

משנה בפרק האיש מקדש

מהדורא תניינא עם קצת הוספות

דעת תורה ובירור הלכה ליראי ה' בכלל ולבני תורה בחורי הישיבה בפרט,
שבאו לפ' האיש מקדש, כיצד להתנהג מתחילת השידוכין עד אחר החתונה

ונלוח אליו קונטרס

בית רחל

דרך ישרה שיבור לו האדם לראות חיים עם האשה אשר אהב כל ימי חייו
הבלו אשר נתן לו תחת השמש

חבור מאתי אשר חנן ה' את עבדו מקים מעפר דל

מנשה הקטן

אבדק"ק אונגוואר וראש ישיבת בית שערים בברוקלין נואיארק
בן לאאמו"ר הקדוש חסיד ועניו מרן ר' אליעזר זאב הי"ד,
שנהרג ונשרף עקה"ש

יוצא לאור ע"י

וועד לחיזוק הדת

שנת ה'תשל"ז

Published by the
Committee for Chizuk Hadas

1580-53RD STREET

BROOKLYN, N. Y. 11219

דברים אחדים

הננו בזה מה שחביא אותנו להוציא קונטרס הזה, חיות כי הרכה בני תורה נבוכים בהלכה זו ומבקשים דבר ה' זו הלכה ברורה עד כמה הדברים נוגעים ענין הסתכלות בנשים לצורך שידוכין ונישואין. יש אומרים שאין בזה איסור כלל אלא אדרבה מצוה יש בזה והוא הכנה למצוה של פרו ורבו, ובפרט בזמן הזה שנשתנו העתים ממה שהיו מלפנים ואנחנו חיים כעת בזמן התשל"ו למספרם 1976 שהעולם מתקדם ולא דמי בזמן הזה איסור זה של הסתכלות למה שחיה מלפנים כי בזמן הזה מי שלא מסתכל בנשים נראה כאינו נארמאל, והנשים כמה ג"כ ברואי ה'. ובפרט במדינה זו שיש להן שויון עם האנשים צריך גם הבן תורה להתחשב עם נימוסי המדינה. וי"א דמצוה ליכא מיהו איסורא נמי ליכא כיון דא"א באופן אחר וע"כ צריך להתחשב במקום ובזמן. ויש מיעוט האומרים דזאת התורה לא תחא מחולפת ולא תחא תורה אחרת מאת הכורא ית"ש, והתורה למעלה מן הזמן ולא תתבטל ולא יתבטל ממנה אפילו קוצה של יו"ד והם האמתיים בחינת ראיתי בני עליה והמה מיעוטים. ולכן החלטנו להוציא ולפרסם תשובה זו שנכתבה לקבוצת תלמידים הצמאים לדבר ה' ולשמוע הלכה ברורה בלי פשרות לדעת כדת מה לעשות למי שרוצה להתנהג ע"פ התורה. והננו מקוים שבעזרת דברים אלו יעשו פירות ויתרבה הקדושה והטהרה בישראל ובזכות זה נוכח לכיאת משיח צדקינו כב"א.

ועתה במהדורא תניינא הוספנו קונטרס בית רחל דרך ישרה שיכור לו האדם לראות חיים אם האשה אשר אהב כל ימי הבלו אשר נתן לו תחת השמש, וכל אשר ירחק מדרכי ההבל וידבק בדרכי ה' יתקיים בו אתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום וידורו באהבה ואחזה ושלום ורעות לאורך ימים ושנים דשנים ורעננים בעולם הזה והקרן קיימת להם לעולם הבא.

המו"ל

כיצד יתנהג בחור שהגיע לפרק האישי מקדש בענין ההתראות עם בתולות לסמוך על ההורים כמלפנים או לראות בעצמו — ביאור בגמרא ואי צורבא מרבנן דאזיל לקדושי איתתא לידבר עם הארץ בהדיה ולמה לא יסתכל בעצמו — תמיה אמאי לא אמרו דאזיל לשדוכי איתתא דאסור לקדש בלא שדוכין — אי אסור לשדך בלא ראייה ג"כ — אי יש טעם שאפילו בשעת שידוכים (התנאים) לא יהיו החתן והכלה יחד בבית אחד — ביאור מחלוקת הרמב"ם והראב"ד אי מותר להסתכל בפנויה כדי לבדקה אם היא נאה בעיניו לישאנה — בקושיית ה"ה האיך התיירו לע"ה להסתכל בה בשביל הצ"מ וכי אומרין לו חטא בשביל שיזכה חברך — בדברי אבות דר"נ הא דאמר איוב לא אתבונן על בתולה — חילוק בין הסתכלות לראיה, וראיה למג"א מתרגום יונתן — ישוב לקושיית ה"ה מהראב"ד — מבאר דמה דאמרו אסור לקדש אשה עד שיראנה היינו ראייה ולא הסתכלות — תמיה על המרכה"מ וביאור דברי האדר"נ ובקושיית היעב"ץ אמאי לא חישינן שמא תנשא לאחר ונמצא הסתכל ומתהדר בא"א — ישוב למחלוקת הרמב"ם והראב"ד בברכת אירוסין אי מברך קודם או אחר עשייתן — ישוב לקושיית מהרש"א ב"ב האיך עבר אברהם אבינו על הא דאסור לקדש אשה עד שיראנה — ישוב למה השמיט הרמב"ם גמרא מפורשת דלידבר ע"ה בהדיה — מבאר דלהרמב"ם שמתיר להסתכל כדי לבדקה רק פעם אחת מותר ויותר מזה אסור — תמיה על ה"ה שפירש דצ"מ לא יכירנה אפילו יסתכל בה פעם אחת מגמרא מפורשת — דצ"מ המסתכל בה מכיר אפילו בפעם אחת — אי סמכינן אהכירא דטביעת קלא — לאחר שידוכין אסור להסתכל במשודכת קודם החתונה לכו"ע צ"מ"ש הנתל"ש (להפלאה ז"ל) והצ"פ ודלא כח"א שהשיג עליהם שלא כדין — לרבינו יונה איסור הסתכלות הוא איסור דאורייתא ולקצת פוסקים מדברי קבלה — ישוב לדברי הב"ש א"ע דהרהור באשה לכו"ע הוי דאורייתא ותמיה על החכ"ש שהשיג על הב"ש — בתולות דידין בחזקת נדות הן כולם — אין יצה"ר שולט אלא במה שענינו רואות, וברואה פעם אחת יצה"ר שולט בו ויהרהר אחריה — סדר שידוכין מדורות הקדמונים — ההתראות קודם החתונה גורם שיקיצו זה בזה היפוך דעת ההמון שגורם התקרבות — החשק אין לו עינים ולכן החושק אחד דבר גשמי יקוץ בו לאחר זמן — בחור שלא ראה בתולה מימיו וכן בתולה שלא ראתה בחור מימיה אם ישאו יהיה הזיווג יותר מוצלח — ביאור הגמרא האותב את אשתו כגופו והמשיא בניו ובנותיו סמוך לפנין — רבוי ההתראות קודם החתונה גורם לרביי הגיטין שבומנינו והוא דרך הפרוצים מאז ומלפנים — רע המעשה לבחור ובתולה היוצאים יחד בלילה בלי שומר חוזרים אחר חצות ואין אפוטרופוס לעריות — הבחשה ברורה מה שסמכו קצתם על קנה רצון שחכ"א הוה תיר הסתכלות וראיה הרבה פעמים — מש"כ תאה"ח הקדוש עה"פ אל תחלל את בתך להזנותה שלא להראותה לפני כל אפילו שיתכוון להנאת זווגה — פסק הגאון מוהר"י אייבשיץ (בעל אורים ותומים) ז"ל דמי שמבקשין להרגו או יחבק וינשק בתולה נדה יהרג ואל יעבור — צריך להתייעץ עם גדולי התורה מורי הוראה ראשי ישיבות רבנן ומרנן בכל אלו ענינים.

תוכן העניינים בקונטרס „בית רחל“

- א. הפקרות והפריצות בנשי העולם ובפרט (הנקרא וואמנס ליב).
- ב. התראות עם בחורים קודם השידוכין.
- ג. ההתראות עם החתן לאחר השידוכין קודם החתונה.
- ד. התערבות ההורים אצל הזוג הצעיר.
- ה. להתחבר בחברים ורעים ושכנים צדיקים וחכמים.
- ו. שלא לבלות הזמן בקריאת מגאזינס ועתונים וספרי עגבים המלאים אפיקורסות.
- ז. העובדים במשרדים ובתי חרושת בין פועלים שאינם מהוגנים.
- ח. הלהיטות אחר הלוקסוס והתאוות אפילו מותרות.
- ט. נשים המתקשטות לצאת ובבית הולכים קרועים ובלואים.
- י. להאמין ולבטוח שמה' אשה משכלת, ושהגירושין אינם רפואה
- יא. צריך לבדוק אחר יחוס משפחה והתנהגות הבנים קודם שישתדכו.
- יב. יש להתחשב לענין נשואין מה שנתקבצו אחר המלחמה אחינו בני ישראל מארבע כנפות הארץ.
- יג. גדולי ישראל ואדם השלם אינו נעשה ביום אחד וצריך סבלנות ועודד לזה מהאשה.
- יד. יש לתקן תקנות נגד הגרושין כמו שעשו מאז היה ישראל לגוי.
- טו. הנהגות ישרות שגורמים לשלום בית.
- טז. הזוג צריכים לדעת ההתחייבות שמקבלים על עצמם.
- יז. הזריזות יסוד גדול לשלום ולכל ההצלחות שבעולם.
- יח. להתנהג בקדושה ובצניעות.
- יט. התחייבות האשה לגבי בעלה.
- כ. העצלות, בטלה מביאה לידי שעמום.
- כא. שתחשוב האשה על בעלה תמיד.
- כב. להזהר מן הכעס ותוקפנות, ושל אשה קשה משל איש.
- כג. שלא תעשה דברים מאוסים בפני בעלה שלא תתגנה עליו.
- כד. שיחה מרובה סם המות לשלום בית. והיפוך המתחדשים השקרנים, ופוק חזי מאי עלתה להם.
- כה. שיבררו לעצמם אדם שלישי שיכריע ביניהם.
- כו. ברכת ה' בריבוי בנים ולא ישמעו להתחדשים ח"ו. כמה עניינים בשלום בית, תקנות מפי הגאון בעל נוב"י וב"ד בפראג ז"ל.

ב"ה, כ"ב טבת התשל"ו ג"י יצ"א
 מצ"ב ידידינו מופלגי התורה והיראה וכו' תלמידי ישיבת
 קדושות. השם עליכם יהיה עבצ"א.

אחדשה"מ וש"ת צידודות נאמנה,
 בדבר בקשתכם לצרר לכם כדת מה לעשות לצחור ירא שמים
 שבא לפרק האיט מקדש וכן לצחולה יר"ש שבאת לפרק
 צחולה נישאת האריך ינהגו כשרונים ללאת ידי אלקים ואדם
 כי ישנם אומרים שאריך לנהוג בזה מנהג אצותינו מלפנים שלא
 ראו איש את רעהו קודם החופה ורק נשחדכו צחור וצחולה
 ע"י הכורים שנתקבלו יחד והסכימו שניהם זה אומר כמה אתה
 נותן לבתך כך וכך וזה אומר כמה אתה נותן לבנך כך וכך וכן
 הן הדברים שנקנו ציניהם ועשאו שער תנאים ציניהם וחתמו
 עליהם וצאו וספרו לצניהם שהם השחדכו ורק קודם החופה
 ראה החתן את הכלה כדי לקיים הא דאמר רב קידושין מ"א
 אסור לקדש אשה עד שיראה שמה ימלא זה דבר מגונה
 ותתגנה עליו והתורה אמרה ואלהבת לרעך כמוך. וישנם
 אומרים לנהוג כפי מנהג המקום שיצאו לשם, כי צמדינה זו
 נשתנו המנהגים והזמנים ואריך לראות ולהראות החתן והכלה
 כדי לצרר אם הם מתאימים זה לזה וכדי לצרר חוכן הנפש של
 שניהם אריך שיתראו הצחור והצחולה עד שיהי' צרור אללם שיש
 להם השקפה אחת ודעה אחת ויאהבו זה את זה וצפרט כי
 ראינו שצטוונה"ר נתרצו הגיעין בזמן האחרון עד למדי, לכן
 אריכים הצעירים בעלמם לראות אם נושאים חן זה לזה. ויש
 שאומרים שאדרבה דבר זה גורם להגיעין המרובים אפילו צין
 בני תורה שהרי ראה ראינו שצערי יוראפף אשר לא ראו זה את
 זה עד להתנונה אפ"ה הנישואין נשאו פירות לאורך ימים
 והכל אדרבה כל שיוצאים יותר ונתראים יותר מתגרשים ציותר
 והא ראי' דצני עם הארץ שיוצאים חדשים ולפעמים שנים זה
 עם זה ואח"כ נושאים זה את זה ואעפ"כ הם מתגרשים כמעט
 ארבעים אחוז מהם מתגרשים ולולי שהיו כמה מהם נולדים
 אשר ע"פ דתם אסורים להתגרש היו המגרשים יותר מששים
 אחוז וזה ראייה צרורה שהבתראות וההכרה לא מוסיף לשלום
 בית, ולכן שאלתכם באיזה דרך ישכון אור תורה לצ"ת בזה.

ידידי היקרים, הקשתם לשאל, דממ"נ אם באתם מלד ענת
המליאות שצעי"ה נתרצו הגיעין צמן האהרון אפילו
צין משפחת של צני תורה, ילריך להקדים הרפואה קודם
למכה, ונסתפקתם אם מיעט בהתראות הוא הסיבה
להגירושין כפי ענתם של ה"ש אומרים, ואם יתראו ויפגשו
יותר ויותר קודם השידוכין יתרצה ה"ש ב"ת וימטעו הגיעין,
ואם בשביל זה הרי שוצרו בלדי שאם נדון מהמליאות הרי
החופשים ועמי הארץ שרואים ויולאים עם בתולות הרבה קודם
הגשואין לפעמים ח"י שנה או שנה שלמה ואפילו יותר ויש להם
זמן רב להכיר זה את זה בכל אופני הכרה, ואפ"ה המליאות
היא שהם מתגרשים לערך חמשים אחוז, זאת אומרת משני
חתונות אחת מתגרשת, ודבר ידוע ומפורסם הוא, וצכל עתיני
החפשיים מתרעוים על זה ומציאים דאגתם ממשצר המשפחתי
שצטולם החפשי, והמדעים שלהם מחפשים עלית להעמיד
המגפה של הגיעין, והם מודים שאלל צני ישראל החרדים חיי
המשפחה צרום המעלות. וא"כ אדרצה המליאות מכחיש סצרת
הי"א שרצוי בהתראות קודם השידוכין והחתונה ממעט הגיעין
אלא הכיפוך וא"כ מינה לימוד צרור נגד ההתראות, ואני מליע
לעשות צרור אלל מסדרי גיעין צין החרדים ויתצבר להם
שאפילו אותו מיעוט גיעין הנמלאים צין החרדים רוצם
מהם הוא מאותם שהרצו צראיות, והולאות והכנסות, ולא
מאותם שלא התראו רק פעם אחת או פעמים, או ולא כלום,
כי גם אני עסקתי בזה שנים הרבה וצעזע"י צקי אני צענינים
אלו. וא"כ ממילא אין מקום להסתפק בזה והדבר צרור כשמלה
ואין לי מה להוסיף. ואם באתם מלד מנהג המקום הנה בזה
ודאי לא אוכל לכתוב כי לא ידעתי היעצ מנהגים אלו ומצטן
של מי ילאו ולא מר בר רב אשי חתום עליה ולא שום אדם
גדול וירא השם הנהיג מנהגים אלו.

וב"ל מנהג שלא נקצט ע"פ גדולי הדור לאו מנהגא הוא וכ"ש
שהוא נגד התורה והמקובל אללינו. והסתכלות צנשים
אפילו בתולה ופנויה הוא איסור גמור וכ"ש צזה"ז דכל
הבתולות צחזקת נדות הם וצסמוך חי"ה נצחר זה. אבל פשוט
דמנהגים אלו וכיוצא בהם הנהיגו פה המשכילים ופרולאים שזה
היה דרכם גם צערי יוראפף מאז ומלפנים ללאת צפומצי צחור
וצתולה צרחוצות קריה כידוע, והם היו העזי פנים שצדור
ומהם ילא העגל הזה אבל כל מי שיראת ה' נוגע בלצבו וכ"ש

בני תורה וצני ישיבה וצנות ישראל הנוטות ח"ו מעולם לא ילאו ברחובות לא קודם שידוכין ולא לאחר שידוכין, ולכן רצוי הדברים הוא למותר צזה, ומ"מ כיון שהענין עלה על הפרק וצני ישיבה מזדנזין צה ורוליס לדעת חו"ד העני' ע"פ התורה, והו"ל מלוא שצאה לידך, אכתוב מה שנראה צזה עפ"י הכלכה צס"ד ומה' אבקש שלא אכשל צה ח"ו.

ובמה שלפני"ד צזה וראשון לליון גרסיין צגמ' צ"צ קס"ח אמר אצוי האי לוצא מרבץ דאזיל לקדושי איתתא לידצר ע"ה צהדיה דילמא מחלפו לה מיניה ועיין רש"ס ע"ה שמסתכל ומכיר ועיין בגמא"ג משום דל"מ לאו אורחיה למידק ולא להסתכל משום לניעות אצל ע"ה מסתכל ודייק שאינו צייסן ולא מחלפי שהוא מכירה יפה עכ"ל. ויש לדייק כיון דאמרו צגמ' רפ"צ דקידושין דאסור לקדש אשה עד שיראה שמה ימלא צה דצר מגונה א"כ אמאי קאמר רגמ"ה דל"מ לאו אורחיה למידק משום לניעות ומאי לניעות איכא אדרבה מלוא קעציד שמסתכל צה. עוד יש לדייק דקאמר דלמא מחלפו לה מיניה וקשה עוצא כיון דקאזיל לקדושי איתתא ולא מכירה א"כ מאי קאמר דלמא מחלפו לה הא לא ראה אותה ולא יודע חלל עכשיו הוא דאזיל לראותה אם כן אותה שיתנו לו היא היא שמקדש ואין לומר דכוונתו דילמא מחלפו לה כלומר שלאחר שיקדש אשה זו יחלפו ויתנו אחרת ותרתי רעות יעשו חדא שהאשה שנתקדשה תשאר אשת איש והשנית שאותה שיתנו לו תהי' פנויה והוא ידור עם פנויה צלל קידושין, ועוד ע"כ מחלפו לה הכונה באחותה כמעשה דלצן וכי ח"ו יכשילו אותו באחות אשתו. עוד יש לדייק דקאמר דקאזיל לקדושי איתתא והא רצ מנגיד אמאן דמקדש צלל שידוכי וא"כ היל"ל האי צ"מ דאזיל לשידוכי איתתא נידצר ע"ה צהדיה דילמא מחלפו לה מיניה ואז הוב אחי שפיר דצשדוכין יראה אחת וצשעת קידושין מחלפו לה מיניה, גם צגמ' קידושין שם דאמר רצ יהודה אמר רצ אסור לאדם לקדש אשה עד שיראה שמה יראה צה דצר מגונה ותתגנה עליו ורחמנא אמר ואהצת לרעך כמוך אמר דוקא לקדש והא רצ הוא צעל מימרא דמנגיד אמאן דמקדש צלל שידוכי א"כ כשמקדש ע"כ צצר שידך וא"כ צצר ראה אותה צשעת שידוכין.

ואשר נראה מזה מוכרח דעל שידוכין לא קאמר לא רצ ולא אצוי צשעת שידוכין אחתי אין להסתכל צה דהשידוכין

עשו הבורים שזה דרכם הוי שהאז משיא אשה לצנו והאז משיא אח צחו כדכתיב חנו צנתיכם לאנשים וצגמי שם קדושין (כ"ע ע"א) מנחת הבן על האב, האז חייב צנו למולו ולפדותו וללמדו חורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות, וכיו האצות משדכים הצנים וכן הן הדברים שנקיין צאמירה עיין כתובות דף ק"צ ע"א מדרב גידל אמר רב וצש"ע א"ע סו"א ורמב"ם פכ"ג מה"א הי"ג (ולדעת י"א צעינן עמדו וקדשו מיד עיין טור והציאו הרמ"א) ורק על הקידושין הוא דאמרו דאסור לקדש עד שיראנה, ולפי"ז אחי שפיר מימרא דאצוי ל"מ דאזיל לקדושי איתתא דמיירי ששידכו לו כבר אשה והיינו שאצוי שידך לו אשה והחתן והכלה לא ראו זה אח זה עד שעת הקידושין וצדקו אותה על ידי קרובים, כצגמרא כתובות ע"ה ע"ש, ואפילו אין לו הורים ואין לו קרובים ואפילו גר הוא צעיר צודק ע"י מיוחדעיו כ"כ הגאונים ז"ל הביאם הר"ש ורי"ו נתיב כ"ג ח' שמיני ועי' ש"ע א"ע סימן קי"ז מחלוקת צזה, איצרא דהמרדכי צשס ר"י כתב דהצדיקה לא היתה אלא לאחר אירוסין דאין רגילות שיצדקנה קודם אירוסין צקרובים עיין משנה הלכות כתובות סימן קל"צ ודו"ק.

וְלַפִּי"ז שפיר מיושב הא דאמרו אסור לקדש אשה ולא אמרו משידוכין דצזה ליכא איסור אדרצבה ראוי לעשות כן דאז אכתי אין להסתכל צה דאלו לא סלקה להו השידוך ולקמן נדבר עוד מזה ולפי"ז אחי נמי שפיר דילמא מחלפו ליה דהכי מיירי שכבר שדכו לו אשה ע"י הוריו וכיוצא צזה ויש לחוש דילמא מחלפו ליה מיניה וגם שאר הקושיות כולם יתראו צזה (וי"ל דמיירי שאמרו לו על אשה ידועה וראוי לדבר ע"ה צהדיה שלא יחליפו ליה ול"ע). ואחי שפיר נמי הא דקידושין דאמר ר"י אמר רב אסור לקדש דוקא ולא שיראנה קודם.

וְרַאיהָ לדברינו מאגודה פ"ק דכתובות שכתב וז"ל, ונמלא צשס גדולים שאפילו שידוכין יחד צלא אירוסין אין טוב להיות יחד צצית ולא משום איסור אך שיקילו זה צזה וכן משמע צמדרש, וציש"ש פ"ק דכתובות סי"ז העתיק לשון האגודה וז"ל, וכתב האגודה והקיין שאנו עושין אף שאין איסור צדבר להיות יחד צצית אחד צדירה מאחר שאין מיתדין

אך אין טוב הדבר שמא יקילו זה בזה וכן משמע במרדכי עכ"ל משמע דאפילו בשעת שידוכין לא היו החתן והכלה יחד בצית ועיין ד"מ א"ע סי' נ"ה וז"ל, ובכלבו כתב בשם ראצ"י דארום וארוסתו אסורים לדור ביחד פן יתייחדו וגם יש לחוש משום שנאה שיקילו זה בזה ומיהו כתב הרי"ף אס רוב עם בצית אין לחוש עכ"ל, וכתב עליו הד"מ ז"ל וגראה משום יחוד קאמר דאין לחוש ובחידושי אגודה רפ"ק דכתובות כתב דנמלא בשם גדולים ואפילו שידוכין בלא אירוסין אין עוב שיהיו יחד בצית ולא משום אסור אלא שיקילו זה בזה עכ"ל, וכן איתא במדרש הנה מצואר מהני רועי ישראל דאף בשעת שידוכין לא היו בצית אחד החתן והכלה משום שלא יקילו זה בזה, וא"כ אחי שפיר מאד דקאמר ר"י אמר רב לא יקדש אדם עד שיראנה דבשעת שידוכין לא ראה אותה כדי שלא יקילו. ומיהו מצואר נמי מדברי בני גדולי הפוסקים דהבוי' יחד והראי' זה בזה קודם החתונה גורם שיקילו זה בזה.

ובהגהות מרדכי ריש כתובות ושאלת על זכר ונקבה שנתארסו יחד אס יכולים לדור בצית אחד, יש לחוש שמא יתייחדו וכו' וגם יש לחוש פן יצואו לידי שנאה מחמת שרואין זה את זה תדיר כדאיתא בצ"ר פרשת ויפל ה' תרדמה. הגבה מהר"ם מ"י עכ"ל.

ועתה פקח עיניך דברי המדרש רבה בראשית פי' י"ז ז' מערונה אחת שאלה את ר' יוסי אמרה לו למה צגניצה אמר לה משל וכו' אמרה לו למה צמטמוניות ואמר לה בתחלה בראה לו וראה אותה מלאה רירין ודם הפליגה ממנו חזר וצראה לו פעם צ' אמרה לו מוספת אני על דצריך אמורה הייתי להנשא לאחי אחי ועל ידי שגדלתי עמו בצית התכערתי צעיניו והלך ונשא לו אשה אחרת ואינה נאה כמוני ופירש"י א"ל את שאלת למה נעלה הימנו צמטמוניות כשהוא ישן ולא כשהוא ער בתחלה בראה צפרהסיה וראה אותה ולא ערצה לו והפליגה ממנו וחזר וצראה לו פעם שנית צמטמוניות וערצה לו אמרה לו מוספת אני על דצריך אמורה הייתי לינשא לאחי אחי וע"י שגדלתי עמו בצית התכערתי צעיניו

ונשא אשה אחרת שלא ראה אותה מעולם ואינה נאה כמוי
עכ"ל

ועיין חידושי הרד"ל שגרס אמורה הייתי במקום אמורה
הייתי ועיין פירוש מוהרז"א שכן גרס ברש"י. אמנם
ברש"י שלפנינו איתא אמורה ולפענ"ד הפי' פשוע אמורה
הייתי היינו שהיתה משודכת לו וזה לשון אמורה שהיתה
הצטחה כעין שדוכין שלנו אמנם לפי רצוי הראייה נחכערה
בצינו ומכאן למדו חז"ל על המשודכת שלא יתראו אח"כ.

ופלא על רצונו הקדוש רש"י ז"ל שפי' ונשא אשה אחרת
שלא ראה אותה מעולם. ונראה דדיוק בן שהיה דומה
לחיה שג"כ לא ראה אותה מעולם ולכן היתה ערבה לו ולכן
פירש שלא ראה אותה מעולם ואם בן מצואר על כל פנים
מדברי חז"ל שריצוי ההתראות גורם שנאה. ואדרבה
המערוגיתא כוסיפה על דברי ר' יוסי שנשא אשה שלא ראה
אותה מעולם וזו היתה ערבה לו ואפילו לא היתה נאה
כמותה אלא מכוערת ממנה.

ועתה במסילה נעלה לצאר בזה מחלוקת רצונו הגדול
הרמז"ס עם רצונו הגדול הראצ"ד ז"ל. וז"ל הרמז"ס
פכ"א מהא"צ ה"ג, ומוחר להסתכל בפני הפנויה ולצדקה בין
בחולה בין בעולה כדי שיראה אם היא נאה בעיניו ישאנה ואין
בזה לך איכור ולא עוד אלא שראוי לעשות כן, אבל לא יסתכל
דרך זנות, הרי הוא אומר צרית כרתי לעיני ומה אחזקן
על בחולה, ע"כ. וכחז עליו הראצ"ד ז"ל, חכמים אמרו האי
ז"מ דאזיל לקדושי איתתא לידבר ע"ה בהדיה דלמא מחלפת
ליה מינייה אלמא אין דרך ת"ה בכך עכ"ל. וה"ה המליץ בעד
הרמז"ס ז"ל וז"ל, ובהשגות א"א חכמים אמרו וכו' ואין זו
השגה לפי שז"מ אפילו נסתכל בה וצדקה בפעם אחת לא יכירה
אם יחליפיה לפי שאינו רגיל להסתכל בצורת נשים, אבל ע"ה
יכירה צפ"א ואילו היה אסור בהסתכלות כדי לצדקה לא היו
אומרים לע"ה עמוד ונשא בשביל חברך, והמימרא דרב דאמר
אסור לקדש אשה עד שיראה הוכיח ע"ה, וכצעל מגדל עוז
הקשה נמי דהאיך התירו לע"ה וכו' ע"ה מה שכתב.

ובטוש"ע א"ע סימן כ"א הביא שיטת הרמז"ם ז"ל צסעף ג' וז"ל, מותר להסתכל בפנויה לצדקה אם היא יפה שיטתה צין שהיא בתולה או בעולה ולא עוד אלא שראוי לעשות כן אבל לא יסתכל בה דרך זנות ועל זה נאמר ברית כרתי לעיני ומה התזונן על בתולה ועי' ח"מ וצ"ש שם ובשאלת יעקב סימן ק"ו הביאו באורח"פ ע"ש.

וקצת י"ל דהראצ"ד פליג אעיקר דינא דהרמז"ם שכתב דמותר להסתכל בפנויה ולצדקה כדי שיראה אם היא נאה בעיניו ישאנה ומשמע דמותר לצדקה אפילו קודם שמוכן לקדשה וע"ז פליג הראצ"ד דהרי בגמרא אמרו האי ז"מ דאזיל לקדושי איתתא וכו' כלומר דעד דלא אזיל לקדושי איתתא לא התירו לו לצדוק דאל"כ אמאי קאמרו דאזיל לקדושי איתתא וא"כ פליגי בעיקר אי מותר לצדקה קודם הקידושין או לא אבל בשעת הקידושין גם הראצ"ד מודה דיראנה אלא אפילו יראנה שמא יחליפו לו וע"ז לידבר ע"ה בהדיה וממילא לא תקשה מגמרא קידושין להראצ"ד ממימרא דר"י א"ר, איצרא ע"כ מודה הראצ"ד דבשעת קידושין יראנה דהכי קאמר שמא יחליפו משמע דהוא ראתה וי"ל שיחליפו ממה שאמרו ליה.

ובמה שנלפע"ד צס"ד צישוצ דצרי הראצ"ד, וראשונה נקשה עוד קושיא אחת אליבא דכ"ע דאפילו נימא דל"מ מותר לו להסתכל ולצדוק אשה מ"מ האיך אמרינן לע"ה עמוד וחטא בשביל חצרך הא האי ע"ה אינו רוצה לכונסה ולו אסור להסתכל א"כ הא קושיא גופה שהקשה ב"ה והמ"ע להראצ"ד תקשה להו לדידהו האיך מותר לע"ה לעצור ולהסתכל בשביל חצריה שהרי עיקר דין הסתכלות לא הותר לגבי ז"מ אלא משום נישואין וע"ה אינו רוצה לנשאה וצפרט לפמ"ש באדר"י פ"צ ס"ה דמפני מה החמיר איוצ על עצמו ולא נסתכל אפילו בצתולה מפני שאמר איוצ אסתכל אני היום ולמחר יצא איש אחר וישאנה ונמלא שאני מסתכל צא"א, והגר"א הגיה אני מהרהר צא"א וא"כ כ"ש הכא שהל"מ מיד מקדש והע"ה מסתכל בה נמלא מהרהר צא"א או מסתכל בה והאיך אומרים לו עמוד וחטא בשביל שיצכה חצרך ול"ע. ומה שחי' קלח אחרונים דצע"ה

ליכא חשש הרהור ל"ע דאין אפוערופוס לעריות. ואדרבה
 בשמחת צית השואצה היו מתקנין תקן גדול בשביל ע"ב.

והנראה לפענ"ד דדברי הראצ"ד נכונים מקושית ה"כ לפי
 מ"ש המג"א חו"ח סימן קכ"ה סקל"ה דמחלק צין ראי'
 להסתכלות, להסתכלות הוא יותר מראי' וכל מקום שאמרו
 אסור להסתכל ראי' צעלמא מותר והמפרשים הקשו עליו מגמ'
 ע"ז דף כ' ועיין פתח עינים בשם קדמון אחד, ובספר עצודת
 עצודה להגרש"ק זל"ל ומיכו בחידושי הבאתי ראי' גמורה
 להמג"א צס"ד מתרגום יונתן צ"ע פ' מטות עה"פ ונקרצ את
 קרצן וגו' זל"ל, והוינן עיילין לטרקלינהון וחמן צנתיהון יאתא
 חעייתא וכו' ובכל דא חס לן למיתלי עינן בן ולא איסתכלין
 בחדא מנהון ולא נמות צמיתותא דמיייתון צה רשיעיא לעלמא
 דאתי ע"ש באריכות, הנה מפורש דראי' והסתכלות חרי מילי
 נינהו וראיה מותר והסתכלות אסור וזה שאמרו כשנכנסו
 לצתייהון ראו צנתייהון היפות כלומר ראי' צעלמא וזה לא חשו
 לה, אבל ח"ו למיתלי עיניהם צהם ולהסתכלא צהון היינו
 הסתכלות שהוא צתלית עינים כלומר להתצונן צהם וזהו
 שאסרה תורה (וכנראה להסתכלות אסור מה"ת וי"ל) עכ"פ
 מפורש להתנא חלקי ר' יונתן בן עוזיאל שמחלק צין ראייה
 להסתכלות והארכתיו עוד צזה. והוא ראייה צרורה להמג"א זל"ל
 ומה שאמרו בגמ' ע"ז ולאסתכולי מי שרי זל"ל כיון שראה צה
 ר"ע שיפה היא למאד וראה צה שעתיד לישאנה ע"כ היתה יותר
 מראי' ולכן פריך והסתכלות מי שרי או יאמר דצחמת דא הוא
 התי' שהמקשן הקשה ליה והסתכלות מי שרי כלומר דהי' חשב
 שר"ע הסתכל צה ותי' לי' התרצן קרן זוית הוה ולא הסתכל
 אלא פגע צע"כ וראי' צעלמא הוה ומותר. וצמקו"א כתבתי
 דמה"ט ידע ר"ע שסופה לישאנה כיון שלא יאונה ללדיק כל און
 אפילו צשווג והשתא צהמתן של לדיקים און הקצ"ה מציא
 תקלה על ידן כ"ש ר"ע ולכן ידע צצודאי ישאנה ונתגלגל הדבר
 שראה אותה ומה"ט נשא נמי יהושע לרחצ ויש צזה אריכות
 דצרים ואין כאן מקומו.

ולפמ"ש שפיר מיושב הכל דמימרא דר"י א"ר אסור לקדש
 אשה עד שיראנה היינו ראי' צעלמא צלא הסתכלות,

הסתכלות אסור לעולם ורחיק מותר אפילו לל"מ אלא דכיון
 דהל"מ אינו צקי צהן וצורתן צראי בעלמא לא יכירה ולכן
 לידבר ע"ה צהדיה שלא יחליפנה לו, ולא תקשה קושית ה"ה
 האיך אמרינן לע"ה עמוד וחטא וכו' דהכ"נ אין זה ענין של
 חטא ורחיק אפילו לל"מ מותר והכ"נ הל"מ ראה אותה קודם
 קידושין אלא כדי שלא יחליפנה לו ויתנו לו אחרת ויקדשה ולכן
 לידבר ע"ה והע"ה כיון שצקי צהן וצורותיהן א"כ צראיה
 בעלמא נמי מכיר אותה ולא יחליפו אותה לרוב חריגותו בהם
 (או יאמר דהאי ע"ה מיירי אשה או כיוצא בזה שמותר להסתכל
 בה) ולפי"ז ממילא אזלא לה רחיק ה"ה וקושיתו מהא דא"ר
 יהודה א"ר דאסור לקדש דהראב"ד נמי מודה לזה והסתכלות
 הוא דפליג עליו.

ובמה שכתבנו אתי שפיר נמי דצרי רגמא"ה לל"מ לאו אורחאי
 למידק ולא להסתכל משום לניעות והקשינו כיון דאסור
 לקדש עד שיראנה א"כ מאי לניעותא איכא ולהג"ל אתי שפיר
 דרגמ"ה נמי מפרש דראי שאני מהסתכלות וראי בעלמא ודאי
 יראה אלא שאין דרכו למידק ולהסתכל משום לניעות וחיישינן
 דילמא מחלפו ליה ולכן לידבר ע"ה צהדי וכדעת הראב"ד
 ול"ע.

וראיתי במרכבת המשנה פכ"א מא"צ ה"ג שהקשה להראב"ד
 ז"ל ממש"כ הרמב"ם פ"ג מה"א הי"ע וז"ל, ודין זה ודאי
 אפילו צת"ח ומדקאמר לידבר ע"ה צהדיה עלמא דמורה עליו
 שהוא עלמו יסתכל בה דאל"כ הל"ל לשר ע"ה ואיכו מה עביד
 צהדיה ע"ה ולפמ"ש גם זה לא קשה מידי דודאי מורה על
 הל"מ בעלמו ולהדיא אמרו בקידושין מורה בו יותר מצשלוחו
 והראב"ד מודה בזה, ומיכו אפ"ה צעי הע"ה צהדי שצראי
 בעלמא יחליפנה לו וכנ"ל איצרא דע"כ הראב"ד מודה בזה
 דהל"מ צעי לראות דאל"כ נמלא מימרא דאציי חולק אמימרא
 דר"י א"ר קידושין הג"ל ולר"י א"ר אסור לקדש עד שיראנה
 ולאציי אין לריך לראות להל"מ כלל, והאיך אציי חולק ארצ
 צלי רחיק וצלי לומר שחולק עליו וע"כ הני תרי מימרי לא
 פליגי ודא קשיא גם לה"ה והמ"ע וע"כ ל"ל דהראב"ד מודה

דבעי ראייה אלא דהסתכלות אסור וא"כ תרי מימרות לא פליגי
אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ודו"ק כי זה ברור.

ובזה יאירו לן דברי אדר"י פ"ב סימן כ' אהא דאמר חיוב
ברית כרתו לפניי ומה אהזבון על צתולה וז"ל, ומפני מה
החמיר חיוב על עצמו ולא נסתכל אפילו בצתולה מפני שאמר
חיוב אסתכל אני היום ולמחר יבא איש אחר וישאנה ונמלא
שאני מסתכל בא"ח והגר"ח הגיה ונמלא שאני מהרהר בא"ח
ולכאורה האיק התירו אם כן צכלל להסתכל בצתולה אפילו
לנשואין ניחוש שמא לא תתלה צו ונמלא מהרהר בא"ח, וראיתי
בהגריעצ"ן שם שהקשה מהא דרפ"ב דקידושין אסור לאדם
לקדש אשה עד שיראנה א"כ ניחוש שמא יהרהר זה ותו' דבזה
אין לחוש שיסתכל זה כשנשאה לאחר שהרי לא ישרה בעיניו כיון
שלא נשאה כמו שהי' בדעתו אצל חיוב הי' נזהר שלא היה לריך
לו אלא להשיאה לצנו או לקרובו, ולפי"ז ראוי כל אדם ליזהר
ודאי שמא יבא להסתכל זה גם כשהיה א"ח עכל"ק ע"ש.
ולפום ריהטא הוא קושיא חמירא דא"כ האיק רואין להרמב"ם
ומסתכל זה שמא אח"כ תנשא לאחר ותו' הגריעצ"ן לכאורה
קשה צמה שכתב דחיוב לא מיירי אלא בצתולה שהיה לריך
להשיאה לצנו או לקרובו דסתם משמע שלא הסתכל זה.

ור"פ"י"ש אתי שפיר דבחיוב מה אהזבון כתיב ואהזבון הוא
לשון הסתכלות וההזבונות ולא אמר ומה אראה את
הצתולה והסתכלות ודאי דאסור הוא להסתכל זה דאתי
ומסתכל זה כשנשאה ונמלא מהרהר בא"ח, אצל ראוי בעלמא
שרי ולא תקשה א"כ מגמ' קידושין הנ"ל דלמא אתי להרהר
ומה"ט ס"ל להראצ"ד דלא אפילו הנ"מ לראות קודם השידוכין
ואפילו בשעת קידושין נמי לא התירו לו אלא ראוי בעלמא שמא
ימלא זה דבר מגונה ואכתי ישאנה אחר ונמלא מהרהר בא"ח
ולא התירו אלא ראוי בעלמא שאם לא תמלא הן בעיניו ותלך
ותנשא לאחר לא יהא מהרהר בא"ח דהרי לא יכירנה דצראי
בעלמא ליכה הרהור שהרי אינו מכיר זה. וראוי לדברינו מהא
דאמרו בגמ' מגילה ע"ו ת"ר רחצ צשמה זינחה ועל צקולה
אציגיל בצכירתה מיכל בת שאול צראייתה אמר רבי יצחק כל
האומר רחצ רחצ מיד ניקרי א"ל רב נתמן אנה אמינא רחצ

רחצ ולא איכפת לי א"ל כי קאמינא ציודעא וצמכירה והנה לא אמר צראה אותה אלא ציודע וצמכירה דצעי הכרתה וכל שאינו מכירה לא ניקרי צזכרון שמה דכל שאינו מכיר ליכא הרהור ואם כן ראייה צרורה דאיוצ נמי לא אמר אלא להתצונן צה איכא משום שמה ישאנה אחר ונמלא מהרהר צא"א אצל צראי ליכא איסור זה כיון דאינו מכירה והוא כדצרי הראצ"ד ז"ל דלהרמז"ס אכתי תקשה כקושייתינו שמה תנשא לאחר ותי' היעצ"ץ דוחק מפני שהוא לא רצה לא יהרהר צה ועוד אם היא לא תתראה צו. ובגמ' קידושין מ"א ע"א אמרו ז"ל, אסור לאדם שיקדש את צתו כשהיא קטנה עד שתגדל ותימר צפלוגי אני רוצה ועיין תוספות שם ד"ה אסור לאדם ועכשיו שאנו נוהגים וכו' משמע מיהו. דגם בצדולה אפשר שתאמר איני רוצה צזה וא"כ מציאות היא מאד שיסתכל הוא בצתולה ויתראה צה והיא לא תתראה צו ונמלא מהרהר צה לאחר נשואין לאיש אחר וצבה ליתא לתי' הגריעצ"ץ כיון שלא רצה צה והגם שכתבו התוס' דצדולה ליכא איסורא משום דעצ למיתצ טן דו היינו כשנתרצית צכך אצל כל שלא נתרצית עדיין גם צה יש איסור וא"כ הדרא קושית היעצ"ץ ז"ל שמה יהרהר צה לאחר שתנשא לאחר אצל להראצ"ד אתי שפיר הכל.

ובזה נלפענ"ד לומר דבר נכון צס"ד, הראצ"ד לשיעתייהו והרמז"ס לשיעתייהו שכתב הרמז"ס פ"ג מה"א הכ"ג ז"ל, כל המקדש אשה צין ע"י עלמו צין ע"י שלית לריך לצרך קודם הקידושין וכתב עליו הראצ"ד ז"ל אין אנו נוהגין אלא מקדש ואח"כ מצרך, והטעם מפני שהדבר תלוי צדעת אחרים שאם תמאן האשה ולא תראה הרי צרכה לצעלה ע"ש. ולפמ"ש נראה דלשיעתייהו אצלו, דלשיעתייהו הראצ"ד כיון דאסור להסתכל צה קודם הקידושין כלל וא"כ כמוצן שגם היא לא ראתה אותו וממילא יש לחוש צשעת קידושין תראה אותו ולא ישא חן צעינייהו ותמאן צו ונמלא צרכה לצעלה, אצל להרמז"ס דמותר להסתכל צה לצדקה א"כ גם היא ראתה אותו ונתרצה צו וכיון שנתרצה צו אין לחוש שתמאן צו שהרי צראות נפשה אצלה ולכן שפיר ס"ל דמצרך קודם הקידושין ולא חיישינן שמה תמאן צו והוי צרכה לצעלה וי"ל.

ובמה שכתבו ולפענ"ד ליישצ נמי קושיית מהרש"א ז"צ ע"ו
 בח"א שם שהקשה אהא דאמר חיוצ באחרונה הוא דלא
 איסתכל אצרהם צדידיה נמי לא איסתכל והקשה המהרש"א
 ז"ל הא אמרינן אסור לקדש אשה עד שיראנה ואצרהם דרצן
 נמי קיים ואפי' ע"ת וע"ש מה שתי' וליין עליו צגה"ש קידושין
 הנ"ל ולפי מה שכתבו אחי שפיר דאצרהם אצונו ס"ל
 בהראצ"ד דאסור להסתכל לעולם ולאו מדות ת"ח הוא אצל
 ראי' בעלמא שפיר דמי וחיוצ לענין הסתכלות אמר ולכן ודאי
 קיים א"א הא מימרא דר"י אמר רב דאסור לקדש עד שיראנה
 אלא דהוי' צראי' בעלמא ולא הסתכל זה עוד לעולם וחיוצ
 באחרונה הוא דלא איסתכל, וכשהלך א"א למצרים הסתכל זה
 שאמר הנה נח ידעתי כי אשה יפת מראה את ולדעת כי אשה
 יפת מראה א"א צלא הסתכלות ולא די ראי' בעלמא, וכמ"ש
 לעיל צהא דר"ע כיון דאמר דצבי אחאי שופרא דצבי בעפרא
 א"כ ראה שיפה היא והו"ל צכלל הסתכלות וראי' בעלמא סגי
 לראות דצרים מגונים עליה שזה אפשר צראיה בעלמא אצל
 לראות היופי א"א אלא בהסתכלות וזה פשוט. וצוה מדויק
 לשון הרמב"ם שכתב ומוחר להסתכל וכו' כדי שיראה אם היא
 נאה צעיניו ושאנה ולכאורה צגמ' אמרו אסור לקדש עד
 שיראנה שמה ימצא צה דצר מגונה ותחגנה עליו ולא אמרו
 שחבא נאה לפניו אלא שלא תחגנה עליו והם שני דצרים נפרדים
 ולמה שינה הרמב"ם וכ' כדי שחבא נאה צעיניו ולא שלא תחגנה
 עליו אצל הרמב"ם כתב כאן לשון הסתכלות והסתכלות הוא
 לדעת אם היא נאה צעיניו, ושלא תמצא מגונה, כתב לעיל
 צפ"ג מה"א הע"ו.

ובמדרש צשלה ד"א שלח לך וכו' ר' יהושע אומר למה היו
 דומין למלך שזימן לצו אשה נאה וצת טובים ועשורה,
 א"ל הבן אלך ואראה אותה שלא היה מאמין לאציו מיד הוקשה
 הדבר והרע לאציו אמר אציו מה אעשה אם אומר לו איני
 מראה אותה לך עכשיו הוא אומר כעורה היתה לפיכך לא
 רצה להראותה לסוף א"ל ראה אותה ותדע אם כצתי לך
 וצשציל שלא האמנת צי קונם שאין אתה רואה אותה צציתך
 אלא לצנך אני נותנה וכן הקצ"ה אמר לישראל טובה הארץ וכו'.

והנה המשיל המרגלים לזן מלך שלא רצה להאמין לאציו שהזמין לו אשה נאה לפניו אלא ירצה לראותה, ולכאורה אין המשל דומה לנמשל נישואין מנזה לראותה דחסור לקדש אשה עד שיראנה וצורך אין ענין לראות אלא להאמין ואדרבה על המלך יש לתמוה שרצה להשיא לזנו אשה שלא יראנה שהוא נגד הנימוס וההלכה שכן צריך לראותה אבל פשוט דודאי ליכא מנזה בראיה למי שסומך על אציו ואדרבה גריעותא הוא אם אינו סומך עליו ולא מאמין לו וצשעת קידושין יראנה ושפיר המשל דומה לנמשל ולפי שהמשיל המרגלים לאלו מצוה דהא פשיטא לי' לר' יהושע שכן הוא הענין. ולדעת הרמב"ם אכתי ז"ע אבל להראב"ד שפיר מאד ונמלא ראי' עכ"פ להראב"ד ז"ל.

ודעת הרמב"ם דלצדקה מותר להסתכל בה נמי לראות אם היא נאה בעיניו לישאנה י"ל דס"ל כהחולקים דאין לחלק בין ראי' להסתכלות ולולי דמסתפינא הייתי אומר דהרמב"ם מה"ט השמיט ולא כתב לידבר ע"ה צדדיה דס"ל דצאמת קשה קושית ה"ה וכי אומרים לו לע"ה חטא צשציל שיזכה ל"מ חזקך והוא שמוותר להסתכל בה ולא הע"ה והא דאמרו לידבר ע"ה צדדיה אידחי לה מהילכתא לדעת הרמב"ם או שמייירי כשאינו רוצה להסתכל בה כלל וצפ"ג מה"א הי"ט כתב וכן האיך אין ראוי לקדש עד שיראנה לא הביא ג"כ דלידבר ע"ה צדדיה. ולה"ה צריך ליישב דלא תקשה ליה ע"ה גופיה מי התיר לו להסתכל צשציל החכם ל"ל דחכמים התירו הסתכלות לצורך נישואין בין לו ובין לאחרים וקצת נראה כן צמדרש תנחומא פ' וישלח סי' ה' שמא ישאנה לעצמו או לזנו או לאחיו וזה לכאורה דלא כדעת אדר"י וי"ל. ועין ארחות חיים לרצינו הרא"ש ז"ל אות מ' וז"ל, והשמר מלהסתכל באשה ואפילו פנויה וצשם ארחותיו ומקב"ח דחקו צזה ליישב וצליונים והערות שנדפסו בצוף הספר כעת צירושלים עם ארחות חיים (תשל"ו) כתבתי שם צדעת הרא"ש ז"ל דהסתכלות וראי' תרי מילי נינהו וכדעת הראב"ד ז"ל ולהסתכל חסור ודלא כהמגיה שם.

איברא דאפילו לדעת הרמב"ם וה"ה פשוט דהסתכלות סתם חסור שהרי כתב ה"ה על השגת הראב"ד ז"ל

דאין זו השגה לפי ש"מ אפילו הסתכל בה וצדקה צפעס אחת
 לא יכירנה אם יחליפה לפי שאינו רגיל להסתכל בצורת הנשים
 וכ"כ הח"מ ע"א סימן כ"א סק"ג ויש לדיוק אם ה"מ לא
 יכירנה צפעס אחת יצדקה שנית ויכירנה ומי גילה לו רח
 זה לה"ה דה"מ לא יצדקה אלא פעם אחת ולכן לא יכירנה
 אבל נראה פשוט דס"ל לה"ה דאפילו להרמב"ם דמתיר
 להסתכל לא התיר אלא פעם אחת כדי שיצדקה אם היא נאה
 לו אבל יותר מפעם אחת אסור ואם לא מלאה חן צעיניו צפעס
 אחת אסור להסתכל בה יותר ואם מלאה חן צעיניו אז ג"כ
 אסור להסתכל בה עד שיקדשנה ולכן אין לו ענה רק לידבר
 ע"ה בהדיה שלא יחלפה זה פשוט וצדקה דעת ה"ה, נמלא
 דלהסתכל בצחולה לכ"ע אסור וכמ"ש ח"ו ומה אחרון על
 צחולה ולא נחלקו אלא לצדקה ופעם אחת דלעת הראב"ד
 אפילו פעם אחת אסור ולהרמב"ם פעם אחת מותר.

ומעתה לא מייבטיח לדעת הראב"ד דאסור להסתכל בצחולה
 אפילו לצדקה כדי לישאנה אלא יראנה קודם הקידושין
 בראי' צעלמא ולידבר ע"ה בהדיה שלא יחלפה מיניה והצדיקה
 יהי' ע"י קרוביו או הוריו או מיוחדיו וכמבואר בגמ' כתובות
 עא"ה ע"ב וכמו שהנאחי לעיל בסמוך, אלא אפילו להרמב"ם
 נמי לא התירו אלא פעם אחת כדי לראות אם היא נאה צעיניו
 ולא יותר וכמ"ש ה"ה להדיא בדבריו וכל שאר ראיות הו"ל
 בכלל הסתכלות והו"ל כמסתכל לזנות שכתב שם אחריו. וז"ל
 שהוא ע"פ אדר"ג הנ"ל שאם ישאנה אחר, וגו' רש"י בפירושו
 על ח"ו (ל"א א') שמה לאחר ימים הנשא ונמלאחי כרוך
 אחריה כך מפורש באדר"ג עכ"ל.

איברא דאכתי יש להקשות לה"ה לפימ"ש בגמרא גיטין כ"ז
 ע"ב רבה בר בר חנה אירכס ליה גיטא צי מדרשא אמר
 אי סימנא אית לי בגויה אי עביעות עינא אית לי בגויה
 אהדורא ניהליה אמר לא ידענא אי משום סימנא אהדרוה
 וקסברי סימנים דאורייתא אי משום עביעות עינא ודוקא
 נורצא מדרבנן אבל אינש צעלמא לא וכתב ר"ת בחוס' שם
 ד"ה ודוקא דע"ה נמי אית ליה עביעות עינא כדמוכח צפ'

גט פשוט דף קס"ח האי ל"מ וכו' וצפ' גיד הנשה (חולין ל"ו)
 נמי מוכח דכ"ע אית להו ט"ע ועיין צ"מ כ"ג ט"ז ר"ש צ"א
 אומר כל כלי הנפוריא כי שבעתן עין מהדרינן ליה לנורצא
 מרדצנן הרי ל"מ אית ליה ט"ע יותר מע"ה ועכ"פ כע"ה
 ואפילו כלי הנפוריא מהדרינן ליה צע"ע אלא דה"ה שיכל את
 ידיו ות' זה צמח שכ' צפעס א' לא יכירנה אם יחליפוך לפי
 שאינו רגיל להסתכל בצורת הנשים. ולפענ"ד גם זה לא מספיק
 חדא שהרי ל"מ ודאי יש לו אם צצית או אחות או שניהם
 ולרוב יש לו קרובים כגון סבתא וכיוצא בו והרמז"ס לא מיירי
 צל"מ שאין לו שום קרובים ממין הנשים. והשנית דהרי בגמרא
 צ"ז שם צסמוך לנורצא מרצנן לאו אורחיה למידק והוא
 הכוא תצרא דהוב חתים עלה רב ירמיה בר אבא אמרה ליה
 לאו אנא הואי אמר לה איצרא אנת הות אמר אציי אע"ג
 דל"מ לאו אורחיה למידק כיון דדק דק וע"ז אמר אציי דיניב
 דהאי דל"מ דאזיל לקידושי איתתא נידצר ע"ה צהדיב, והנה
 הטעם פשוט לפי שאין דרכיה למידק אצל היכי דדק מודה
 אציי דגם ל"מ מכיר אפילו צפעס אחת וא"כ הכא נמי כיון
 דהסתכל צה לצודקה אם היא גאה לו הרי דק צה וכיון דדק
 צה הרי אפילו צפעס אחת נמי מכירה ול"ע, ואציי לא מחלק
 צין פעס אחת או יותר אלא צין דק או לא דק.

עוד יש לדיוק בצדרי ה"ה דאכתי ע"ה למה לי הרי יכול
 להכירה בטביעת קלא שדיצר עמה כמבואר בגיטין מתקיף
 לה רב יוסף היאך סומא מותר באשתו היאך צנ"א מותרין
 בנשותיהם צלילה אלא בטביעת עינא דקלא הכ"ג צט"ע דקלא
 ועיין סנהדרין ל"ח ע"א וצרש"י שם וחולין ל"ו, שוב מלאתי
 צמהרש"א צ"ז קכ"ג שהקשה ציעקצ אצינו למה הי"ל למסור
 סימנים לרחל הוב ליה לסמוך אטביעת עינא דקלא ות' דיעקצ
 הי' עושה כן ע"ל היותר טוב שלא ירמה אותו ע"ש וא"כ
 צדיקן דלא ידוע ליה לרמאי אמאי אינו סומך אט"ע דקלא
 ולמה ליה לידצר ע"ה צהדיב וצשלמא להראצ"ד כיון שאסור
 לו להסתכל צה א"כ הכ"ג דלא דצר עמה ולא הי"ל ע"ע
 דקלא אצל להרמז"ס וה"ה כיון שהסתכל צה לצודקה א"כ
 הכ"ג דצר עמה ול"ל דהכ"ג אפילו להרמז"ס מותר להסתכל

זה ולצדקה אצל לא נדבר עמה דאל תרצה שיחה עם אשה
אמרו וי"ל, ולדברי הראש"ד אחי שפיר הכל צוה כמוצן.

ומ"ש בעל מגדל עוז בשם הר"מ מקולי אין לו מוצן והמספין
בסמ"ג עשין מ"ח וז"ל, אמרינן צפ"י שני דקידושין דף
מ"א שמונה על האשה שהקדש עלמה ושיקדש אדם אח אשהו
בעלמו יתר מעל ידי שליחו וגם אין ראוי לקדש אשה עד שיראנה
ותהי' ישרה צעיניו שמה לא תמלא חן צעיניו ותהיה מגורשת
או שוכב עמה והיא שנואה ע"כ, ולא כתב כלל מהסתכלות אלא
כתב עד שיראנה והוא כדעת הראש"ד.

ודאית'י צלוה"פ סימן כ"ח ס"ג שהביאו מנתל"ש סק"ה
דמשמע שם דדוקא כדי שישאנה מותר להסתכל בה אצל
לאחר שידוכין אסור ושזב הביאו שצב' תורת הסתכלות סימן
ו' חלק עליו דכיון דלאחר קידושין או שידוכין דודאי מותרת
לו לאחר זה מותר מדין אשהו ע"ש, ואני אומר ח"ו לומר כן
להחיר הסתכלות בנשים צלי חפ"ק לא מיעביא לאחר שידוכין
דאכתי אין לו שום ענין של אישות בכלל ואין לזה שום שייכות
לאשהו המזומנת לו ומקודשת לו ומותרת לו וזמן ממילא צא וכבר
היא מותרת לו לא אסרו בה הסתכלות אצל בתולה פנויה
שהסכימה לשדך עמו אכתי אין כאן שום ענין של מותרת לו
לאחר זמן דאכתי מחוסרת קידושין ומסירה לחופה זמאן ימר
לן שיצא הזמן הכיחר ור"פ איעסק ליה לצריה ולא איסתיע
מילתא וכמה לא מסתייע מילתא אח"כ. ומה"ט נחלקו
הרמב"ם והראש"ד בצרכת הקידושין די"א דאין מצרכין עובר
לעשייתן כיון שיכולה לחזור בה. וזה אפילו אי נימא לפי שיטתו
דחשוב ליה ממילא צא אצל באמת אין זה ענין כלל ואדריבה
הרי צו יס יותר חשב משום הרכור שאסורה לו, וראי' מרופא
שהחירו לו יותר למשש בדפק נשים אחרות מצאשתו והכ"י
במשודכת דעתו עלי' ומהררר בה יותר מצאשר נשים, ואין אלו
אלא דברים חמוכים. אלא אפי' לאחר קידושין כל שלא נכנסה
לחופה אכתי חסר מסורה לחופה ואין זה דמיון לאשהו, גם כי
התם כבר נח יצריה והרי אמרו כלה צלא צרכה אסורה לצעלה
כמה ושוין בה הרכור.

אמנם כדי שלא יהיו דברי בני רחי' הנה מפורש כן מדברי ה"ה הנ"ל דרק פעם אחת מותר לראותה קודם ולא יותר, וגם להראצ"ד מצואר דאפילו פעם אחת לא ופשוט דכה"ג לא מקרי פת צסלו ועיין ש"מ כתובות י"ג מתני' וכו' וכבר הארכנו שהקשה וא"ת והא קי"ל טענת בתולים עד שלשים יום צפי' הבא על יצמתו אליבא דר"מ י"ל התם כיון דאיכא פת צסלו דרכו לעמוד עד שלשים יום שלא לצעול אבל הכא דליכא פת צסלו מסתמא בא עליה מצואר דלא מקרי פת צסלו אפילו לאחר קידושין וזה פשוט, איצרא דדעת הצ"ח דאפילו באשתו נדה הסתכלות אסור וכן הוא בצוה"ק וציראים אלא שהאחרונים חלקו עליו משום דשצט לו, אבל צמסודכת ודאי נהנה הוא בהסתכלות בה וכל הנהנה מהסתכלות עובר על הסתכלות ופשוט דמה שכתב הרמב"ם שם אבל לא יסתכל בה דרך זנות כלומר אפילו צפנויה שמוותר לצדקה לשם אישות אבל לא יותר מזה וכמ"ש היפה ללצ הביאו האוה"פ שם ופשוט דההסתכלות מביא לידי הרעור והרעור מביא לידי עומאה וכמ"ש בגמ' ע"ז דף כ' ונשמרת מכל דבר רע שלא יכרהר ציום ויצא לידי צלילה וכ"ש הסתכלות דאין יאה"ר שולט אלא צמה שעיניו רואות, וצמצעוה לינשא גזרו שחשצ ז' נקיים משום חימוד וכ"ש ציושצ ומסתכל באשה האסורה לו שעיניו זנו מן הערוה דמ"ש הוא מאחר שהרי אשה זו פנויה היא והשידוכין לא עשו שינוי בה כלום.

והנה כתוב צתורה ולא תתורו אחרי לצצכם ואחרי עיניכם ודרשו ז"ל אחרי עיניכם זו זנות (צרכות מ"צ ע"צ) ופסק הרמב"ם צפ"ה מהל' תשובה דהמסתכל צעריות עובר על לא תתורו (ועיין צי"ש א"ע סימן כ"א סק"א שכתב והרמב"ם ס"ל מדרבנן ול"ע וכבר ראיתי מקשים עליו) וצשו"ת לרצינו יונה ש"ג כתב וז"ל וגם רבים נוקשים ונלכדים צחללס חוש הראות וכו' ונאמר על חוש הראות ולא תתורו אחרי לצצכם ואחרי עיניכם הוצחנו צזה שלא יסתכל אדם באשה איש וצשאר עריות פן יוקש צהן וכתב הצ"י צא"ע סי' כ"א וז"ל, כתב הא"ח צשם רצינו יונה אסור להסתכל צא"ח מן התורה שנאמר ולא תתורו ואסור להסתכל צפנויה

מדצרי קבלה ע"ש וממילא המסתכל במשודכת יותר מן ההיתר
הרי הוא בכלל הזה ובגמ' זרכות ס"א ע"א ת"ר המרלה
מעות לאשה מידו לידה כדי להסתכל בה אפילו יש צידו תורה
ומטעים עוצים כמשה רבינו לא ינקה מדינה של גיהנם,
ועיין רמז"ס פרק כ"א מה"צ ה"צ וסמ"ג לאוין קכ"ו, והגם
ע"ש ודו"ק.

ומידו כתב הפמ"ג א"ח סי' רמ"ז והמור וקליטה ושאר
האחרונים דבתולות שלנו בחזקת נדות הן שהרי אין
עובלות לנדתן ואיכא עלייהו לאו דלא תקרבו לגלות ערוה
כמו על א"א ובקונטרס שערי קדושה שער ג' ושער ד' הצאנו
מחלוקת לענין יחוד בפנויה נדה אי הוה דאורייתא או דרבנן
וכן הדין בהסתכלות ומש"כ הצ"י שהוא מדצרי קבלה היינו
בפנויה טהורה לפי שיטת הג"ל, וכתב הצ"ש דאפילו
(להשיטות) בפנויה הסתכלות אסור רק מדצרי קבלה הרהור
אפילו בפנויה אסור מדאורייתא והכח"ש שם הקשה עליו
משלהי קידושין דר' יעקב מעשה חזא ופריך ודלמא מהרהר
בעצירה הוה ומשני אין הקצ"ה מנרפה למעשה ולהצ"ש דילמא
מהרהר בעריות הוה והוה דאורייתא וע"כ דאפ"ה לא הוה
דאורייתא. ולפענ"ד תמכתי עליו דלכאורה מקרא מלא הוא
ונקרב את קרבן ה' (פ' מטות) אם מידי עצירה ילאנו מידי
הרהור מי ילאנו ועיין שבת כ"ד ויומא כ"ט הרהורי עצירה
ובמהרש"א שם ולענין קושית החכ"ש עי' מאירי קידושין ל"ט
ע"צ לעולם יזהר אדם שלא להרהר בעצירה. וצח' הארכתי
דבהרהור איכא איסור דאורייתא אלא לענין עונשין אין מנרפה
דכתם לכאורה צא"א קמיירי.

והנה בגמ' מגילה ע"ו רחב צשמה זינתה וכו' ציודעה
ומכירה ובגמ' סנהדרין מ"ה אמר רבה גמירי אין ילה"ר
שונע חנה צמה שעיניו רואות וצתום' שם הקשו והא דאמר
ספ"ק דמגילה כל האומר רחב רחב מיד נקרי, הא אמר התם
ציודעה ומכירה קאמינא ועי' תוס' סוטה דף ח' ד"ה גמירי
שקשו מחגיגה י"א עריות צין צפניו צין שלא צפניו נפיש
ילרייהו ותו' דכתם ה"פ מאחר שראה הערוה פ"א שוב מהרהר

אחריה לעולם הפילו שלא צפניו חבל מחמת שראה הנסקלת
 ערומה אינו מהרהר אחר אחרת ע"ש. הנה מצואר דכל
 שראה אשה פעם אחת מהרהר אחריה לעולם והרהור אסור
 מדאורייתא. ועי' שו"ת מהרשד"ם ח"ע סימן ל"א שדרך ומנהג
 האשכנזים שאין המשודק רואה משודכתו. שוב מלאתי צבערות
 לאחזה"פ לס"ק כ"ט שהאריכו שם ג"כ לסתור את דבריו.
 שוב בעיר לי ח"א דצשו"ת אז נדברו חלק ד' כבר דחו דבריו
 ואין לי הספר לעיין בו. עיין לקמן דף ל"א.

ומעתה נבא לשאילתן, ומראש נורים ארחנו הנה החכם מב' **אדם**
 נבא (משלי י"ע י"ד) בית והון נחלת אבות ומה' **אשה**
 משכלת ופי' המפרשים כי בית והון אפשר שינחלו האבות
 לבניהם אבל אינם יכולים להנחיל להם האשה המשכלת כי
 מאת ה' הוא ואין הדבר תלוי ביד אבותיו ואמר על זאת
 יתפלל כל חסיד לעת מלא וגו' ודרשו זו אשה ואמר מלא אשה
 מלא טוב בדרך מליאה ובמדרש רבה פס"ח (צראשית) ר"י
 צר"ח פתח חלקים מושיב יחידים ביתה מערובה שאלה וכו'
 ח"ל הקצ"ה יושב ומזוג זוגים וכו' ח"ל לא כך אמרתי לך אם
 לפניך קלה לקצ"ה קשה בקריעת ים סוף הקצ"ה מה עושה
 להם מזוגן שלא צעוצתן צע"כ, הדא הוא דכתיב מוליך
 אסורים בכושרות כבי ושירות מאן דצעי כבי מאן דצעי שירות
 ובגמרא סוטה ז' וקשה לזוגן בקריעת ים סוף עוד אמרו יש
 הולך חלל זוגו ויש שזוגו הולך חלל דשידוכין צעי רחמים
 גדולים ותפלה שיזכה לזוגו ולא כמו אותם הפתאים שחושבים
 שהם הצוררים לעצמם מה שרואים והדבר תלוי בתפלה וצרכותם
 כי מה' אשה משכלת.

ואם יעשה תחבולות לישא אשה שאינה ראויה לו צין תחבולות
 גשמיות ואפילו ע"י תפילות לא יעלה לו כהוגן כי הא
 דרבה (במ"ק י"ח ע"ב) דרבה שמעיה להבוא גברא דצעי
 רחמי וכו' ואמר תזדמן לי פלגיתא ח"ל לא תיבצעי רחמי הכי אי
 חזיא לך לא חזלא מינך ואי לא כפרת בה' צתר הכי שמעיה
 דקאמר או איבו לימות מקמה או איבו תמות מקמיה ח"ל לאו
 חמינא לך לא תיבציעא עלה דמילתא הכי אמר רב משום רבי
 ראובן בן אטרובילי מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים

מה' אשה לאיש. מן התורה דכתיב ויפן לנן ובתחיל מה' יאל
 הדבר, מן הכתובים דכתיב ואציו ואמו לא ידעו כי מה' היא,
 מן הכתובים דכתיב צית וכוון נחלת אבות ומה' אשה משכלת
 ע"כ.

ופירש"י שהתפלל על אשה זו ואם לא ימות הוא או תמות
 היא שלא יראה כשתשא לאחר וינטער וגם צזה פי' כפרת
 צה' שלא תועיל תפלתך ותאמר ח"ו דלא מסייע ללותא כלום,
 וכן פי' בערוך. אמנם הר"ן פי' צהס רש"י שתחרט לאחר זמן
 אם תשאנה ואח"כ כשנשאה התפלל או חיבו למות מקמה פי'
 קודם זמנו או חיבו תמות מקמה שהיה מתחרט על שנשאה
 וכן פי' צשיטה לתלמידו של רבינו יחיאל מפאריש דלא היה
 עמה שלום והיה שוגאה עד שהיה מתפלל שיפרד ממנה בכל
 אופן אפילו ימות וכנראה שהיתה כתובתה מרובה ולא היה יכול
 לגרש או חולי תרויבו פי' אמת שאכתי לאחר שנשאה ושגאה
 מ"מ לא היה רוצה לראות שתנשא לאחר שהיה זוגה והתפלל
 עליה שתמות או שימות הוא, ואמר ליה רבא לאו אמינא לך לא
 תיבטיא עלה דמילתא ועתה הבאת לך צענמך הלכה הזאת.

והנהגה השידוך הראשון כ"י הקצ"ה השושבין והציה לו לאדם
 את חוב אשתו ולא ראה אותה אלא תרדמה נפלה עליו
 ולא הכיר צה מעולם וע"ז שמעתי שאומרים כשמחך יורך
 בג"ע מקדם. אברהם אציו לא הכיר את שרה באברהם כתיב
 כי הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, יצחק אציו לא
 הכיר את רבקה דכתיב (בראשית כ"ד ס"ג) ויאל יצחק לשוח
 צדה ומיד נתקבלה תפלתו וישא עיניו וירא והנה גמלים
 צאים וגו' ורבקה לקחה הצעיר והתכם כדי שלא יראה יצחק
 ועיין רד"ק שם וז"ל, כיון שראתה אותו ואמר לה העבד שהוא
 יצחק השמיעה עצמה מעל הגמל ונפלה לארץ ולקחה לציפס
 וכסתה צו פניה ואח"כ עמדה ובספור הזה למדה תורה דרך
 ארץ לניעות שראוי לאשה לבייש מארוסתה ושלא תתראה לו
 עד שתנשא לו ע"כ (וזה נמי דלא כס' תורת הסתכלות הכ"ל)
 הנה מפורש שיצחק לא ראה את רבקה ומן הניעות הוא שלא
 תתראה כלה לחתן עד שתנשא לו. יעקב אציו ראה את רחל
 צבואו לפדן ארם כשהיתה צה שש שנים ושהה צצית לנן

ז' שנים ולכשנשא אשה לא הכיר זה כל הלילה של החתונה ולא כל הלילה עד הצקר שנאמר ויהי צקר והנה היא לאה הרי עד צקר לא ידע שהיא לאה וגם צקר כנראה רק שאמרה לו שהיא לאה ומה"ט אמרו דל"מ לידצר ע"ה בהדיה דלא ליחלפו מיניה. והנה זה הי' סדר שידוכין מאצותינו.

ובבר הצאתי לעיל צ"ש האגודה והמרדכי והמדרש דאפילו צעת השידוכין יותר טוב שלא יהיו החתן והכלה צצית אחד, והטעם שיקילו זה בזה, א"כ אדרבה מצואר דצברי חז"ל דהתראות קודם החתונה גורם שיקילו זה בזה ולא שיתקרבו וכל שנתיארים יותר גורם להקיץ יותר, היפוך דעת המון עם שההוי' יחד גורם התקרבות ואהבה על להצא והרצה טעמים לדבר מ"מ אין כאן המקום להאריך באלו הענינים. ולדעתי מקרא מפורש בתורה פ' תל"א וראית צצצ' אשה יפת תואר וחשקת זה ולקחת לך לאשה וגו' והיה אם לא חפצת זה ודרשו צספרי הכתוב מצשרך שסופך לשנאתה והענין כי החשק הוא בלא טעם שאמרו החשק אין לו עינים שהחומד דבר משום יפיו או למעלה אחרת שמלא צהדצר צטל דצר צעלה אהבה ולכן סופך לשנאתה וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה דצר אמרו וצרותי מכס המורדים והפושעים אלו בני שוואה עכ"פ הנושא אשה ומסתכל בה שיהי' לו חשק וחמדה ללקחה לשום יופי וכיוצא בו סופו צא לידי גירושין כי מי שמסתכל על היופי הגשמי באשה ולשאר ענינים גשמיים וסומך עלמו לצרר לעולם מלא אחרת נאה הימנה או אפילו אינה נאה הימנה תתראה צעיניו נאה הימנה כמ"ש אפילו מכוערת והתורה אמרה לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע דנשואין כאלו הם כנגד יצר הרע. אבל הנושא אשה לשם שמים הרי הוא אהבה שאינה תלויה דצר כאהבת דוד ויהונתן וכל אהבה שתלויה דצר צטל דצר צעלה אהבה ושאיינה תלויה דצר אינה צעלה לעולם ועד"ז אמר חכם מכל אדם שקר החן והצל היופי אשה יראת הי' היא תתכלל. ואשר נראה בזה.

(ח) **לפי** המצואר לפי תורתנו הקדושה היותר טוב ונראה שבהורים משני הצדדים יצדקו אחר הצחור והצתולה כפי

חוקי התורה עם הם מתאימים זה לזה בתורה ויר"ש ויהיו
 ראויים לדור יחד ולבנות בית נאמן בישראל ואחר שיתברר להם
 לפי האפשר כל הצורך יודיעו להלדדים הצחור והצתולה ויסבירו
 להם כל הדברים ויסכימו להם ולא האומר לדבק טוב מלא
 אשה מלא טוב ויתקשרו בקשר שידוכים ולפני התחנה ראוי
 שיראה החתן את הכלה והקרוצים יראו שלא יחלפוה לו זה
 אחי חליצה דכ"ע בין להראב"ד ובין להרמב"ם דגם הרמב"ם
 מודה להראב"ד דמותר לעשות כן ולהראב"ד אסור באופן אחר
 לת"ח ולצ"ת עכ"פ. וכבר הבאנו דמלשון אדר"ג וריהע"א
 דשמעתא דסוגיא דצ"ב וקידושין נראה כדעת הראב"ד
 דהכתלות לעולם אסור.

3) ב"י שרואה לעשות כדעת הרמב"ם שיראה הצחור אם הוא
 נאה צעיניו ישאנה וכדעת ה"ה מ"מ אין להרצות
 צראיות דלדעת הרמב"ם כפי מה שפי' ה"ה הוא התייר רק
 פעם אחת לראותה, ולראותה שוב שנית וכ"ש יותר מזה הו"ל
 הכתלות שלא לצורך ואסור דאם לא ישרה צעיניו צפעס
 הראשונה ועצובה ואם ישרה צעיניו יקדשנה והראיות הנוכפות
 בזה הוא ראוי שלא לצורך, ואפשר דזה כונת הרמב"ם ז"ל
 דכיון שלא ישרה צעיניו צפעס הראשונה א"כ הרי הוא כבר
 ספק אללו ולכן יותר טוב שלא ישאנה שוב דכיון דמסופק זה
 א"כ אף שיוסיף לראותה ובהשתדלות ישאנה אבל יקוץ זה
 שוב באחרונה חולי, כיון דמעיקרא לא נראית נאה צעיניו ולכן
 אמר רק פעם אחת ולא יותר. ואם האשה לא תתלה בו צפעס
 הראשונה נראה ג"כ דעת הרמב"ם דאין זה זיווגו הנכון כיון
 שיש לה ספיקות אף שעכשיו ע"י הדבור ואיזה ערמות ולשון
 חלקות ילחיו לדבר על לצה שתתלה בו אבל במשך הזמן
 יתעוררו זה הספיקות הראשונות ולא יועיל לשלום בית ולכן
 כל שלא נשאו חן זה לזה צפעס הראשונה ס"ל להרמב"ם דאין
 לראות יותר וצפרט לפימ"ש לעיל צעם האגודה דההתראות
 גורם שיקילו זה בזה ואף שנראה לפעמים ההיפוך יש לומר
 דעכ"פ באחרית הימים ילא לאור, או שעפ"י הרוצ נאמרה.

ואנ"י שמעתי צעם הרופא הכי גדול (סיוקאלדזשיסט בלע"ז)
 שאמר שהשידוך הכי מוצלח בעולם הוא אם נשא צחור

שלא ראה צחולה מעולם את צחולה אשר לא ראתה צחור מעולם והם נשאו הוא הזוג הכי מוללה צעולם. ועי' חינוך מנזה ער"צ צמורה דכה"ג שצחולה מעמיו יקח אשה כי ראוי לו למשרת הגדול להדבק באשה שלא קבעה מחשבתה באחר זולתי זו שהוא קדש קדשים ומתוך כך יהי' הזרע שיתן לו השי"ת ממנה עכור ונקי וראוי לעבוד בקדושה והצוגרת כיון שהיא גדולה דעותיה כבר נפסדות ואולי חשבה כבר באחר וקבעה מחשבתה זו ע"ש, הא לך דעת תורתנו הקדושה דצוגרת אולי חשבה כבר באחר וקבעה מחשבתה זו לא ראוייה לכהן גדול עוד שמה הפסידה דעותיה, וכל שכן כשתראה הצחולה בחורים הרבה ותראה אותם הרבה פעמים ודאי מחשבתה כבר נפסדת ומעורבת עם כמה מהם יש שלא ראתה אותם ויש שלא ראו אותה והיא תחשוב עליהם וכן הצחורים וזה הוא הגורם היותר גדול אח"כ להמחלוקת שמשוה את צעלה עם אחר וחושבת עליהם. ואני זוכר פעם באת אלי אשה והראה ללום מצחור ובכתה צחור כזה ראה אותי ואני נשאתי לזה הלא יללה והרבה יש לדבר מזה כי זה הגורם הגדול לשבור השלום בית וחז"ל גינו את דינה בת יעקב שיאלמנית היתה וקרה לה מה שקרה לה.

ובהא נראה לפרש מה שאמרו בגמ' יצמות דף ס"ג ע"ב וסנהדרין ע"ו ת"ר האובב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו והמדריך בניו וצנותיו בדרך ישרה המשיאן סמוך לפירקן עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך וכתבו התוס' דאצניו נמי קאי ואע"ג דקטן לא תקינו ליה רצון נשואין מ"מ להכי תקינו ליה נשואין דלא הוי צעילתו צעילת זנות וכ"כ עוד ביצמות דף ל' ע"ב והוסיפו ומנזה נמי איכא להשיא אשה לבנו קטן כדאמר בה' הנשרפין דעליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך וגו'.

ולבאוריה למה דוקא צמשיא בניו וצנותיו סמוך לפירקן כשהן קטנים עדיין ע"י זה ידע ששלום אהלו ומה המהירות וצפרט דצן שמה עשרה לחופה כתיב, ולפי דברי החינוך אתי שפיר מאוד דכל זמן שהצנים קטנים עדיין לא נתנו עיניהם באחרים לא הוא ולא היא ואם ינשאו זה לזה יהיו אוהבים

זה את זה ויהי שלום צנייהם וממילא יהיו אבותיהם צמוחה
 ושלוח אצל אם ימתין האב עד שיגדלו ויתנו עיניהם צמה שיראו
 או צאנשים אחרים או צנשים אחרות וכ"ש שיוציאו ויבואו
 הרבה פעמים הרבה זוגים עד שימלאו מה שלדעתם הוא
 הנכון אז ממילא לאחר החתונה יחשבו על הראשונים ולא יהיה
 שלום צנייהם ולא יהיה שלום צאהלך נמי.

ג) אורתן החושבים שרצוי הראי' לזוגות הצעירים קודם
 שיתחתנו ירצה להצנה צנייהם ולמעט הגירושין אומר אני
 דזה טעות גמור מן המליאות ומן התורה. מן המליאות שהיו
 אכן רואין אלל החפשים או מה שקוראים מאדערניס שהם
 יוצאים ומתראים זמן רב לפעמים חצי שנה או שנה ואפילו
 יותר והם כבר מכירים את עצמם כמשוואין ואפ"ה לאחר
 הנישואין רוב הגיעין מהם הוא כידוע צמדינה זו וצמדינות
 אחרות, ולאידך גיסא צמדינות יוראפף וגם כאן אותם
 השידוכים שלא הכירו את עצמם קודם החתונה רק שביררו
 להם עפ"י התורה והמצואר צשו"ע ח"ע סימן צ' וסימן ד',
 אותם הלליחו עפ"י רוב ורובא דרובא שכמעט לא היו אללם
 גיעין כלל וכלל רק מיעוטא דמיעוטא וגם עכשיו לפי הערך
 של החפשים אין צין החרדים הללו אפילו צ' אחוזים ח"ו. ויש
 טעם לזה דצטעה שנתראים צחור וצחולה הלא כל אחד מהם
 מנסה לדבר דברים מצוררים ושוקל בצלם כל אות ודבור
 ומראה את עצמה צמראות הצניאות זה לעומת זה והם
 חושבים שככה יהיה כל ימי חייהם ועל זה הם נכנסים ולאחר
 החתונה כל אחד מראה את הגוון האמיתי שלו ומיד הם
 מתחרעים וכי זאת נעמי והדברים הערצים נעשו מר כמות
 ומיד מתחשפים, אצל אותם שצוררים אותם הבורים הם
 מחליעים לדור עם האשה ולנסות אחר החתונה שיהי' הכל
 עלהו"ע ולכן מלליחין וצחורה כתיב צילחק (צראשית כ"ד
 ס"ז) ויציאה ילחק האהלה שרה אמו ויקח את רצקה ויהי
 לו לאשה ויאהבה כלומר שהאהבה לא צאה קודם שלקחה אלא
 לאחר שלקחה והציאה לציחו והנה היא מתנהגת כשרה אמו, נר
 של קדושה דולק וצרכה מצייה צעיסה ועין קשור על האהל
 הכל צקדושה אז ויאהבה ולא קודם שהאהבה הקודמת היא

אהבה גשמית ואין לזה שום קיום אלא האהבה שלאחר הנשואין לריך שתבא אהבה וזה פשוט. ומן התורה הרי כבר כתבנו דגורם שיקיאו זה בזה ולא לאהבה.

והדבר ידוע ומפורסם כי הוא היתה דרך (המשכילים בלע"ז) והמתקדמים הנקראים מאדטרגזירטע פריי דענקער והפרוליס שהיו נוהגים ללאת בדרך פריעות וינאו בחורים עם בתולות בקריות חולה יחדיו ידובקו בלי בושא וכלימה והם היו העזי פנים שבדור לא עמא יקרא להם, לא כן זרע קודש בני אל-חי כל כבודה בת מלך פנימה ממשבנות זהב לבושה ובושה חכמה פניה להסתכל בפני איש וכן בני תורה לא הסתכלו בנשים עד שאפילו ראה אותה לא הכיר בה כדעת ה"ה וזה אפילו בבית הורים וכ"ש ח"ו שלא ללאת בקריות חולות והרי אפילו באשתו או אחותו או בתו קיי"ל דאל יספר אדם בשוק דת"ר (ברכות מ"ג ע"ב) ששה דברים גנאי לו לת"ה וכו' ואל יספר עם אשה בשוק ואמר רב חסדא ואפילו היא אשתו תניא נמי הכא אפילו היא אשתו ואפילו היא בתו ואפילו היא אחותו לפי שאין הכל בקיאיין בקרובותיו וכ"ש בסתם נשים ובתולות והביא הרמב"ם פ"ה מהל' דיעות ה"ז.

ומזה"ט רע המעשה שעשו מנהג אוחיות (גיהנם) שיואלים בחור ובתולה בן ישיבה ונת יעקב שהלכה בבית ספר חרדי והם שניהם חרדים למנות ויראים לדבר ה' ורואים לקיים מנות ה' לישא אשה ועוזרים כמה איסורים בזה והרי היא מלכה הצאה בעצירה חוץ מההסתכלות בנשים יש בזה איסור משום דאל יספר עם אשה בשוק וליגך עם בתולה בשוק הגם שכוונתם לעובה אצל אין זה דרך התורה והוא דרך החופשים והמשכילים, וכמה חייבין לנו להתרחק מהם והרבה תלוי זה בכורים ומורים, אחת הורים חוסו על כבוד ה' וכבוד בניכם זרע קודש הרי כמה מסירות נפש עברתם כדי לגדל בן או בת יר"ש וגם כל הכוחות אחס מכניסים שיצנו אח"כ בית נאמן של קדושה ותורה בישראל והאיך לא יראתם לשלחה החולה עם בחור שאינו ידוע לכם בחוץ בלילה ותחזור הביתה אחר חלות לילה וכיוצא בזה, כי מי לא יחוש לעצמו ליתן לבתו בת ישראל

הכשרה ללאת באישון לילה צלי שומר כלל עם צחור ואין
 אפוערופוס לעריות אפילו לזקנים נאמרה וכ"ש צחור וצחולה
 והרי אפילו הנושא אשה צחופת נדה אסורים ללכת צלי שומר
 אם דכבר יש לו כעין פת צסלו שצטוד איזה ימים תהיה מותרת
 לו כ"ש כה"ג ללאת צחור וצחולה צלי שומר צמכונה קאר
 וכיוצא צו. לצא לפומי לא גליא דצרו על לצ הנערה ותסצירו
 לה זכן להצחורים. והשי"ת שמו ישלה זווגו הנכון לכל אחד
 וקארתי צדבר.

ומה שנסתפקתם ממה שהציה צעחון צסם חכם אחד שאמר
 שצריך דוקא להתראות הצחור והצחולה קודם השידוכין
 לכה"פ ז' או ח' פעמים וכל המרצה הרי זה משובח ח"ו לומר
 כן על חכם צישראל או צסם חכם מישראל שח"ו התיר איסורי
 עריות והסתכלות צהם וריצוי שיחה עם אשתו אסרו ק"ו
 צצחולה נדה וללאת עמהם צשוק וצכונה יחד ז' או ח' פעמים
 או יותר ללא דבר ואם לא תתראה או הוא לא יראה צה ללא
 ח' או ט' פעמים ילך עם אחרת וצכה ילך עם עשרים או שלשים
 נשים ויהי נבל צרשות התורה ואח"כ כשישא אחת ללא
 שיראה שלשים לעולם יהי דעתו על כמה מאותם שראה מקודם
 זכן היא תהיה דעתה עליהם וכמ"ש החינוך להדיח הצחתי
 דצרו לעיל, וכ"ש הוא מהתם ואדרצה אין לך גורם גדול
 להפרת שלום בית מזה. וצפרע כי פשוט דלא אכשיר דת
 ואותם ההולכים לראות ולהתראות גם ללא השידוכין קודם
 ההתונה עוד מתראים אלו עם אלו א"כ עד ההתונה יתראו
 לא ז' או ח' פעמים אלא עד לחמשים פעמים או יותר לפעמים
 והכזונה יטשו את אחותינו ישתקע הדבר ולא יאמר כי הוא
 דרך המשכילים מעולם שראו צה ומעשה שטן הצליח וח"ו אפי'
 לחשוד לחכם שיאמר כן, וכל שכן שלא לעשות כן ולכתוב
 צעחון ולפרסם צרצים וכבוד ה' הסתר דבר צצאם אפילו
 היה צמקרה אחת יולא מן הכלל שפסק כן.

ועיין אה"ה הקדוש פרשת קדושים אל תחלל את צחך להזניתה
 וגו' וז"ל, פי' יאז הא-ל למי שיש לו צח שלא ינהג צה מנהג
 חולין להראותה לפני כל ולהתנאות לפניהם אלא כצודה צח

מלך פנימה והגם שיחכוין צה להנחת זיווגה כי צת יפה ונעימה
 היא ותנשא להראוי לה עכ"ז יאו הא-ל כי חילול הוא לה.
 והיואל מזה הוא להזנותה ולא להשיאה כי יבער צה אש
 הטעמי ותחלל כבודה ולא זו בלבד אלא שתהיה סיבה להצטער
 אש בלב רואה וחומד ותזנה הארץ, ולצסוף ומלאה הארץ זימה.
 ונמלא עון כל הרשע תלוי צוארו. ולא ולמד מה שפירשתי צפי'
 אחרי מות צפסוק כמעשה ארץ מצרים שחוש הראות יגדיל
 החפץ בדבר ויצטל כח הראון צמניעה ויעבו אל חפץ המעשה
 רח"ל.

ובפרשת אחרי שם כחצ דלריך לדעת כי צ' מדרגות נתן
 אלקים באלים ראות העין וכח המחשבה, וכל מצות ה' אשר
 לזה לעם קדשו הם מצות שיכול האדם לעמוד בהם ויעה
 עלמו אל הראון לעשותם, זולת מצות פרישת העריות הוא דבר
 שנפשו של אדם מחמדתן ואונסתו עליהם לעשותם זולת
 בהתעלמות הרחקת צ' דברים מהאדם והם מרחק הרגש ראות
 העין ומרחיק צחי' החושב ואם צ' אלו לא יעשה אין אדם שליט
 ברוח והחושב בדבר ערוה תגביר החפץ ותשליטנו ברלון ולא יושג
 הנלחון החפץ אלא דוקא באמצעות הרחקות הדבר מדעתו
 וממחשבתו לבל ראות הכיעור ולא יחשוב צו אצל אדם עיניו
 יצינו בדבר הנה הוא מסתכן וכמעשה דהמע"ה כשנסתבצ
 הדבר וראה מה שראה נתעורר לצו שהיה חלל ועשה מעשיו
 ואפילו תחלת המחשבה בדבר זה תגרום תגבורת והולדת
 טבעיות החפץ ותגבורתו ולזה נתחכם חכם החכמים שהע"ה
 ואמר צו אדם יפתוך חטאים פי' צחי' החטא אל תאצה כי
 אריכות הרגשת החשוב אפילו לצחי' השולל תפעיל הגזרת החפץ
 ותהפך הראון אליה וכו' ע"ש. ודבריו הקדושים אין לריכין
 ציבור ופשוט דהסתכלות בצתולה נדה והרהור המחשבה צה
 הם תורי סרסורי דעצירה וכמו שנאמר ולא תתורו אחרי לבצכם
 ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם.

אבל האמת יורה דרכו, כי אין לתלות צוקי וסרוקי בחכם
 בישראל ואדרבה הרי שוצרו בלדו דכפי שהביאו לי באותו
 עיתון עלמו הופיע מכתב מהחכם הג"ל שמעולם לא כיון כלל
 לדברים אלו ושהכותב צעתון ליטע וכתב סתם דברים שלא
 אמר כלל החכם הג"ל ולא כיון ח"ו מעולם על בני תורה ת"ח

חסידים ואנשי מטעה ונתברר לי מפי אנשים נאמנים שהמכתב הזה נכתב מפי החכם צעלמו להכחיש על מה שכתב הכותב צעתון שלריך ללכת לכה"פ ז' או ח' פעמים וא"כ הרי קיו"ל שמי שהעיד בשם חכם דבר זה החיר לי ושאלו את פי החכם והכחישו הוחזק כפון ועי' ר"ן כתובות באשה שאמרה החיר לי חכם וזה הלכה פסוקה בכל התורה א"כ כיון דהחכם הכחיש את כל הנכתב צעתון עליו סומכין ונפרט שהוא כהלכה ומה שכתב צעתון הוא נגד ההלכה וא"כ אפילו לא הוי מבחיש לא היינו סומכין ח"ו להחיר איסורים הסתכלות והחיר יליאות וזילאות בעריות כמה פעמים אפילו הוי כיבושע בן זון לא היינו שומעין לו כ"ש שהדבר הוא מוכחש, ולכן הדריגין לכל מה שכתבתי בס"ד הלכה וחם ושלוס להקל באיסורי תורה ולשנות מנהג מצותינו צענין יסודי היהדות וצנין משפחה קדושה בישראל.

ב"קיצור" אשרי מי שימלא זוגו בקדושה ובעברה ע"ד מצותינו הקדושים וכדעת הראש"ד וכמשל דר' יהושע למלך שזימן לבנו אשה נאה וצח טובים ועשירה או כרמז"ס עכ"פ וכפי פי' ה"ה צו והכל לש"ש. ומיכו מי שלא זכה ולא ימלא לו זוגו באופן הנ"ל מפני שלא ימלא מי שיתרצה להנשא לו צלי ראות כלל או אפילו ברחיית פעם אחת לא התרצה לו ולא תסמוך על הוריה, אז יבחר הרע צמיטעו וכל למטע צטפלה עדיף וכל ערוס יעשה צדעת וזכון להתיעץ עם הראש ושיצה או ילך אלל לדיק ויתפלל עליו ויתיעץ בדת מה לעשות ויעשה ע"פ הוראתם ואל יקל צעינו לומר כי הוא מנהג העולם כי דבר זה לפעמים נכנס בגדר של אצזרייכו דגילוי עריות שהוא צכלל יהרג ואל יעצור וכמו ששואלים על כל הלכה מפי מורה הוראה כ"ש צהלכה זו שנוגע ממש לאיסורי תורה כמה פעמים איסור הסתכלות והרהורי עצירה שהם איסור דאורייתא צין לפני שידוכין וצין לאחר שידוכין צחתן וכלה קודם ההתונה ולפעמים טוב הוי לו שלא ישא אשה כל ימיו שהוא רק באיסור קיוס מ"ע של פ"ו מלעצור ח"ו וליכנס באיסורים חמורים שהם צכלל יהרג ואל יעצור, ומיכו אם יעשה ע"פ הוראת חכם ולדיק ע"פ התורה לא יעונה לו כל רעה.

וזה לשון הגאון מוה"ר יונתן אייבשיץ ז"ל על אורים ותומים בספרו יערות דבש ח"ב דף ס"א מדפי הספר, ובעונ"ה או לנו כי חטאנו ומרינו בה' להיות קריבה דג"ע היתר גמור לחצק צתולה ולנשקה והיא לא מטוהרת ונדה וכו', או לנו כי הותר לחצק צתולה ואיך אחתפק ולא אוריד כנחל דמעב אס נשאל שאל מאתי שמצקשים להרגו או ינשק לצתולה נדה אני מורה וצא כחק ומשפע הש"ע להיות נהרג ואל יעבור וימסור נפשו למיתה וכו', ובעוה"ר צחטא הזה ימותו נערים וזקנים מצלי תשובה וכו', והעולם עושים לחוק צאי"ש זה אשר ימאן בהם, סחי ומאום ישימוהו וקראוהו חסיד שועה וכו' ואנחנו לוטקים מדוע למנו ולא ראינו עבר קיץ והסתיו ולא נושענו בעוה"ר ואין איש שם על לב אשר בעונ"ה גורמים לשכינה שתסתלק מאתנו, עכ"ל"ק.

ואכת' לריך למודעי כי לא צאנו בקונטרס זה לחדש דבר מה שלא ידוע ולא להנהיג חדשות בישראל בעיניי שידוכין או לחוות דעה לזרע קודש עם בני ישראל הקדושים אשר מנהגייהם נשרשו אללם דור אחר דור עפ"י הוראת גאוני והדושי עולם אלא לעורר ולהזכיר הנשכחות ולחזק ולארז למזורזים על מנהגי אבותינו ורצותינו הקדושים אשר יסודם בהררי קודש שלא לשנותם ח"ו ולא להתרפות מדרך אבותינו בעטנות ופיתויים של שינוי הזמן והמקום והטבע שזה הוא מפיתויי וטענת המתחדשים שהתורה משתנית לפי האדם והמקום והזמן פעם צאדם ופעם צמקום ופעם צזמן ופעם צטבע אצל האמת הדיפוך כי הנסיונות צמדינה זו עלו מאה פעמים בעונ"ה אצל זאת התורה לא תהא מוחלפת.

ומי שאינו צרור בעלמו כדת מה לעשות לאי לך צעקצי הלאן וישאל למורה הוראה כדת מה לעשות על פי התורה (ואי אפשר צזה לכתוב כל הפרטים רק צדרך כלל). וכשישאל דעת תורה לא ישאל אלא ממי שהוא מורה הוראה ירא שמים צאמת שמורה עלה על ראשו ולא מאותם שהולכים אחר רוח הזמן כמוצן, ודי צזה למי שרולה לדעת האמת. גם על ההתראות צין השידוכים להנישואין הרצה יש להזהיר צדבר וכמו שכתצתי לעיל צצירור גדול ולאו כ"ע רצ פפא הם, וצמקום אחר כתצתי צקונטרס מיוחד (קדושת ישראל) מענין חתן וכלה.

וידעתי כי רבים יתמהו מה לן צדור הזה וצמדינה זו לספר ולהנהיג מנהגים קדמונים אלטפרלאעישע הלוואי שוכל

להמשיך מעמד כפי שהוא ומי ישמע לדברים כאלו לילך אחורנית
 בזמן שכל העולם מקדים בכל מיני חדשות, החרדים לדבר ה'
 ידאבו לבסוף בזכרם ימות עולם ומי יחנני כירחי קדם כשכל בית
 ישראל בקדושה וטהרה כשמחך ילירך צגן עדן מקדם חצל דדור
 הזה מה נעשה לו וחפסת מרובה לא חפסת, והפרושים לחוק
 ילחקו. אמנם נשאלו לנו עוד לפליטה צס"ד מעט מצני עליה
 בחורים המסוללים צפז שומרי תורה אמיתים שרואים לדעת
 דבר ה' בלי פשרות וחדשות וכפתגם מרן הח"ס חדש חסור
 מן התורה. וגם שלא יאמרו מדשתקו רצנן ש"מ מינה ניחא
 לכו, ולכן ליקטתי דברים אלו, וידעתי ג"כ שיוחר ממה שכתוב
 כאן יש לכתוב מזה מ"מ לאו בעל מלאכה אחת אני. והרואה
 לסמוך עלי דבריו יכול לברר ומי שרואה לדעת יותר הרי כל
 התורה לפניך זיל גמור. והשוי"ת ישפות עלינו רוח טהרה ונזכה
 לגדל צנינו לתורה וגדולה בקדושה וצטרה ולציאת משיח
 לדיקנו.

ובזה הנני ידידכם המצפה לרחמי שמים וי"ר שיזכו כל בית
 ישראל לדור באהבה ואחזה ושלום ורעות ולראות בנים ובני בנים
 עוסקים בתורה ומצות על דרך ישראל סבא עדי יבא ינון ולו יקת
 עמים ויעביר רוח טומאה מן הארץ דושה"ט בלב ונפש.

משנה הקטן

שייך לעיל דף כ' :

וקצת היה אפשר לדייק בתלוי במחלוקת רש"י ותוס' קידושין
 כ"ב ביפ"ת שדעת רש"י שאסור לבא עליה במלחמה והקשו התוס'
 היאך נתפיים יצרו בכך אכתי איכא יצה"ר במלחמה ובביתו עד ירח
 ימים ויש מיישבים רש"י דאיכא למימר דבטל הימנו היצה"ר כיון
 שיש לו פת בסלו שסופה להיות מותרת לו לאחר כל המעשים וא"כ
 לכאורה זה תלוי במחלוקת זו אמנם לא דמי הני אהדדי והכי לכו"ע
 לא מקרי פת בסלו חדא דרש"י לשיטתו דעיקר ההיתר ביפ"ת
 שייכול לגור אתה בע"כ ולא התירה זה אלא כנגד יצה"ר עיין מקנה
 וא"כ מה"ג י"ל די"ל פת בסלו משא"כ בדידן והשנית דבאמת הו'
 מנוולה כל חדש ימים ובכתה את אביה ואמה כדי שימאס בה ועשה
 פעולות אדרבה לגרש את היצה"ר ואם לא הואיל או מגידה בע"כ
 אבל כאן אדרבה הרי היא מקשטת לפניו וכאש בנעורת ואין לו
 פת בסלו כ"ע מודו דלא נתפיים היצר הו"פ מאד. וא"כ אדרבה ראי'
 ברורה מדברי התוספות דכה"ג לא מקרי פת בסלו.

קונטרס בית רחל

לאחר שנגמר הקונטרס ונדפס ונתקבל בין לומדי התורה יראי השם, החלט להוציא מהדורא שניה עם קצת הוספות נוספות, וגם לכתוב קצת סיבות וגורמים להמצב של ריבוי גיטין וקצת עצות להורות להזוג הצעיר מה לעשות כדי למנוע קטטות, ולחברות שלום בית, נענתי ראשי וכתבתי קצת ענינים בזה. וחלקתי הענינים לכ"ו נתיבים רמו לאיש ואשה שכונה שרויה ביניהם. וי"ר שיהיו דברי אלו לתועלת לחברות שלום בית בישראל ולעשות נחת רוח ליוצרי מעתה ועד עולם.

* * *

והנה הגם כי לעצם הסיבה או הסיבות הגורמים למשבר בנשואין המביאין לידי קטטות ומריבות ולאי שלום בית ולפעמים ח"ו לידי פירוד וגט א"א לפורטם כי רבים הם ולא ראו זה כראו זה וכל מריסה יש לה תחילה ושורש למעלה ולמטה ואמרו ז"ל (סנהדרין ז') אמר רב הונא האי תגרא דמיא לצינורא דבידקא דמיא כיון דרווח רוח פירש"י כשהנהר גדול פעמים שהוא יוצא לשדות שעל אנפיו כעין ניגרים וצינורות קטנים ואי אינו סתמו מיד הולך ומרחיב ושוב אינו יכול לסותמו והיינו דקאמר קרא פוטר מים ראשית מדון כלומר ראשית מדון ומריסה דומה לפוטר מים פוטר פותח כמו פטר רחם (שמות י"ג) והכי נמי כן הוא דלפעמים מפני סיבה קטנה ועל לא דבר ממש תתחיל המריבה ואם לא יסתום מיד ח"ו ילך וירחיב עד שיחריב הבית כולו ולכן אמינא לכתוב עכ"פ איזה סיבות לדבר בכדי שידע מי שהוא בר דעת צלולה לשמור שלא תתחיל התיגרא ואם אעפי"כ תתחיל אזי יחזק הבדק מיד ולסתמו קודם שיחריב ויחריב את הבית כולו ח"ו. וישמע חכם ויוסף לקח.

(* ע"ש האשה הצנועה והקדושה פייגא רחל ברעכער הי"ד, בת אחי היקר וכו' מוה"ר צבי קליין הי"ו בנעימים. שמסרה נפשה ליהרג על טהרת וקדושת ישראל. כ"א אדר ה'תשל"ו.)

נתיב א

עלינו להבין שעל פי רוב מחשבת הגירושין תפסו מקום בראש עוד קודם הנשואין מפני שהשידוכין והנשואין אינם בהחלט גמור שבשעת השידוכין אינם מאמינים שזהו זוגם הראוי להם מששת ימי בראשית ומהכרזת המלאך של מ' יום קודם יצירת הולד שבת פלוני לפלוני וחסר להם הבטחון בה' וההחלט הגמור אלא הם נכנסים לנשואין כמסופקין הן ולאו ורפיא בידם. ומיד אחר הנישואין במקום להיות שמח כמשוש חתן ועל כלה שהזמין להם הקב"ה זוגם מן השמים מזדנזין ומחססים ומסתפקים ובכל צעד מחשבים אם זה הוא אשר הוא או היא תיארנו לעצמן לזוג ואם יעשה הוא או היא פעולה אשר לא תיארנו זה לפני החתונה מיד נכנס ספק בלבם על עיקר המקח וככה ממשיכים איזה זמן באכזבות כביכול שהם מחזיקים בפנים בעצמן עד שבמשך הזמן נאספים עוד איזה ענינים שכבר נראית על המצב רוח מבחזין.

הנה פשוט דההפקרות והפריצות השורר בשוק במדינת זו ובכל המדינות בכלל בזמן הזה בעונ"ה ובפרט המגפה הנקרא שחרור נשים (וראמענס ליב בלע"ן) כלומר שיצאו הנשים במלחמה כביכול נגד השעבוד ממין האנושי דבר זה גרם למשבר במצב המשפחתי ולהשבתת שלום בית בכל העולם עד כדי כך שלפי הסטאטיסטיק שלהם כמעט חמשים אחוז מהנישואין מתגרשים אצל האומות, ואצל החפשיים לתבדיל שחולכים בעקבותיהם, הבתי משפט הערכאות עם השופטים שלהם מסייעים לזה במה שלאחר הגירושין או במשך המשא ומתן של הגירושין נותנים להנשים כל מיני הטבות וגמולים מן הבעל ונגד הבעל ככה שאין כדאי להם להשאר עם בעליהם ומחמת גאותן להראות שויותן עם האנשים או יותר משהו בשוה נח להם לותר על חיי משפחה כדי להבנות בעליהן בעיניהם.

הן אמת כי נשי עובדי כוכבים היו משועבדים תחת בעליהם כשפחות ודבר זה גרם להם להיות מורדים בבעליהם ובכל חיי המשפחה כידוע דיש עוד כהיום אצל כמה מהאומות העולם פראים שמחזיקים כמה נשים ומחזיקין אותם כשביות חרב. אבל לא כן כבני ישראל הקדושים שאמרו ז"ל לאהבה כגופו ולכבדה יותר מגופו (יבמות ס"ב ע"ב), ואמרו ז"ל בשרה אמנו דאברהם אבינו היה טפל לשרה בנבואה וכמה מאות ואלפים חלכות נתנו לנו כדי שנדע האיך להיות בדרך קדושה וטהרה ושלא לצערם וכיוצא בזה.

ולא עוד אלא שכל העולם כולו זכה המין הנשים על ידינו, כי עד שלא בא רגמ"ה וגזר בחרם שלא לישא יותר מאשה א' היה כל העולם נושא נשים רבות ואחר שגזר רגמ"ה קבלו גם העכו"ם גזירתו זו. וגזרו על עצמן בכל המקומות שהיו שם בני ישראל שלא נשאו נשים רבות גם הם לא ישאו. ופלא דבמדינות הערביים ששם אחינו בני"י לא היו תחת החרם גם העכו"ם עד היום נושאים נשים רבות ומזה נראה עד היכן היתה ההשפעה של היהודים על האומות. אבל אם כל זאת בעונ"ה מושפעים הרבה נשי עמינו ונופלים תחת האויר של שויון לנשים גם להם ובמקום שאמרו חז"ל על האשה הכשרה והצנועה כל כבודה בת מלך פנימה ואמרו חז"ל איזוהי אשה כשרה כל שעושה רצון בעלה, נשתנו העתים גם להם ורוצות דוקא להיות מהנשים היוצאניות ושאינן מקומה עוד בבית כשבויה וזה שבתה הבית מעט. וממילא לאט לאט מתרגלים לדרכיהם. וכבר אמר המלך ע"ה ויתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם (תהלים ק"ו ל"ה), ואמר החסיד בס"ח שכמו שמתנהגים האומות העולם כן עושים אחריהם היהודים ומזה בא פתגם העממי (אזוי ווי עס קריסטעלט זיך אזוי אידישט זיך).

ובאמת כי שויון זה המדומה אינו חדש בעולם, וזה דרכם מעולם בנשי עמי הארץ שהאשה הולכת בראש, וכבר אמרו בגמרא משוח ע"ה היה שנאמר וילך מנוח אחרי אשתו, ומדאמר ע"ה היה משמע דזה הי' דרך הע"ה גם אז אשתו מסגי ברישא ואחרי' הבעל. ובגמרא ברכות ס"א ע"א פריך למ"ד אדם הראשון דו פרצופין נבראו הי' מינייהו מסגי ברישא אמר רב נחמן בר יצחק מסתברא דגבר מסגי ברישא הנה כבר מיבעיא ליה מי מסגי ברישא וכנראה מפורש דבע"ה היה ההיפוך. וכל זה אצל ע"ה, אבל בנשים צדקניות כתיב ותלך רבקה אחרי האיש אחרי האיש ולא לפני האיש, ובאברהם כתיב ויאמרו לו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל ופי' צנועה היא, והנה שרה אמנו אף שהיתה נביאה ובת ק' כבת כ' אפ"ה היתה באהל בצניעות וזה כבודה ולא יצאה להתראות להאנשים שבאו הביתה לאברהם אבינו אלא עשתה מלאכתה באהל כאשר כשרה וצדקנית אפתה ונתנה לאורחים לאכול ועשתה מלאכתה וזה כבודה. והנה המצב הזה וההשפעה של השוק השפיעה גם על סדר הנשואין של עם בני ישראל אפילו בני תורה ושומרי התורה ממה שהיו מלפנים בדרך צניעות רובם ע"י התורים וקרובים ובדרך כבוד כל כבודה בת מלך בבית פנימה לדרך עקלקלות ברבוי

ההתראות מבחורים ובתולות ויציאות רבות קודם החתון ולאחר החתון קודם החתונה וכמו שהבאתי בפנים הקונטרס שבמדינות יוראפא היה זה דרך המשכילים וישראל בני קדושים לחמו נגד המתחדשים אלו שרצו להנהיג ח"ו פריצות ומנהגים רעים כאלו בבית ישראל ומנעו בניהם מלילך עמהם ורגליהם מנתיבותם ואם ראו בחור עם בתולה יחדיו ידבקו יצאו בשוק צא טמא אמרו לו לא כן במדינה זו בעונ"ה נעשה כהיתר ואם הבנים שמחה שבניהם מצליחין במין השני ואדרבה איפכא מסתברא העולם עושים צחוק באיש זה אשר מאן ימאן לצאת כהם סחי ומאוס ישימוהו וחסיד שוטה יקראתהו ועיין מש"כ בקונטרס שערי קדושה בהקדמה מהגאון מוהר"י אייבשיטץ בעל התומים ז"ל. והשינוי הזה הוא הסיבה העקרונית למשברים ח"ו וכמוהם יהיו עושיהם ולא עדיף המושפע מהמשפיע.

נתיב ב

הגורם להתחסס והספק הזה הוא ריבוי ההתראות מבחורים עם בתולות רבות קודם החתון, דבהגיע תור בחור או בתולה לכא בברית הנשואין מקבץ בתולות רבות ע"י שדכנים ומקורכים על פנקס הפגישות (אפוינטמענט בוק בלע"ז) ובהגיע תור נערה ונערה מצלצל לה על הטעלעפאן ועושה פגישה, בערב הוא בא אל בית ההורים ולוקח הנערה במכונה ויוצאת עמו יחידה בלילה למקום שאין מכירין אותם (להכיר זה את זה) וההורים דואגים ומתפללים שתבא בשלום ושתצליח בדרסה. וכחצות הלילה או לאור הבוקר היא שבה אל בית אביה, ההורים אומרים מי את בתי ותגד להם את כל אשר עשה לה האיש, ואומרים לה שבי בתי עד אשר תדעי איך יפול דבר כי לא ישקוט האיש, והנה הדבר חוזר ככה כמה לילות זה אחר זה ששה פעמים או עשרה פעמים פחות או יותר כל אחד לפי דרכו וקבלתו, ולאחר שיצא סכום פעמים וחבר על לב הנערה ותדבק נפשה בו ומצפה כבר לשמוע ממנו תוצאות, פתאום הוא מחליט זו אינה ראויה לו, ומניחה מעולבת ומבוישת מההורים והשכנים, שראו אותה כמה פעמים יוצאת עם בחור, לבה כואב לה, למה ציערה כמה לילות ושבועות ולא אמר לה מיד שאינה נושאת חן בעיניו קודם שמסרה לו לבה ומחשבתה עליו. ומשפחתה גם הם בצער, ההורים מנסים להרגיעה ודכחור הולך לו. ובהגיע תור נערה שניה דבחור מצלצל לה ומפטירין כדאמתול בערב הוא בא

וכי ולאחר עשרה ראיות או יותר מחליט זו היא הראויה לו וכבר לבו בטוח בה, הביאה לבית ההורים שלו וכיצא בו וכשכבר החליט לשאול את פיה שתאמר הן פתאום נדע לו שבתולה זו שבטח בה לבו נשתדסה הלילה עם בחור חבר שלו (כי היא יצאה עם שני בחורים בבת אחת זה היום ועם השני למחר והם לא ידעו זה מזה). עכשיו הוא יוצא בלב נשבר ונדכה אינו מוצא לעצמו מקום נתמלא חמה מה שעשתה לו והנה גמולו ישוב בראשו כאשר עשה כן יעשה לו. לאחר התיישבות קצת הוא רואה בפנקס על התור ומצלצל להשלישית וככה הוא עושה לפעמים עד לעשרים או שלשים בתולות עם כל אחת הוא יוצא ובא כמה פעמים פחות או יותר ובין ובין כך נמצא שבחור קודם שנשתדך, אם יחשוב את כל הפגישות יחד, ימצא שכבר בילה חמשים או מאה ולפעמים אפילו מאתיים לילות עם בתולות שונות פחות או יותר איש לפי ערכו.

והנה פשוט דבחור לאחר שראה כבר כל כך בתולות ונשים רבות אין בכחו כבר להחליט איזה מהם רוצה ואינו מוצא קורת רוח באחת מהם שכיון שראה כל כך נשים ודעותיהם שונות זו מזו בכל עת שוקל בדעותיהם את זו לעומת זו אולי רעותה טובה הימנה וכל ימיו הוא בהרהור זה (ובפרט אם איזה מהם סרבו בו שהוא מזדהר אחריהם (וכמ"ש לעיל דף י"א בשם היעב"ץ). ולדעתי פירשתי בזה מה שאמר שלמה המלך ע"ה ואשה בכל אלה לא מצאתי פי' שאם רואה אלף אי אפשר למצוא בכל אלה אשה כי לא ראויה זו כראויה זו, וכל ימיו בהרהור אחר נשים אחרות שהתרגל להדיר מהם. וכן הבתולה שרואה לעשרות בחורים שיצאה עמדם כמה פעמים ובפרט היכא דכבר היו בטוחים זה עם זה ונתנים לב אהבה לשני ואח"כ משליכים זה את זה ודאי שא"א עוד להם להתקשר לאחד עוד בלב שלם והו"ל כגרושת הלב הרבה דעות יש בהם. ופוק חזי לאחר שידוכין אפילו לא ראו זה את זה אלא פעם אחת או אפילו בלא כלום רק עשו שידוכין מ"מ כמה שבירת לב יש אם אחד רוצה לפסוק השידוכין, ותקנו חז"ל קנסות על זה ולפייס וכולי האי ואולי, כי לא דבר רק הוא לשבר לב בת ישראל וא"כ כ"ש שאם יקרה להם מקרה כזו כמה פעמים וכמו שצירחתי לעיל, נכנס בלבם אי אמון במין השני ככה שלעולם הם כמסתפקים ולא מחליטים בהחלט גמור או מטעם שמהדרים על האחרים, או מטעם האי אימון, ודבר זה גורם אח"כ להאי הבנה או ח"ו לפירוד

במשך הזמן וכמ"ש לעיל (דף י"ט) ד"ה והנה בגמרא מגילה ט"ו ובשם החינוך באשה בוגרת שאינה ראויה לכה"ג שמא כבר קבעה מחשבה באחר (עיין לעיל דף כ"ד) וכ"ש זו שודאי כבר קבעה מחשבתה כמה פעמים באנשים אחרים או להיפוך. וזה לפענ"ד אמת ויציב, ומה"ט החפשיים שרואים יותר ויותר שכיח אצלם יותר הפירוד.

ובדרך הערה נראה מה שאמר בועז לרות ברוכה את לה' בתי היטבת חסדך האחרון מן הראשון לבלתי לכת אחרי הבחורים אם דל ואם עשיר וגו' עד ותאמר לה חמותה שבי בתי עד אשר תדעין איך יפול דבר כי לא ישקוט האיש כי אם מלה הדבר היום. ודרך הערה נראה, דגם בזמנם היה הענין שהבתולות הלכו אחרי הבחורים אבל אין זה לאשת חיל ואמר לה בועז ברוכה את שלא הלכת אחריהם ונעמי הבטיחה שיגמר הדבר היום ולא יאחר הדבר לעגן ולצער אותה בראיות פעמים וחשובות אלא הן או לאו ואם נראה לו הדבר יגמור מיד ואם לאו יאמר ג"כ ועיין ס"ח סימן תקי"ד וז"ל, כתיב (בראשית כ"ד מ"ט) ואם לא הגידו לי ואפנה על ימין או על שמאל זה מודיענו מי שמשוך באשה אם אינה רוצה להנשא לו ואמרו לו אין אנו רוצים מיד יפנה לדבר באשה אחרת. ובמגילה י"ג ע"א דרשו רבותינו ז"ל אהא דכתיב במגילת אסתר ובבוקר היא שבה א"ר יחנן מגנותו של אותו דשע למדנו שבחו שלא היה משמש מטתו ביום ע"ש. ולי העני נראה לפי"ז לדרוש סיפא דקרא לא תבא עוד אל המלך ואומר אני מתוך גנותו של אותו דשע למדנו שבחו שלא עינה אותן כמה לילות זה אחר זה שמא תמצא הן בעיניו ואח"כ ישלחנה אם לא תמצא הן בעיניו אלא כל שלא נשאה הן בעיניו מיד בבוקר היא שבה ולא תבא עוד אל המלך דאפילו לגבי' הו"ל דבר מאוס.

וכל זה הוא לבד האיסור של הסתכלות בנשים שלא התיירו רק לראות אם מצאה הן בעיניו לישאנה. ועוד שיתרגל להסתכל בנשים נכריות ומוליד בו תאוה להסתכל בעריות ונשים אחרות ומהרהר בהם ומביא לידי קישוי לדעת ח"ו, ורבוני שיחה עמהם שלדעת הגר"א אפילו סתם דברים בטלים ולא של חיבה הם בכלל איסור דלא תקרבו ולפעמים גם דברי אהבה וחבה שזה גורם התקרבות ובגמרא מצינו באבה דשמואל שלא הניח לבנותיו לישן בהדי שלא יתרגלו לגופין נכראין ועיין רש"י שם ומי שמתרגל בכך אח"כ כל ימיו הוא בתרהור עבירה אחר נשים שונות. ובתרגום

ירושלמי (ויחי עה"פ בנות צעדה) וז"ל, והיו בנתהון דמלכיא ובנתיהון דשלטוניה מרקוזן עלך על כוויא ומציתין עלך מן זרכיא והו מזרקן קדמך שירין עזקין קטילין מניכין וכל מני דהב סבירין דאת תלי עינג בחדא מנהון חס לך יוסף ברי דלא תליתא עינג בחדא מנהון והון בנותיהון דמלכיא ובנתיהון דשלטוניה אמרין אלין לאלין דין הוא גברא חסידא יוסף דלא הלך בתר חיזו עינו ולא בתר הרהור לביה ארום חיזו עינו והרהור לביה מובדין בר נשא מגו עלמא בגין כדין יקימון מינג תרין שבטיא מנשה ואפרים וכו' ע"ש, הרי דלא זכה בכל הכבוד אלא לפי שלא רצה ח"ו להרים עיניו ולתלות אותם באחת מהבנות שעשו כל מה שאפשר שיסתכל בהם. ובתרגום יב"ע (פ' מטות עה"פ ונקרב את קרבן ה') וז"ל, ובכל דא חס לן למיתלי עינג בן ולא איסתכלון בחדא מנהון דלא למחייבא בחדא מנהון ולא נמות במיתותא דמיתין בה רשיעיא לעלמא דעתי ודא יידמר לן ליום דינא רבא למכפרא על נפשתן קדם ה' ע"כ.

בקיצור לפענ"ד הסיבה להפירוד או אי שלום לאחר הזתונה היא שמחשבות אלו כבר תפסו מקום בראשם עוד קודם השידוכין או הגישואין שמתראין הרבה ולאחר ספיקות כאלו ומשברים וכיוצא בהם אפילו כשהם מחליטים להחלטה אינה בלב ונפש אלא בספק ולתחילה נכנסים בספק זה אולי יצליח ואם לא יצליח אז הברירה להתגרש וכבר בשעת השידוך מחשבת הגירוש תופס מקום וסוף מעשה במחשבה תחילה.

נתיב ג

רביי ההתראות לאחר השידוכין קודם הזתונה שכבר העידו לן חכמי התלמוד וגדולי הראשונים ואחרונים שגורם שימאסו זה בזה וכמ"ש לעיל (בדף ה') וגם זה פשוט וכבר הוזכר בזה הרבה ההפלאה וכמ"ש בפנים (דף י"ז) ובספר אלה המצות להגאון מהר"ם חגיז מצוה תקנ"ב כתב וז"ל, ראוי לכל בנות ישראל שלא יתעסקו עם אנשים ובפרט עם בחורים לא תראה פניהם כי רוצה אשה בקב ותפלות מעשרה קבין ופרישות ופירצה קודאת לגנב וח"ו נמצא שהן גורמין לבחורי ישראל שיעשו הרע בעיני השי"ת כי עינים שלהם רואה ולבם חומד ואין אפוטרופוס לעריות ועל טוב יזכרו בני ארץ ישראל ששומרין בנותיהן שלא ישלוט בהן עין

רואה ואפילו החתן אם לא בשעת קידושין דאז יראה את משדכתו והשי"ת נותן את חנם בעיני בעליהן ומצאו מנוחה להאשה בבית אישה וכן ראוי שינהגו כן כל ישראל קדושים ועל ראשי ומנהלי העיר מוטל חובה זו לתקן כל אופן הפריצות והשי"ת ירחם על עמו ויחזק בלבם אהבתו ויראתו עכ"ל"ק זי"ע ועכ"י.

ומה שטוענים רבים כי נשתנו העתים ובזה"ז דרגילי אנשים ונשים יחד ליכא איסור בהסתכלות כלל כי דאמי עלן כקאקי חיורי הנה באמת כי דבר זה ח"ו הוא קשה יותר מהסתכלות בעצם שח"ו אינו מאמין שהתורה נצחית היא ולא תשתנה ברבות העתים ואדרבה ההרגל הוא גורם לעבור באיסור יותר וכן מבואר בספר חסידים סימן תתשל"ח שהקשה כיון שעירור עיני יצה"ר של תאוה דלא איגרי בקרובתא (כמבואר יומא ס"ט ע"ב וסנהדרין ס"ד ע"א) א"כ אמאי לא יתייחד עם קרובתו והאיך מצינו בגמרא ע"ז שהיה לה בנה קטן מבנה גדול איך היה להם יצר ות' דהכל תלוי בראיית עינים כלומר דמתחילה אינו שולט באם ואחות ובנקבות של בהמה אבל כשמסתכל בעריות אחרות ונענה מהם בראייתו אע"פ שמתחלה אינו שולט בקרובים מ"מ המלאך מסיתו עוד ומחטיאו ע"פ רגילתו אף בקרובים, וכן ראיתי בשם הגאון מהרש"ם דאי נימא דההרגל מועיל שלא ליגרי היצה"ר א"כ למה היו צריכין אנשכנה"ג לנקר עיני היצה"ר של הקרובים ולעשות תקנה דלא ליגרי בקרובתא באמו ואחותו הלא כיון דרגיל הוא עמהם תדיר דאין לך הרגל באנשים יותר מאמו ואחותו ממילא לא יתאוה להן וע"כ אי לאו שעשו אנשכנה"ג דלא ליגרי אכתי היה מתגרה בהן וע"כ דאין ההרגל מועיל שלא להרהר אחריהם, ואדרבה מפורש אמרו דהיכי דגיס בה עשו הרחקה יותר וא"כ הכ"נ במשודכת צריך הרחקה יתירה שלבו גס בה והיא טמאה נדה וכ"ש שח"ו לפעמים מביאו לידי הוצאת ז"ל ע"י ההרהור וגורם לעצמו רעה בזה ובבא.

וז"ל הרוקח בספר השם יש קבלה בידינו אשר היא בדוקה ומנוסה בנסיון שכל הרגיל בעון הוצאת ז"ל ר"ל אפילו אם נולד במזל טוב מתהפך להיות לו מזל רע ויהי גבר לא יצלה בימיו וכל אשר הוא עושה במלאכה או בסחורה הוא מפסיד ואפילו אם זהב בידו מתהפך ברוע מזלו לנחשת מזה כנגד מדה הוא שלח ידו וחלל את בריתו ברית קודש לכן בכל מעשה ידיו ישלח השי"ת את המארה ואת המגערת שיהיה עני ודל כל ימיו וזה שאמר הכתוב

אוי לרשע כי גמול ידיו יעשה לו (ישעיה ג') ולכן מוציא זרע לבטלה ד"ת מז"ל וגם גורם להיות נע ונד כי אותו המקום שהוציא שם זרע לבטלה תשליך אותו למקום אחד בארץ ולא תסבול אותו וזה סוד האמור אצל רודפי זמה ולא תקיא הארץ אתכם כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם עכ"ל"ק.

והא לך מעשה נורא מובא במדרש אכביר מובא בילקוט ויחי רמ"ז קס"א, מעשה בר' מתיא בן חרש שהיה יושב בביהמ"ד ועסק בתורה היה זיו פניו דומות למלאכי השרת שמימיו לא נשא עיניו לאשה בעולם, פעם אחת עבר שטן ונתקנא בו אפשר אדם כמו זה לא חטא, אמר לפני הקב"ה ר' מתיא בן חרש מה הוא לפניך א"ל צדיק גמור הוא א"ל תן לי רשות ואסיתנו א"ל איך אתה יכול לו אעפ"כ לך, נדמה לו כאשה יפה שלא היתה כדמותה מעולם מימות נעמה אחות תובל קין שטעו בה מלאכי השרת שנאמר ויראו בני האלקים את בנות האדם, עמד לפניו כיון שראה אותו הפך פניו ונתן לאחוריו שוב בא ועמד לו על צד שמאלו הפך פניו לצד ימין היה מתהפכת לו מכל צד אמר מתירא אני שמא תגבר עלי יצה"ר ויחטיאנו מה עשה אותו הצדיק קרא לאותו תלמיד שהיה משרת לפניו א"ל לך והביא לו אש ומסמר הביא לו מסמרין ונתנום בעיניו כיון שראה השטן נזדעזע ונפל לאחוריו באותה שעה קרא הקב"ה לרפאל וא"ל רך ורפא את ר' מתיא בן חרש בא ועמד לפניו א"ל מי אתה א"ל אני הוא מלאך רפאל ששלחני הקב"ה לרפאות את עיניך א"ל הניחני מה שהיה היה חוזר לפני הקב"ה וא"ל רבש"ע כך וכך א"ל מתיא א"ל לך ואמור לו אני ערב שלא ישלוט בו יצה"ר מיד רפא אותו מכאן אמרו חכמים כל מי שאינו מסתכל בנשים אין יצר הרע שולט בו.

נתיב ד

רוב פעמים הגורם העיקרי והמכריע (דעצדירענדער) הם זהורים משני הצדדים שמתערבים בדרך החיים של הזוג האם רוצה בתקנת הבת ושתהיה מאושרת ומדריכה כיצד להתנהג עם בעלה הצעיר והחדש כדי שיעשה לה כרצונה שלא יחסר לה כלום. ומצד שני אם החתן מדריכה את בנה ומתערבים בענינים חיצוניים ופנימיים ומסבירים שהנשואין צריכין להיות זבת חלב ודבש רק תענוגים ואין מסבירים להם שהנשואין הם אחריות גדולה ועבודה

קשה וסבלנות זה לעומת זה, ולפעמים אף שאין זהורים מתערבים לתחילה אבל כשאידיע איזה קטטה בין חוגי ותבנים מספרים להוריהם כדרך כל הארץ אז במקום שהיה להם להרגיע ולהשקט הרוחות ולהסביר להם שכן הוא דרך החיים שא"א לעולם להסכים ושגם אצלם לפעמים נמצאים דברים אי נעימים אדרכה הם מעודדין הצדדים זה לעומת זה ודכרנא פעם ישבה אצלי אם החתן וטפחה בידה על השלחן שהיא לא תנוח עד שיתגרש בנה וכן הנה, וכמה פעמים שהצלחנו לפשר בין חוגי ע"י שאסרנו מלספר שום דבר בבית זהורים מהמתרחש אצלם לשנה תמימה או יותר וכיוצא בזה.

וליהפך נביא כאן מעשה שהיה באשה אחת צעירה כמשלש חדשים אחר הנשואין באת לבית הוריה ובדמעותה על לחיה התחילה לספר לאמה באשר כך וכך אמר לה בעלה והתקוטטו על זה, והאם נכמרו רחמיה על בתה הצעירה רק ג' חדשים אחר הנשואין כבר דמעתה על לחיה נכנסה לחדר בעלה וספרה לו מה שקרה ואמרה לו, נא מה אתה אומר להאחרוג שלך (כך היה קורא החותן את חתנו) וכרחם אב על בנים קרא את בתו ואמר לה בתי מה את עושה כאן וכי אין לך בית ורחבת התחילה בבכיותיה לספר לו והאב הפסיקה ואמר לה בתי איני רוצה לשמוע ממך דבר מזה יש לך בית ויש לך בעל לכי הביתה אם יש לך איזה דברים עם בעלך לכי והתפשרי עמו ולא תבוא לביתי עוד מבלעדי אישך איני מבקש ממך לספר לי מה שקרה בביתך כמו שאין אני מספר לך מה שקרה בביתי זה הענין שלך עם בעלך ותראי שלא תבואי לידי מריבות וקטטות מהיום והלאה ולכי הביתה תיכף ומיד. הבת חזרה קצת מבוששת אבל שנתה את דעתה ולאחר שנה שלמה ספרה לבעלה שלולי הפקחות של אביה כבר היא לא היתה אשתו שאו אחר המריבה הראשונה החליטה בדעתה כבר להתגרש ממנו שיותר טוב בעוד שאין להם בנים וכיוצא בו ואמה החזיקה בה, ודברים כאלו ישנם לאלפים וצריך להזהיר על זה זהורים מב' הצדדים.

נתיב ה

ולפעמים הגורמים הם החברותא שלו או שלה או של שניהם וכבר כתב הרמב"ם (פ"ז מהל' דעות) דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו ונוהג כמנהג אנשי

מדינתו לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם הוא ששלמה אומר הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע ואומר אשרי האיש וגו' וכן אם היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה ילך למקום שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים ואם היו כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתן נוהגים בדרך לא טובה כמו זמנינו או שאינו יכול ללכת למדינה שמנהגותיה טובים מפני הגייסות או מפני החולי ישוב לבדו יחידי כענין שנאמר ישב בדד ויחם ואם היו רעים וחטאים שאין מניחין אותו לישב במדינה אלא א"כ נתערב עמם ונוהג במנהגם הרע יצא למערות ואל ינהג עצמו בדרך חטאים כענין שנאמר מי יתנני במדבר מלון אורחים וכו' ע"ש.

ואם כתב הרמב"ם על זמנו שהיו כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתם נוהגים בדרך לא טובה מה נאמר על זמנינו שנפלו אלף פעמים אחורנית ובהתגברות התאוות בכל הענינים ובפרט בעניני אישות כידוע בפרהסיא בלי בושה וכלימה ודרכם שמתגרשים ארבעים וחמשים אחוז ואין בזה ביניהם שום עיכוב ואדרבה, מפרסמין בעתוניהם כמה מיני נבלות ושזה כבר נשא וגרש ח"י פעמים וזו נשאה ונתגרשה חמשה עשר או עשרים וארבעה פעמים וכיוצא בו ואמר דהמע"ה ויתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם.

והנה לרוב פעמים שמתחברים עם חברותא של חברים או חברות שאינם כשרים בעלי תאה רעה וכיוצא בזה והם מתכנסים לפארטיס וסעודות וכיוצא בהם והולכים לטיולים ולמשחקים החברות יחד ומתערבים הנשים עם הנשים והם מסיתים זה את זה ומים גנזבים ימתקו ורואה ומסתכל באשת חבירו והיא מסתכלת בבעל חברתה ומרמזין דין לדין ברמיזות וקריצות ומרבים בקאמפלימענטים לנשי חבריהם ומשבחים ומפארים אותם ביפים וכיוצא בזה, וכבר כתב החסיד רבינו יונה בספר היראה אל תשבח אשה ביפי' בפני חברך פן על ידך יחמדנה וכתוב לא תחמוד קרי בי' לא תחמוד וכן קרי ביה לא לתחמד אל תקשט נפשך ותלך בין הנשים כדי שתתאוונה לך עכ"ל וכ"ש לשבח א"א בפניה ומרבה שיחה עם אשת חבירו וגורם גיהנם לעצמו ולאחרים ופשוט דובר זה אח"כ מתקשרת אהבה ביניהם ומביא לידי קטטות בבתיהם ומבקשים מבעליהם דברים שא"א להשיגם ובאים לידי מריבות

ופירוד ח"ו והם לא יודעים שבידיהם תביאו לעצמם הצרה הזאת ולכן העצה שמיד לאחר החתונה יבחרו להם מיעוט חברים מקשיבים בני תורה בעלי מדות טובות וימעטו אפ"ה מבית חבריהם וכבר אמר החכם הוקר רגלך מבית רעך וינעם להם.

נתיב ו

עוד נגע אחת ראיתי בין המלכין והוא חולי רע ר"ל מה שהרבה מהנשים כשיש להם זמן פנוי ורוצים לבלותו ובמקום אשר להשתמש בזמן היקר להוציאו ללמוד במצות וספורי צדיקים הלכות השייכות לנשים כגון לידע כל תרי"ג מצות וכל העשין והלאוין שיש בתורה ובאיזה בהם חייבים וכיוצא בהם או בכלל לעשות דברים הנצרכים לצרכי הבית לשפר את המשפחה במקום זה הם קוראים במאגאזינס שונים ועתונים ושומעים לראדיא ואפילו לטעלעוויזשאן לפעמים ושאר מיני עתוני עת וביכער בלע"ז. והנה דבר ידוע לכל מי שיש לו רק קצת יראת שמים שהני עתונים והמאגאזינים הם רובם ככולם מלא כפירה ומינות וניאוף עד למדי והקודא בהם אי אפשר שלא ישפיעו עליו מהשפעתם וכ"ש נשים שדעתם קלות וגם הראדיא על הרוב יש שם דברים של דופי פרסומת של כל מיני פסלנות וכל מיני הכלים ולפעמים כיצד תתנג האשה עם בעלה לפי דרכיהם שהם דרך באר שחת לנו שומרי התורה וגם מיני ראמאנים וכיוצא בזה והם יושבים ושומעים לזה כל היום מלבד שכותבי העתונים והמאגאזינים הללו הם מינים וכופרים ואפיקורסים ומושחתים בטבעם, ובפרט שאם ח"ו נמצאים עוד שהולכים לליבראריס ולוקחים שם ספריהם לקרות וספרי עגבים וכיוצא בהם, ואפילו ספרי הטבעים נמי כיון שהכותבים מינים אל יקרא בהם תרי אפילו ס"ת שכתבה מין ישרף ואסור לקרות בה וכ"ש ספריהם אפילו אין בו מינות ולא שום דבר נגד תורה"ק היה אסור ללמוד בהם אלא אפי' היו ד"ת היה אסור ללמוד בהם והכין אמרו חז"ל בגמרא שבת (ע"ה א') והלומד דבר א' מן המגוש חייב מיתה ופירש"י אפי' ד"ת אסור ללמוד ממנו לפי שהוא מין הממשיכו לע"ז ועיקן שו"ע יור"ד סימן קע"ט סק"ט ובש"ך שם וכ"ש שספריהם מלאים מינות וכפירה אפילו ספרי טבעי שלהם שידוע הוא שהטבעונים מהם לא מאמינים שהטבע הוא מעשה אלקים ושהוא ית"ש הוא יושב ומשגיח על כל מקרני ראם עד ביצי כינים על כל פרט ופרט וזולתו אין

אדם נוקף אצבעו מלמטה אא"כ מכריזין עליו מלמעלה וגם אין מאמינים שביד ה' לשנות טבע הבריאה לפי רצונו לקצר כנף העוף ולהאריך רגל השור וכיוצא בו והרי הכל בכלל מינות. ובגמרא אמרו כל הקורא בספרי מינות אין לו חלק לעולם הבא וכתב הריב"ש סימן מ"ה דלא אמרו כל המאמין בספרי מינות אלא כל הקורא בספרי מינות אין לו חלק לעולם הבא והאיסור אף על הקריאה לבד עיי"ש. ודאי דבר זה משפיע הרבה על הילוך המחשבה ומביא לדעות כוזביות שלא כתורה וממילא גורם ח"ו לפירוד הלבבות וגורם רעה לעצמו, והרבה יש להזהר בזה בין הנשים ובין האנשים ואפילו שומע חדשות וכיוצא בזה, שלא לשמוע לדברים בטלים האלו לא על הראדיא ולא לקרותם בעתונים ומאנאזינים. והאנשים יראו לקבוע להם שיעורים לתורה בזמן הפנוי והנשים תכבד עליהם עבודת הקודש ואל ישאו בדברי שקר.

נתיב ז

עוד זאת לא אוכל לעבור מלהגיד קושט דברי אמת שהוא בכלל הנ"ל וגרוע מזה והוא מה שהנשים הולכות לעבודה במשרדים (אפיסעס בלע"ז) או בבתי חרושת בין אנשים שאינם מהוגנים כי ידוע שהתערבות אנשים עם הנשים בכלל הוא רע מאד וכ"ש כשאשה עובדת אצל בעה"ב אחר, ושתי רעות יש שם, חדא שלפי הרוב המשרד הוא סגור שלא יוכל אדם ליכנס שם בלי צלצול, ולרוב פעמים הבעה"ב הוא שם ביחוד עם המזכירה כל היום, ועוברים על איסור יחוד לבד מזה ע"פ רוב הם מושחתים בטבעם ולפעמים הוא אפילו בחור פגוי וכ"ש אם אינו שומר התורה והמצוות, הגם כי אין אפוטרופוס לעריות אפילו לשומרי התורה אמרו. ואדרבה כל הגדול מחבירו יצרו גדול אמרו, ועינינו ראו ושמעו כמה מעשיות מהמזכירות בעונ"ה שאינן אלא מזכירת עזן בכמה מקומות, המפורסם אין צריך דאיה וא"כ אפילו אשה כשרה שח"ו אין דעתה עלויהו מ"מ הסביבה עושה רושם בלי ספק ואפילו עובדת בבית חרושת דליכא משום יחוד אבל ע"פ רוב ורובא דרובא בבתי חרושת גדולות רוב ברואים הם שם בעלי תאוות אנשים ונשים בהפקרא ניתא להו ועושים כל מיני דברים מאוסים ומדברים דבר ניבול פה וכיוצא בו ולפעמים עושים שם סעודות (פארטי בלע"ז) ומשתאות וגדולה לגימה ואש בנעורת ובגדיו לא תשרפנה ושאני

יצרא דעריות שנפשו של אדם חומדתו ובפרט בנשים שדעתן קלות להתפתות וברוריה תוכיח והאשה מתרגלת כל היום וכל השנה עם אנשים זרים ומזרחים ולאט לאט מתרגלים להם ולמהלכם והתרגל נעשה טבע, וכבר כתב בכעין זה החינוך ז"ל במצוה י"ז כי אחר פעולות האדם יפעל האיש.

ו"ל החינוך, ועתה בני בינה ושמעה זאת והטה אזניך ושמע ואלמדך להועיל בתורה ומצות. דע כי האדם נפעל לפי פעולותיו ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עוסק בהם אם טוב ואם רע ואפילו רשע גמור בלבבו וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, אם יערה רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצות אפילו שלא לשם שמים מיד יטה אל הטוב ומתוך שלא לשמה בא לשמה ובכח מעשיו ימות היצוה"ר כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות, ואפילו אם יהיה אדם צדיק גמור ולבבו ישר ותמים וחפץ בתורה ובמצות אם יעסוק תמיד בדברים של דופי כאילו תאמר דרך מעגל שהכריחו המלך ומנוהו באומנות רעה באמת, אם כל עסקו תמיד כל היום באותו אומנות ישוב לזמן מן הזמנים מצדקת לבו להיות רשע גמור כי ידוע הדבר ואמת שכל האדם נפעל כפי פעולותיו כמו שאמרנו וכו', לכן אתה ראה מה מלאכתך ועסקיך כי אחריהם תמשוך ואתה אל תמשכם, ואל יבטיחך יצרך לאמר אחרי היות לבי שלם ותמים באמונת אלקים, מה הפסד יש אם אתענג לפעמים בתענוגי אנשים לשבת בשווקים וברחובות להתלוצץ עם הלצים, ולדבור צחות, שאין מביאים עליהם חטאות ואשמות, הלא גם לי לב כמוהם, וקטני עסה ממתניהם, ומדוע ימשכוני הם אחריהם, אל בני השמר מפניהם, פן תלכד ברשתם, רבים טאו מתוך כך כוס תרעלתם ואתה את נפשך תציל. ע"ש דברים אמיתיים כנתינתם מסיני. ואחרי קרא הדברים האלה מגאון קדמון אין לנו מה להוסיף ביאור כי הדברים מבוארים לעצמם אשר כמה רעות תגרום החברותה והתרגלות עם אנשים כאלו.

אבל מה שנכון שתעשן נשים צדקניות בסיוע להפנסה בבית, אשר שלמה המלך ע"ה משבח אותן אשת חיל מי יצמא דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחוק לנערותיה ידיה שלחה בכישור וכפיה תמכו פלך סדין עשתה ותמכור וחגור נתנה לכנעני ועוד טובות גדולות, וכמה נשים צדקניות שאננות שהם הביאו הפנסות אבל זה דרכם בקודש

היתה מלאכת יד עשתה בביתה ובצנעה, או בבית חרושת בעלה, ובחנות עם בעלה, ובאמת כמה נשים שעושים כן שמביאין להם עבודה הביתה והם עושים אותה ואח"כ מחזירים לבעל העבודה ע"י בעליהם או שבעל הבית בא עבור הסחורה ומסיעים כן בפרנסה וגם משגיחים על בתיהם, וגם יש עובדים בבתי חינוך עם ילדות ובתולות וכיוצא בזה וזה ע"פ רוב אינו מזיק, אבל שתלך אשה לבית חרושת או משרדים עם המון עם זה סיבה גדולה להשבתת שלום בית ובאמת כי גם האנשים צריכים להזהר מאד במקום שעובדים שם שלא יהיו במקום איסור ואם לא יעשה שכירות כל כך במקום כשר ובין אנשים כשרים יבחור בזה שהרי מחויב הוא לפזר כל ממונו שלא לעבור פעם אחת על איסור וכ"ש בשביל הרווחת ממון שאסור לעבור על איסור בכל יום כמה פעמים.

נתיב ח

הלהיטות אחר הלוקסוס והתאוות שכל אחד רוצה שיהיו לו כל הלוקסוס שיש להשני ולזוג צעיר שבוע אחת לאחר החתונה צריך להיות הדירה מקושטת עם כלי כסף ורהיטים וכל מיני ציוד כאחד הגבירים באמעריקא שהם כבר שלשים שנה אחר החתונה מלבושים נאים ומתוקנים וחליפות להחליף בכל יום חמשה פעמים מבגדי לבן לבגדי זהב ומבגדי זהב לבגדי כסף ומלבוש שלבשה או לבש הוא על חתונה זו אין לצאת בו שנית אלא והניחו שם צריך קבורה כי כבר יכירו אותם במלבוש זה ודיימאנדס בעד ג' או ה' אלפים ושאר תכשיטי זהב וכיוצא בו ולאן כל אדם זוכה לשתי שולחנות וברירה הוא או שהבעל עובד וגזול יומם ולילה לא ישבות למלא תאות ותענוגי הבית (הענג אין ברענג) או שח"ו מביא לידי פירוד ואח"כ הבזבוז שעשו בשעת החתונה והציוד הכל כאשר לכל הולך לאיבוד, אבל הירא אלקים באמת יודעים ומאמינים שמה' יצא הדבר כדריש ר"ח בר פפא (נדה ט"ז ע"ב) אותו מלאך הממונה על הריון לילה שמו ונוטל טפה ומעמידה לפני הקב"ה ואומר לפניו רכש"ע טפה זו מה תהא עליה גבור או חלש חכם או טיפש עשיר או עני וגזרה היא מלפניו ואין להשיב ואם יעשה עושר שלא במשפט בחצי ימיו יעזבונו והמסתפק במיעוט ושמח בו זה הוא העשיר כמ"ש איזה עשיר השמח בחלקו ונתת שמחה בלבי מעת דגנם ותרושם רבו. ואדרבה אם תראה האשה שבעלה בדוחק תראה לו פנים שוחקות

ותפייסהו. וז"ל (השב"מ פכ"ד), אם תראה האשה שבעלה דחוק אל תרבה עמו בשאלות אף על פי שהם צורך הבית מאד תצמצם עצמה. דכיון שרואה שאין בידו יכולת לתביא מה תועיל שאלתה. ובראותו שנוהגת עמו באכזריות גם הוא מסיר אהבתו ממנה ומתאכזר עמה ושנאתו אותה שמרה נצח. ואם מתבייש ממנה מוכרח לעמוד על פרשת דרכים לגנוב ולגזול כדי למלאות שאלתה או לשום לדרך פעמיו בימים ומדברות או נפל מן החר וימות או חיה דורסתו ויקבר שם ואין מעיד עליו ונשארה אלמנה כל ימי חייה ובניו כיתומים. לכן כראות האשה בעלה בדחוק תרבה עליו ברחמים לפני המקום ערב ובקר וצהירים שירחמו בזכותה או בזכותו או בזכות בניו או בהצטרפות שלשתם יחד. ואדרבא בימי דוחקו תראה לו פנים שוחקות ותפייסהו בדברים ותחזקהו מהבטחות ובראות האיש אהבת אשתו עמו אף שהוא בחוסר כל נכנס שמחה בלבו ומסיר דאגתו וע"י כך יתעלה ויתרומם כוכב מערכתו בבני חיי ומוני. ואם רואה האשה שאידיע לבעלה איזה תקלה או עלילת ממון שהעלילו עליו והוא עצב ודאג תדבר על לבו דברי תנחומים ותקיל הדברים הקשים בעיניו בדברים המושכים לבו של אדם מדברי חן ופנים שוחקות. ותאמר לו אהבת עולם אהבתיך ראיתי פניך כראות פני מלאכי אלהים ועל כן יצאתי לקראתך לשחר פניך ואמצאך, לכה דודי נרוה עד הבקר נתעלסה באהבים. וכשמוע האיש דברי פיוסים כי נעמו מסיר עצבותו מלבו ואם מזדקק עמה יהיו בניה טובים וחכמים מחוכמים. היסך המזדווג עם אשתו בעצבות ודאגה נוצר הולד משועמם וטיפש כאשר אמרו חכמי המחקר.

נתיב ט

וראיתי להעיר על ענין אחד יש רעה אשר ראיתי תחת השמש ורבה היא על האדם והוא שכמה מהנשים דרכם כשהם יוצאין לשוק או לבית תבירו או לבית המשתה בכל מקום שהוא מחויץ לביתם הם לובשים עצמם ומקשטים בכל הקישוטים ובמלבושים הנאים ביותר כדי לישא חן בעיני האדם הרואים אותם וכשהם בבית הם הולכים בבגדים ישנים קרועים ובלועים עד שבעלה הרואה אותה נפחד ממנה שנראית כגשתנית צורתה כקוף בפני האדם, נועלת לובשת כל שהוא ואינה מקפידה על עצמה כלום ועי"ז גורמת לעצמה שתמאס בעיניו ובאמת עפ"י התורה נהפוך הוא שתאשה

בביתה צריכה להתקשט עצמה לבעלה שתשא חן בעיניו ולא בעיני אחרים ובגמרא אמרו דאפילו בימי נדתה תתירו לה להתקשט כדי נדתה שלא תתגנה עליו (עיי' שבת ס"ד ע"ב ויו"ד סימן צ"ה ס"ט) בקשוי תתירו לה להתקשט בימי נדתה אלא כדי שלא תתגנה על בעלה, ועיי' ביאור הגר"א שם. ולעומת זה אדרבה הזהירו ז"ל שאין לה לצאת מקושטת לחוץ בין אנשים שלא יכשלו בה בני אדם ז"ל שאין לה לצאת מקושטת לחוץ בין אנשים שלא יכשלו בה בני"א כמבואר בש"ס ורבינו יונה ובפוסקים.

ובמד"ת פ' וישלח לא תצא אשה בעיר של זהב בשבת ורבנן אמרי אף בחול אסור מפני שהעם מסתכלין בה שלא נתנו תכשיטין לאשה אלא להתקשט בתוך ביתה שאין נותנין פירצה לפני הכשר וביותר לפני הגנב לכך צריכה אשה להיות יושבת בביתה ולא תביא ממשול לבני אדם להסתכל בה ע"כ.

וברות (ג' ב') ועתה הלא בועז מדעתנו אשר היית את נערותיו הנה הוא זורה את גרן השערים הלילה ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך וירד הגרן אל תודעי לאיש עד כלתו לאכול ולשתות וגו' ותרד הגרן ותעש ככל אשר צותה חמותה. ודרשו ז"ל שבת קי"ג ע"ב ורחצת וסכת ושמת שמלותיך א"ר אלעזר אלו בגדים של שבת תן לחכם ויחכם עוד אמר ר"א זו רות המואביה ושמואל הרמתי, רות דאילו נעמי קאמרה לה ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך וירד הגון ואילו בדידה כתיב ותרד הגרון והדר ותעש ככל אשר צותה חמותה ופירש"י שם סכה ולבשה שמלות נאות שלא יפגשו בה כשהיא מקושטת ויאמרו זונה היא ע"כ. ועיי' מהרש"א שם דלבשה בגדי חול וגם בגדי שבת לקחה עמה ולא הלבשתן עד אחר שירדה לגרון כדי שלא יאמרו זונה היא ובהא נעמי נמי חשה שלא תלבש בגדים נאים של שבת עד אחר שתרד לגרון והיינו דכתיב ושמת ולא כתיב והלבשת והיינו תן לחכם ויחכם עוד ברחיצה וסיכה עכ"ל.

ובמ"ד כתיב אשר תאמרי, כתיב אשר תאמרי וקרי אשר תאמרי אמרה לה שמא יבא אחד מן הכלבים ויזדווג ואעפ"כ עלי לישב הדברים. והכוונה כנראה שחששה לעשות כפי אמירתה שמא ימצא בדרך אחד מהכלבים ואנשי בליעל ויזדווג לה בחשבה לזונה ואמרה ואעפ"כ עלי לישב הדברים שהכוונה קודם לירד הגרון. ואח"כ לרחוץ ולסוך בכשמים ותמרוקי נשים וללבוש בגדי שבת.

מבואר עכ"פ דאין לאשה לצאת מקושטת בבגדי שבת וסכה בבשמים ובתמרוקי הנשים לשוק או משום טעם רש"י שלא יפגשו בה כשהיא מקושטת ויאמרו זונה היא או משום אנשי בליעל הנמצאים בשוק וימצאוה ויתעללו בה ואם תהיה צנועה ולא תתרצה להם יהרגו אותה כדאמרינן בכתובות ג' משום צנועות דמסרי נפשיהו ומשום אשת כהן ולדרוש להו דאונס שרי ומשני משום פרוצות. עכ"פ מבואר דאשה אין לה ללבוש בבגדים חשובים ובתמרוקי הנשים ולצאת מקושטת בשוק שלא יחשבוה לזונה ויכשלו בה, ובפדט בכרכים גדולים כנזא יארך וכיוצא בה שנמצאים בהם בני בליעל מושחתים האורכים על מין הנשים ורעבים וצמאים לעריות ומזרא מלכות אין. ונמצאת גם היא וכל הבית נכשלים.

וכדאי להביא מעשה מאבא חלקי' בן בנו של חוני המעגל (תענית כ"ג ע"א) דכי איצטריך עלמא למיטרא הוה שדרו רבנן לגביה ובעי רחמי ואתי מיטרא פעם אחת היה צריך העולם לגשם שלחו זוגא דרבנן לגביה למבעיא רחמי ולא מצאוהו בביתו הלכו אחריו ומצאוהו עובד בשדה ולא נתן להם שלום כל היום לעת ערב נתן להם שלום והלך לביתו והיה מוליך עצים הביתה ומניח העצים על כתף אחד ומלבושו על כתפו השני כל הדרך היה הולך יתף וכשהגיע למים נעל מנעליו כשהגיע לקוצים וברקנים הגביה בגדיו שלא יקדעו כיון שהגיע לעירו יצתה אשתו לקדאתו מקושטת בתכשיטין כשהגיע לביתו נכנסה אשתו מקודם ואח"כ נכנס הוא ואח"כ נכנסו רבנן ישב ואכל ולא בקש לרבנן לאכול עמו נתן פת לבניו לבנו הגדול נתן פרוסה אחת ולקטן נתן שתי פרוסות כשגמר סעודתו עלה עם אשתו על הגג והתפללו על הגשמים וירדו גשמים ובאו העבים מצד אשתו כשירד מן הגג שאל להו לרבנן למה באתם לכאן אמרו לו שלחו חכמים למר שיבקש רחמים על הגשמים אמר להו ברוך המקום שלא הצריך אתכם לאבא חלקי' (והוא שלא להתזיק טובה לעצמו עשה כן) א"ל ידענו שבוכות דמר בא הגשם אלא יסביר לנו מר הני מילי דתמיה.

מ"ט כי נתנו למר שלום ולא השיב א"ל שכיר יום הייתי ואמדתי שלא אתבטל ממלאכתי ויהיה גול בידי. מ"ט נשאת הטלית על כתף אחת ולא נתת הטלית תחת משאך א"ל טלית שאיל הוא להכי שאלתי' להתעטף בה ולא להטיל עליה קוצין ולקרעה. מ"ט על

הדרך לא נעל מנעליו ובמים נעל א"ל על הדרך אפשר לראות
 ובמים אי אפשר לראות מה שיש שם ושמא ישכנו דג או נחש.
 מ"ט כשהגעת לקוצים הגבהת בגדיך א"ל זה מעלה ארוכה כלומר
 הברש יתרפא אם יקרע והבגד שיקרע לא יעלה ארוכה. מ"ט כשהגעת
 לעיר יצתה אשתך מקושטת א"ל כדי שלא אתן עיני באשה אחרת.
 מ"ט נכנסה אשתך קודם והדר עייל מר והדר אנן א"ל משום ולא
 בדיקותא לי אם כשרים אם פרוצים דאמר מר כל אדם יהיה בעיניך
 כלסטים. מ"ט כשאכלת לא אמרת לנו באו ואכלו עמי א"ל משום
 שאין לי הרבה פת ואמרת לי לא אחזיק בכס טובא בחנם. מ"ט יהיב
 לינקא קשישא פת אחת ולקטן שנים א"ל הגדול בבית כל היום
 ואוכל הקטן כל היום בבית המדרש אצל רבו. ומ"ט בא הענן מצא
 האשה קודם ולא מצדו א"ל משום דאשה שכיחא בבית ונותנת פת
 לעניים ונהנים מיד ואני נותן מעות ולא מקרבי הנאתן א"ל משום
 הני בריוני שאני התפללתי שימות והיא התפללה שישובו לה' ע"ש.

הנה לן אבא חלקיה שהיו כל גדולי הדור שולחין אליו לבקש
 עליהם על הגשם והיה צדיק הדור ואפ"ה היתה אשתו יוצאת לנגדו
 מקושטת בכל יום שלא יתן עיניו באחרת ובכל ביתה לבוש שנים
 כשבעלה בביתו ואפילו לא היה להם הרבה שהיה עני משכיר עצמו
 לשכיר יום ולא היה לו אפילו די לחם ליתן לבניו מ"מ הסתפקו
 במועט ונתנו גם מזה צדקה והאשה לא יצתה מביתה וזה דרך נשים
 הצנועות והצדקניות מוקשטות לבעליהן בבהיהן וע"ד זה אמרו
 בת"ח אשה מקושטת בליל שבת ובדברי קבלה כל כבודה בת מלך
 פנימה ממשבצות זהב לבושה ומרגלא בפומי לפרש כל כבודה בת
 מלך פנימה שכל כבודה כשהוא פנימה ושם ממשבצות לבושה
 כלומר בבית היא לובשת משבצות זהב מלבושי כבוד הכל בבית
 אבל לא לאחרים ובאשורוש כתיב להראות העמים והשרים את
 יפיה ופוק חזי מה עלתה לו אבל בנות ישראל הצנועות פנימה
 משבצות זהב לבושה והבן זה כי באמת זו נקודה יקרה וגדולה
 לענין שלום בית וכמה ענינים עשו חז"ל לאשה שלא תתגנה על
 בעלה ושתשא חן בעיני בעלה ולא שתבקש לישא חן בעיני אנשים
 אחרים ח"ו. והרבה יש לדבר מזה כי בזה"ל לא איכפת להו מה שהוא
 בבית אלא מה שיאמרו אחרים והעיקר לישא חן בעיני אחרים ולכן
 גורם להתגנות בבית ח"ו ולתוצאות בלתי נעימות ויותר מזה.

נתיבי

סיבה גדולה לזה חסרון הבטחון ואמונה בה' ע"ד שאמר שלמה המלך בית הזון נזלת אבות ומה' אשה משכלת (משלי י"ט י"ד) פי' דאשה משכלת היא מה' דמ' יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני. והנה אמרו שם שלהי מסכת תענית בחור שא נא עיניך מה שאתה בוחר לך אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה שקר וזון והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל והנה בגמרא ריש סוטה רמי כי הוה פתח ר"ל בסוטה אמר הכי אין מזוגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו ופריך ותא אמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני ומשני לא קשיא הא בזוג ראשון והא בזוג שני ובתוס' שם תמהו דבפרק אין מגלחין (מו"ק י"ח) אמר שמואל מותר לארס בחוש"מ שמא יקדמנו אחר ופריך ליה מהכא מ' יום וכו' ואמאי לא מוקי התם מלתיה דשמואל בזוג שני ונשאר בתימה ועיין באחרונים.

ולפענ"ד דודאי אדם הסומך על הקב"ה שיזוג לו זיווגו הראוי לו מן השמים אין מזוגין לו אלא לפי מעשים אבל כשרוצה לבחור בעצמו הזוג ורוצה להתחכם או מניחים לו מן השמים דגם בזה ודאי יש בחירה אלא שאח"כ מתחרט בו וכמ"ש לעיל (דף כ') במעשה זהאי גברא דבעי רחמי וכו'.

ובזה אני רגיל לפרש מצא אשה מצא טובה ומוצא אני את האשה מר ממות והנה לשון מצא הוא לשון מציאה ואמרו בגמרא ריש קדושין כי דרך דרכו של איש לחזר אחר אשה כי מי מחזיר על מי בעל אבידה מחזיר על אבידתו והנה במציאה אם זכה התפלל לה' שימציא לו אבידתו שהיא זוגו וזכה ומצא בהיסח הדעת כדרך מציאת המציאה זה אות שהשם הזמין לו זוגו ואז מצא אשה מצא טוב, אבל מוצא אני את האשה כלומר שחושב שאני היא המוצא והמבין ואינו סומך על השם אלא על "אני" אשה זו מר ממות, ובה אמרתי לפרש נמי קשה זוגו של אדם כקריעת ים סוף והקושיא מפורסמת שהרי מ' יום קודם מכריזין אבל התנא דייק קשה זוגו של אדם שהאדם רוצה בו ולא זוגו של הקב"ה שמזמין לו אלא הוא רוצה בו ובאמת אין זה זוגו זה קשה כקריעת ים סוף וזוגו מהשם הולך אצלו.

ואמרו ז"ל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות כי זה מה שהזמין לו הקב"ה ממ' יום קודם יצירת הולד הוא עושה פירוד בשתי הנשמות אפילו מזבח מוריד עליו דמעות אבל שניה שהוא לפי מעשיו אם נשתנו מעשיו בע"כ חייב לגרש. עכ"פ הסומך על ה' ומאמין שזה זיוגו וכן היא שתאמין בזה ודאי לא יעשו דבר שאפילו מזבח יוריד עליהם דמעות וכ"ש הם שכל חייהם יסבלו מזה.

ואפילו אם לפעמים יסבלו קצת שהרי במציאות הוא שלא יהיה מזגם שוה מ"מ צריך לקבל גם זה באהבה כמו שמצינו ברי' חייא שהיתה אשתו מצערתו הרבה ואפ"ה לא גירשה ואדרבה אמרו ז"ל שהביא לה מתנות ושאלו אותו חז"ל למה והשיב כי די לן שמצילתן מן החטא וכן מצינו בכמה תנאים שהאשה ציערה אותן וסבלו מהן ובאמת כי במשך הזמן מתרגלים זה לזה וכל ערום יעשה בדעת ויראו זרע ויארכו ימים ועייף ש"ע א"ע סימן קי"ט הבאתי בסמוך דבריהם עד כמה צריך להתרחק ח"ו מלגרש אשתו הראשונה ופשוט דלתרווייהו נאמר שצריכים להתנהג בזה האופן שלא יבואו לידי גירושין וצריכין לעשות כל ההתאמצות לזה.

ואם אמור יאמרו אין אנו רוצים לסבול או אחד מהם יאמר שלא ירצה לסבול אלא יגרש יצייר לעצמו שני דברים חדא דהגירושין בעצמו הוא ג"כ לסבול הרבה שהרי הוא כמו מי שעושה נתוח שהוא חולה וחותכין ממנו פלג גופא כלומר יד אחת עין אחת רגל אחת וחצי הראש בקיצור בכל אשר לכל חותכין ממנו חצי הגוף בנתוח והנה פשוט דאיש אשר עשו לו נתוח כזה הגם שלאחר כך יחיה אבל לא יחיה עוד חיים נארמאליים שא"א שלא יסבול כל ימי חייו מהנתוח כזה ואם היה אדם אשר סובל יסורים קשים אבל יכול לסובלם ילך אצל הרופא ויאמר לו שהוא עיף לסבול היסורים ורוצה לפטור מהם לגמרי ויאמר לו הרופא טוב אבל צריך לזה נתוח של יד ורגל ועין אחת וחצי הראש ונעשה רגל פלאסטי ועוד ואז תפטר מהכאבים האלו אבל אם כל זה אתה לא בטוח שלא יהיו לך כאבים אחרים אחר זה פשוט שיאמר החולה א"כ איפה אסבול אני כל זמן שאני חי ואנסה ליקח איזה סימנים מעדעסינס להקל ממני היסורים מלעשות נתוח ממנו חצי הגוף.

והנה אמרו ז"ל שהאשה היא פלג הגוף וכן להיפך והנה הרוצה להתגרש הוא מפני שסובל ממנה או ממנו או משניהם ורוצים להפרד

ולפטור מהיסורים אבל האמת כי הגירוש הוא שעושה נתוח וחיתוך מעצמו פלג גופא כדי להפטור מן היסורים אבל גם בזה איננו בטוח חדא דלאחד הגירושין כבר הוא פלג גופא ולא יוכל לישא בתולה שתכרת לו ברית כמו שצריך ע"פ רובא ורובא דרובא וכבר אמרו ז"ל (סנהדרין כ"ב ע"א) אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי והוא בעלה הראשון וגם הוא אינו מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה כמ"ש חז"ל שאין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה (יבמות ס"ג ע"ב) וא"כ ממ"נ אם ילך כמה שנים בלא אשה הנה ודאי שיסבול מהיות בלי אשה דהוי פלג גברא ושרוי בלא אשה ובלא טובה ובלא שמחה ובלא תורה ואם יזכה וישא אחרת שהיתה כבר לאיש תנה מי יודע שתהיה טובה מהראשונה שהדי סוף סוף גם בעלה גירשה מפני שהיה לו יסורים ממנה וא"כ זה הוציא גרושה מביתו שציערה אותו והוא מכניס אותה הגרושה. ואם היא גרושה אשר גירשה את בעלה א"כ כל שכן שהיא אשה שאינה מכנעת עצמה לבעלה וא"כ גם עליו תשתלט ואם לאו תגרשהו כמו להראשון אם ישמע לה אלא מאי שלאחד הגירושין כשישא שנית שוב הוא כבר וגם היא כבר ינסו להתפשר ולא לגרש כל כך במתרה אלא יסבלו קצת זה מזה א"כ זה הרפואה כבר אפשר בזוג הראשון ולא יצטרכו להתגרש כלל. בקיצור הגירושין אינם רפואה להפטור מהצער ויסורים אלא שרפואה הוא להתפשר ולהחליט דא"א לקבל הכל רק כפי רצון זה או זה רק ישלטו בנכסיהון שוה בשוה ואם צריך סבלנות יקבלו על עצמם.

ובפרט אם לפעמים כבר ישנם ילדים אז הוא באמת כבר ענין עוד חמור שהרי הילדים נשואים יתומים חיים שהאב והאם חיים נפרדים ולפעמים בא האב לראות הילדים ולפעמים האם והם גדלים בלי אב או אם ע"פ רוב, ואם ישא הוא או תשא היא איש אחד או יהיו הילדים אצל שטיב מאמע או שטיב טאטע וכמה צער אדם סובל מן הילדים לגדלם עד שהמציאו ענין של צער גידול בנים והאדם מוכן לסבול את כל זה וכמה לילות אינם ישנים והזורים בשביל הילדים וכיוצא בזה ואם הם יתגרשו ישארו הילדים כמעט הפקד ובגמרא אמרו לענין היתר נדרים (נדרים פ"ט מ"ט) פותחין לאדם בכבוד עצמו ובכבוד בניו אומרים לו אלו היית יודע שלמחר אומרים עליך כך היא ווסתו של פלוני מגרש את נשיו ועל בנותיך יאמרו בנות גרושות הן מה ראתה אמן של אלו להתגרש מסתמא

מצא בה ערות דבר ואמר אלו הייתי יודע שכן לא הייתי נודר ה"ז מותר. מבואר שהאדם מתחרט ואינו מגרש בשביל טענות אלו היה יודע שכך יאמרו הבריות לולי ראה באמה של זו דבר ערוה לא היה מגרשה וידברו על הבנים ועי"ז מתירין לו הנדר וגם הכא כשיגדלו הבנים יהיה להם קשה למצא שידוך הגון אפילו אם יגדלו סבר בטוב ועל דרך התורה וכ"ש ע"פ רוב בנים כאלו גדלים שלא כהוגן וא"כ אם יראה את כל אלו התוצאות ודאי יותר טוב לסבול קצת מן הזוג ממנו או ממנה מלהפרד ואח"כ ממילא לסבול כל הנ"ל ועוד יותר שמי הבטיחו שאשתו שניה אם ישא תהיה טובה הימנה. ואם אמור יאמר שישא ויתגרש עד שימצא אחת הגונה אוי לו ואבוי לנפשו ואם מבין האלף אמר החכם לא מצאתי וא"כ לשוא יגרש ויגרש כי העיקר שצריך לעשות כל התצדקאי שאפשר ולחיות כמו שאפשר וממילא אם יחליטו שדרך זה להתגרש אינו דרך ממילא לא ירצו לסבול לא זה ולא זה אלא יסתדרו בין עצמן והכל יבא בשלום.

נתיב יא

הנה מלפנים זאת בישראל כשרצו לשדך הבנים בראשונה בדקו אחר יחוס משפחה ולא רצו לשדך עם מי שהוא שאינו יודע להם ובתורה כתוב (פ' וארא) ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון ודרשו ז"ל (ב"ב ק"ט ע"ב) א"ר אלעזר לעולם ידבק אדם בטובים שהרי משה שנשא את בת יתרו יצא ממנו יהונתן ואהרן שנשא את בת עמינדב יצא ממנו פנחס ודרשו עוד אחות נחשון ממשמע שנאמר בת עמינדב איני יודע שהיא אחות נחשון ומה ת"ל אחות נחשון ללמד שהנשוא אשה צריך לבדוק באחיה והטעם דרוב בנים דומים לאחי האם ועייק מהרש"א בח"א שם שעל הרוב ימשך הזרע אחרי הטבע ומעשה האבות שלכן היה מטתו של יעקב אבינו שלמה לפי שכבר נשתלשל היחוס מטובים שלשה דורות, ובמשנה ח' פ"ד דתענית בחור שא נא עיניך וראה מה שאתה בוחר לך אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה ועייק תוי"ט אשה יראת ה' שמן הסתם המיוחסות הן יראת השם א"נ מיוחסות דהכא היינו אנשי חיל יראי ה' כדרך שקורין גם בזמנינו מיוחסים אותם שיש בהם גדולים בחכמה ויראה ושאינן במשפחתם חכמים ויראי ה' אותם בשם יקראו שאינם מיוחסים. ובגמרא יבמות מ"ה דהוא דאתא

לקמיה דרב ושאל על עצמו אי כשר הוא לבא בקהל ואמר ליה הן א"ל הב לי ברתך וא"ל רב אפילו אי ניהוי כיהושע בן נון לא יהיבנא ליה ברתאי ואמר עוד שם דרב יהודה א"ל לאחד זיל איטמר או נתיב בת מינך ועיין תוספות שם. ובגמרא כתובות ס"ב ע"ב רבי איעסק ליה לבריה בי רבי חייא כי מטא למיכתב כתובה נח נפשיה דרביתא אמר רבי ח"ו פסולא איכא יתיבי ועיינו במשפחות רבי אתי משפטי' בן אביטל ור' חייא אתי משמעי אחי דוד ופירש"י שפטי' בן אביטל בן דוד היה אביטל שם אשת דוד ור' חייא אתי משמעי וזהו הפסול שרבי היה מבית דוד ולא היתה בת הבאה משמעי הוגנת לבנו שלא היתה בת מלכים ע"כ. הנה שלפעמים ח"ו מת צד אחד מפני שלא ראוי לבא זה בזה.

ובגמרא קידושין ע"א ע"ב אמר רב יהודה אמר רב אם ראית שני בני אדם שמתגרין זה בזה שמץ פסול יש באחד מהן ואין מניחין אותו לידבק אחד בחבירו ופירש"י ואין מניחין אותו מן השמים לידבק בחבירו לכך הטילו מן השמים מריבה ביניהם ואמר ריב"ל אם ראית ב' משפחות המתגררות זו בזו שמץ פסול יש בא' מהן ואין מניחין אותה לידבק בחברתה ע"ש. ובש"ע א"ע סימן ב' שישתדל כל אדם לישא לו אשה הגונה ואע"פ שכל המשפחות בחזקת כשרות אם ראית ב' משפחות שמתגררות זו בזו תמיד או שני בני אדם שמתגררים זה בזה או ראית משפחה שהיא בעלי מצה ומריבה תמיד או ראית איש שהוא מרבה מריבה עם הכל ועז פנים ביותר חוששין להם וראוי להתרחק מהם שאלו סימני פסלות הם וע"ש מה שחשב כל מיני חששות שלא ישא וראוי להתרחק מהם והיה זה התנאי הראשון בעניני שידוכין.

ההשנית שידעו הבחור והבתולה והתנהגותם וכיוצא בזה ועי' משנה הלכות ח"ו (סי' רי"ד—ט"ו) לא כן במדינה זו ע"פ רוב אין מביטין כלל בן מי הוא או בת מי היא אלא כל שנראה שהבחור הוא גבוה קומה רגלים גבוהים אפילו הראש קטן כקופה של מחט לית לן בה כיון שהוא נראה לעינים ואפילו אם הוא בחור חשוב ות"ח רק שהוא קטן בגידולו או כבר אינו ראוי לחתון, והחצונות קובע ולא הפנימיות וממילא לאחר הנישואין רואין שרגלים בלי הראש ויופי החיצוני בלי פנימיות לא שיה כלום, וממילא מביא לידי פירוד שא"א שידורו יחד שמעולם לא היה זה זוג ראוי, אלא כיון שנתנו הבירור להילדים והם אינם ראויים לכך כי בחור או בתולה

אז רואים אחר יופי הגשמי ולא אחר הפנימיות ע"פ רוב ורובא דרובא שא"א להם לומר לבי חלל בקרבי ויצה"ר דעריות לא מת ומגביר על השכל ומחליט שכדאי קצת לוותר על הפנימיות בשביל החיצוניות, אבל ההורים כשהם הקובעים הם הולכים אחר התכלית כמובן, והיות כי במדינה זו הוא תערובות מכל מיני פסולים וכיוצא בהם ולכן נמצאים כל הני שצריך לדקדק יותר ויותר שלא להכשל ח"ו בהם.

הנה אמרו בגמרא (סוטה מ"ז ע"א) משרבו היהירים התחילו בנות ישראל להנשא להיהירים שאין דורינו רואה אלא לפנים ופרך והא אמר מר האי מאן דמיהר אפילו אאינש ביתיה לא מיקבל שנאמר גבר יהיר ולא ינוה לא ינוה אפילו בנוה שלו ומשני מעיקרא קפצה עליה לסוף מיתזיל עליהו ופירש"י מתזיל עליהו נמאס בעיניהם ע"ש ועיין מהרש"א ב"ב צ"ח ומיהו נראים הדברים כפשוטן שהיהירים מראין עצמן ביהרות שהם כאנשים חשובים וגדולים והאדם יראה לעינים וקופצים עליהם הנשים ואח"כ ראות שהכל היה שקר ובלאף ומואסים בהם ומביא לידי פירוד לבבות וזה כי לפי מראה עיניהם ישפוטו אבל אם ההורים יחליטו אז לא היה בא להם כל זה.

נתיב יב

עוד יש סיבה מה שבמדינה זו ובפרט לאחר המלחמה השניה התקבצו פה האודים המוצלים מאש שנשאר מכל מדינות יוראף, פולין ליטא רוסלאנד אונגארן אשכנז צרפת טשעכאסלאוואקיא ועוד ועוד מכל ארבע כנפות ארץ וכמובן שדתיים ומנהגים שונות בכל מדינה ומדינה הגם בעזה"י תורתנו הקדושה לא נשתנה ולא תשתנה לעולם בעיקרי האמונה אמנם לענין מנהגים ישנם חלוקים גדולים וגם ההילוך מחשבה של אנשים ממדינה זו חלוקה מאנשים של זו ובחזר הבא מאשכנז אם ישתדך עם בתולה שהוריה מרוסלאנד או ליטא וכיוצא בזה וכן להיפוך או ליטאי עם אונגארישען ודאי שימצאו הווג הצעיר לאחר החתונה כמה שינוים ומנהגים שונים וכ"ש שאם ישא בתולה מאחינו בנ"י שבארצות הספרד הערביים וכיוצא בזה והן לענין מנהגי התורה והן לענין מנהגי המדינה והבית הם שונים ומשונים וצריך הרבה החלטה לזה מצד שניהם להשוות מדותיהם והרי אמרו בגמרא נדרים ס"ו ע"ב בהוא בר

בבל דסליק לארץ ישראל ונסיב איתתא ואמר לה בשלי לי תרי טלפי פ"י שני רגלי בהמה ובישלה לו שני עדשים וכעס עלה ולמחר אמר לה בשילי לי מדה גדולה בשלה ליה הדר אמר לה זילי איתי לי תרי טרציני הוא סבר אבטיחים והיא לא הבינה והביאה שני נרות ומחמת כעס אמר לה שברינהו על ראש הבבא היינו האסקופא והיא לא הבינה וישב שם בבא בן בוטא וסברה שאמר לה לשברינהו על ראשו והלכה ושברה הנרות על ראש בבא בן בוטא ואמר לה בבא בן בוטא מאי האי אמרה כך צוני בעלי ואמר עשית רצון בעליך המקום יוציא ממך שני בנים כבבא בן בוטא. והנה עכ"פ לפי שהוא היה מבבל ואשתו מארץ ישראל גרמה להם אי הבנה ועי"ז גרם להרבה כעס אלא שאשתו היתה כשרה וסבלה ועשתה הכל כאשר צוה לה והוא גם הוא מסתמא אח"כ ראה שדעתה עליה טובה ונתפייס עכ"פ דברים כאלו גורמים אי הבנה גדולה ויש להתחשב גם בזה כפי האפשר ולהסביר לחוג שאם ישאו כעין זה צדיכין להבין שהם משני מיני סוג ומנהגים שלא יגרום ח"ו לקטטות ולפירוד.

נתיב יג

עוד ראיתי סיבה לקטטות ופירוד ח"ו שהכלה מצוירת לעצמה שבעלה צריך להיות גדול כמו ראש ישיבה זה רב זה וכיוצא בו וגם בשעת השידוך כשנתנו אינפארמאציע הראשי ישיבות שלו או ידידים כולם שבחו והודו להחתן שהוא עדין לגאון ולתפארת וכיוצא בו. ולאחר החתונה לאחר איזה חדשים או שנה וכיוצא בו עוד לא ראו בחתן הנ"ל הגדלות שאמרו עליו מיד תתחיל האכזבה ומתחילין הקטטות. והנה פשוט דשום גדול לא נעשה גדול ביום אחד ומספרים מדה"ק השר שלום מבעלו שהיה לו אשה צדקנית וסייעה לו הרבה לעלות למדרגות הגדולה שזכה ושמה היה מלכה ושמו הי' שלם ואמר בדרך מליציה ומלכי צדק כשיש לו מלכה צדיקת אז מלך שלם יוכל שלם להיות מלך ואשה צדקנית כשרואה בעלה מוכשר ורוצה להיות גדול בתורה עליה לסייעו בכל האפשר ולא בא זה ביום אחד ולא בחודש ולא בשנה אחת ויש גדולים שלא זכו לגדלותם עד סוף שנותיהם וצריך לזה סבלנות וסייעתא דשמיא.

ויחזע דהגר"א ז"ל שהאיר כל העולם כולו בתורתו ובקדושתו ג"כ היו נשים שדברו על לב הרבנית שלו לעזבו שאינו מפרנסה כידוע שהיו זמנים אשר לא היה ככר לחם בביתו. והרבנית הצדיקת

ממרן אדמו"ר בעל דברי חיים זצלה"ה שהיתה בת בעל ברוך טעם בעצמה מכרה קדרות לפרנס את ביתה ושמעתי שהגה"ק מרימינוב בילדותו נשא אשה בת עשיר גדול אבל היות שרצה חותנו שילך לבקש פרנסה לאשתו וכשלא רצה לילך לעבוד זרקו החוצה ושלחו ובתו הלכה אתו ושכרו להם חדר והגרמ"מ ישב ועסק בתורה כל היום והלילה בביהמ"ד והיא הביאה לו בכל יום מזון. פעם אחת לא היה לה מה להביא ולא הביאה לו שלשה ימים כלום, ביום השלישי לעת ערב ראתה כי א"א עוד הלכה לבית אופה ובקשה ממנו שיתן לה פת לחם עבור בעלה והאופה צעק עליה לך ולבעלך לא אתן כלום שילך לעבודה, אביך עשיר והוא עצלן לא רוצה לעבוד או יגרשך וחזרי לבית אביך, ובדמעתה על לחיה בקשה ממנו פת לחם אמר לה אם תתני לי עוה"ב שלך אמרה הן וחתמה לו על נייר שנותנת לו עוה"ב ונתן לה ככר לחם ואמר שיתן לה לשני שבועות לחם ומיד רצה לביהמ"ד ונתנה לו הלחם והגרמ"מ מיד נטל ידיו ובירך המוציא, וכשאכל קצת הרימה קולה בבכי ושאל אותה בעלה מה קרה והשיבה לו, עזבתי את הורי ועזבתי ועשירות אחרי וכל המשפחה בשביל שראיתך צדיק ואמרתי כדאי לי לאבד עוה"ב בשביל עוה"ב עכשיו כבר חתמתי ונתתי עוה"ב שלי להאופה ואין לי לא עוה"ב ולא עוה"ב ולא ההורים ולא כלום, אמר לה הקדוש אל תבכי ואל תדאגי כי תדעי שכבר הייתי בסכנת מות אחזתני בולמוס ואם לא הבאת לי אז לחם ח"ו לא הייתי עוד בין החיים ועתה אמרו ז"ל כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא והרי קיימת אותי וקנית לך עוה"ב אתי במחיצתי, ולפי שסבלה מכ"ז זכתה אח"כ לבעל גאון וקדוש שהאיר העולם כולו. ובאמת מצינו עוד ברבי עקיבא כזה בגמרא, וגם אצלו שהיה ר"ע לקח עשרים וארבע שנים והיודע זה מחכה לו עד שיבא, ואדרבה צריך עידוד וחיווק לבעל מן האשה וכבר אמרו ז"ל ג' דברים צריכים חיווק ואחד מהם תורה וע"י חיווק העידוד יעלה מעלה מעלה במעלות התורה.

נתיב יד

ולא אחזל מלכתוב עוד אחת אשר בזמן האחרון כ"כ הקילו לקבל גט פיטורין בלי שום עיכוב ולפנים זאת בישראל עשו תקנות והחמירו על בן ובת ישראל שלא תהא קלה בעיניו להוציאה וגם

היא שלא תתן עיניה באחר ומקלקלת על בעלה ותוציא את עצמה ממנו והרבה תקנות מצינו לחז"ל בזה.

ולא מיבעיא באשתו ראשונה דמדינא אסור לגרש דתנן בשלהי מסכת גיטין ב"ש אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא א"כ מצא בה ערות דבר וב"ה אומרים אפילו הקדיחה את תבשילו ר' עקיבא אומר אפילו מצא אחרת נאה הימנה שנאמר והיה אם לא תמצא חן בעיניו וגו' ואע"ג דב"ש וב"ה הלכה כב"ה הכא פסקו כב"ש משום דבגמרא אמרינן אמר ר"פ לרבא לא מצא בה לא ערוה ולא דבר מהו אמר ליה מדגלי רחמנא באונס לא יוכל לשלחה כל ימיו ובעמוד והחזר קאי מכלל דהכא דאי עבד עבד ומינה נראה דרבא ור"פ דאינהו אמוראי בתראי סבירא להו דלא יגרש אדם אא"כ מצא בה ערות או דבר וערוה הוא חשש זנות ודבר הוא דבר מכווער כדאיתא בפ"ב דיבמות או גבר דבר פריצות כגון שתהא יוצאת וראשה פרוע ופרומה משני צדיה ורוחצת פניה במקום שבנ"א רוחצין כדאיתא בפרק המדיר ואמרו שם בגמרא דאזווג ראשון קאי דאמרינן התם בגמרא כי שנא שלח אמר רב יהודה שנאת שלח ור' יוחנן אמר שנוי המשלח ולא פליגי הא בזווג ראשון הא בזווג שני דא"ר אלעזר כל המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות שנאמר וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' ואמרתם על מה על כי העיד ה' בינך ובין אשת נעורידך ואשת נעורידך משמע אשתו ראשונה וכן אמרינן ביבמות פרק הבא על יבמתו (דף ס"ג) ובסנהדרין פרק כ"ה (דף כ"ב) אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה שנאמר יהיה מקורך ברוך ושמת מאשת נעורידך.

ובשו"ע א"ע סימן קי"ט ס"ג לא יגרש אדם אשתו ראשונה אלא א"כ מצא בה ערות דבר הג"ה אבל בלאו הכי אמרינן כל המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות (טור) ודוקא בימיהם שהיו מגרשין בע"כ אבל אם מגרשה מדעתה מותר (אגודה פ' המגרש וכ"כ הר"ן) ואין ראוי למרר לשלח אשתו ראשונה אבל שניה אם שנאה ישלחנה וכתב הח"מ סק"ב שאף ברצון אשה שאז אין איסור בדבר מ"מ אין ראוי לעשות כן ובס' ב"מ כתב ויראה לע"ד דהיינו דוקא כשהוא תובע הגירושין בזה י"ל אף שהיא מתרצה ג"כ מ"מ לבה דוה אלא שאינה יכולה לסרב אבל כשהיא תובעת פשיטא שהיתר גמור הוא ע"ש. ובאחרונים ומינה פשוט דהיכא דהיא אינה רוצה שאין

לבי"ד לאיים עליה שתקבל גט כיון דאסור לגרש אשתו ראשונה
 ובירושלמי גיטין כאן ס"ל דאם גירש עובר בלא תעשה אלא
 שרבוותא ס"ל דאינו מסכים עם ש"ס שלנו ועי' תוס' שלהי גיטין
 הנ"ל וכולם תפסו על הרמב"ם ז"ל פ"י מהלכות גירושין שאם
 שנא אשתו ראשונה שיכול לגרשה שהרי בגמרא אמרו דוקא באשתו
 שנייה ועיין טור ובשו"ת הרשב"ש סימן תי"א כתב דאשה כזו
 שאינה רוצה להתגרש והוא רוצה לגרשה שהוא חייב במזונותי' וכ"ש
 שאין בית דין נזקקין לו להתגרש ואני אומר דבי דינא דמזקקין
 ליה משמתין להו לפי שהוא עובר על דברי חכמים ז"ל כדאמרינן
 בנדרים פ"ב מי שנזר ועבר על נזירותו נוהג איסור כימים שנהג
 בהם היתר ובי דינא דמזקקין ליה משמתין ליה אלמא כל שאסור
 לעשות לכתחילה ועבר הבית דין ההדיוט ההוא ונזקק לו משמתין
 לההוא בי דינא וחייבים הב"ד למנוע הסופר לכתוב והעדים לחתום
 כיון דאיכא איסורא עכ"ל.

הנה דבגט לאשתו ראשונה אסור לבית דין לתוך דבר להביא
 לידי גט ומשמתין לב"ד אם נזקקין לגט כזה ואפילו היכא דשניהם
 מסכימים מ"מ סוף סוף מזבח מוריד דמעוה על הפירוד הזה ולא
 ימהרו למזבח להוריד עליו דמעוה כי שערי דמעוה לא ננעלו
 ודע דהאחרונים כתבו דזוג ראשון מיירי בחור ובתולה דהיינו משני
 צדדים הוא זוג ראשון עיק פר"ח א"ע סימן קי"ט ורש"ש שלהי
 גיטין וכ"כ הבית מאיר סימן קי"ט הביאו בפ"ת ע"ש סק"ב ומיהו
 בחידושי הבאתי דאשתמיטתיה מיניהו דאחרונים ז"ל דברי התוס'
 שאנ"ץ ריש סוטה שכתב ז"ל, זוג שני כגון אלמנה לאלמנה אבל
 בחור שנשא אלמנה או איפכא הוי כמו זוג ראשון וכ"כ עוד ר"ן
 סנהדרין דף כ"ב ע"א וצ"ע.

מבואר מיהו לדין דאשתו ראשונה שנוי המשלח ואין לגרש
 לא מבעיא בעל כרחו וע"י תחבולות שאסור לגרש אלא אפילו
 מדעתה נמי ראוי שלא למהר אלא אפילו בכל הנשים נמי תקנו שלא
 תהא קלה להוציאה והחמירו ועשו תקנות בישראל לבנות ישראל
 שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ולכן תקנו לה כתובה ובראשונה
 היה מיחד לה מעות כתובתה כיון שראו שאכתי כשטעם עליה נתן
 לה כלתה והוציאה תקן שמעון בן שטח שיתחייב ליתן לה כתובה
 וישתעבד כל נכסיו ועי"ז ימנע מלגרשה, בגמרא כתובות פ"ב ע"ב
 תניא נמי הכי בראשונה היו כותבין לבתולה מאתים ולא למנה מנה

והיו מזקינין ולא היו נושאיין נשים התקינו שיהיו מניחין אותה בבית אביה ועדיין כשהוא כועס עליה אומר לה לכי אצל כתובתיך התקינו שיהיו מניחין אותה בבית חמיה וכו' ועדיין כשכועס עליה אומר לה טלי כתובתיך וצאי עד שבא שמעון בן שטח ותיקן שיהא כותב לה כל נכסי אחראין לכתובתה ע"כ ועיין תוס' שם ד"ה בתחלה. והגם שלא תקנו דק מאתים לכתולה ומאה לאלמנה היה זה בזמניהם הון רב לפי ערכם שהיו רובם עניים בזמן התקנה.

וכבר נשאלה השאלה כונו לרבינו הריב"ש סימן קנ"ג איך תקנו חז"ל דבר מועט כזה לכתובת אשה והם אמרו כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאנה והלא אפילו עני שבישראל כשיהיה לו קטטה ועם אשתו תהא קלה בעיניו להוציא בדבר מועט כזה. תשובתך, אתה שערת באנשי מיוזקה שעשירים והיו והיו להם בתים מלאים כל טוב אוצרות כסף וסחורה ומטמוני מסתרים מרגליות ורב פנינים ומעדות מלאות דינרי זהב ואשר אין לו כל אלה אף אם יהיו לו חפצים ותכשיטים ואלפי זהב ואומנות נקיה להרויח בה פרנסתו והותר נקרא עני אבל תשער בתושבי הארץ הזאת שאינם מספיקים ללחם צר ומים במשורה ועל הארץ ישנים או שטוח עור ובכסות יום מכסים בלילה ומלבושיהם טלאי על גב טלאי ורובם הולכים יחפים ובימי חז"ל כך היו כמו ששערו במזונות האשה למשורה אשתו על יד שלישי וגם מגדולי חכמים היו כמה בעלי אומנות כמו שאמרו על ר' יהושע שהיה פחמי והלל שהיה מזרע דוד היה משתכר בזוו אחד להביא מן היער חבילת עצים ורב כחנא היה מוכר סלים לנשים מחמת עניו כדאיתא בפ"ק דקדושין ובדורו של רבי יהודה בר' אלעאי היו חמשה מתכסים בטלית אחת ועוסקים בתורה ואנשי כנסת הגדולה המתקנים התקנות בישראל כשעלו מן הגולה כבר היו עניים עד מאד כמו שמוזכר בספר עזרא שבימי נחמיה היו נושים באיש זכובשים בניהם ובנותיהם לעבדים מהם לוו כסף למדת המלך ומחם לקחת דגן ברעב וגם מנורת בית המקדש אשר עשה משה רבינו ע"ה ככר זהב טהור יש מן החכמים ז"ל אומרים שמלכי בית השמונאי עשאוה מעץ ויש מן החכמים אומרים ששפודין של ברזל היו וחפום בבעץ העשירו עשאו של כסף חזרו והעשירו עשאו של זהב כמוזכר במסכת ראש השנה ובמנחות וגם התבדלה במוצאי שבת קבועה בתפלה עד שהעשירו קבועה על הכוס כדאיתא בפרק אין עומדין ושנינו במסכת פאה פ"ח מי שיש לו

ג' זוז הוא נושא ונותן בהן הרי זה לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני לפי שאינו בגדר עני וחמשים זוז הם חצי כתובה אלמנה ותמה על עצמך איך אשה מתקדשת בפרוטה שיש בדינך קצ"ב פרוטות והוא דבר מועט עד מאד וגם בית דין נזקקים לתביעת פרוצאה לפי שלא נתנה למחול מן הסתם וחכמים ז"ל תקנו כתובה לאשה בכלן שזה שלא לבייש את מי שאין לו ושערו בעני ואמרו שאם רצה להוסיף אפילו מאה מנה יוסיף והעני אם ירצה לגרש את אשתו את כל אשר לו צריך ליתן ועוד שהרי אמרו חז"ל הגרושה אין שמיך מה שעליה אלא נוטלתן מלבד כתובתה וכתב הרשב"א בתשובה דבין בגדי חול בין בגדי שבת ע"ש. ועוד מצינו כמה מעשות בגמרא שבשביל שכתובתה מרובה נמנעו לגרש את נשותיהם ותקנה זו תקנו על הבעל.

וכמו שתקנו לבעל שלא תהא קלה בעיניו להוציאה תקנו נמי באשה שלא תהא נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה ותוציא את עצמה ממנו כי הא דתנן (גדרים צ' ע"ב) בראשונה היו אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומרת טמאה אני לך שמים ביני לבינך ונטולה אני מן היהודים חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה האומרת טמאה אני תביא ראי' לדברי' וכו' (גדרים צ' ע"ב) ועי' ר"ן שם שהקשה בשביל שלא תהא נותנת עיניה באחר האיד התירוה וכי איסור שבה להיכן הלך יש מי שתירץ דמשום מיגדר מילתא שרו ליה רבנן ומבטלי מילתא דאורייתא בקום ועשה דגדר גדול גדרו בה שלא תתן עיניה באחר להפקיע עצמה מיד בעלה והרשות בידם לעשות כן כדאמרינן מיגדר מילתא שאני וכו' וע"ש מה שתירץ באופן אחר. עכ"פ מבואר דמשום שלא להפקיע עצמה מידי בעלה תקנו תקנות לתרויהו מצדו שלא תהא קלה בעיניו להוציאה תקנו כתובה ומצדה שלא תתן עיניה באחר תקנו שלא להאמינה. וגם תקנו שעשיו עכו"ם לגט פסול שלא יתלו בנות ישראל עצמן בנכרי להפקיע מבעליהן (גיטין פ"ח).

תו ראה רגמ"ה בזמנו שאכתי הפרצה מרובה ותקן שלא לגרש אשה בע"כ בשום אופן כמבואר בשו"ע אבן העזר סימן א' ועוד והיה זה תקון גדול לחיי המשפחה בישראל ותקן שלא לישא ב' נשים כ"א במקום שא"א וע"י היתר מאה רבנים. ובליקוטי מהרי"ל ריש הל' גיטין כתב דהיה מנהג קהלות שו"ם שאם יארע

גט באחת מן הקהילות לא יותן גט באחת מהן אם לא ישלחו לשני הקהילות האחרות ויסכימו גם הם על הגירושין. וכתב שפעם א' היה וועד הקהילות במאגנצא ואיקלע גט שם ולא רצה מהרי"ל להקל על הזוג שיסכימו אותם והיו שם בשליחות אחיהם משני הקהילות על הוועד אך הצריך לשלוח שליח מיוחד להביא הסכמות ממקום הקהילות כי אמר עיקר התקנה לא נתקנה מעיקרא רק להתמיר על הזוג ולהרבות ההוצאה אולי ירע בעיניהם להוציא ויבטל הגט וע"כ הצריכו לשלוח בשלש הקהילות תמורת התתימות ע"ש ובשור"ת מהר"ם א"ש שלהי (ח"מ) השמטה (מא"ע) כתב דמהאי טעמא תקנו נמי שיהיו מאה רבנים מג' מדינות דוקא על היתר שיתירו לישא אשה על אשתו ולהשליש גט וכתובה לאשתו הוא ג"כ לרבות הטורח על הבעל המבקש ההתרה ומה"ט פסק בעובדא שהתירו חכמי דורו לאחד לישא על אשתו המטורפת אשה אחרת ורצה הבעל לקבץ ביריד (פעסט) תתימות מרבנים מג' מדינות לבלתי הטריח לכתת רגליו ממדינה למדינה ופסק כשם שמהרי"ל לא רצה לסמוך על שנמצאו אצלו במקומו מטעם הנ"ל ה"ה דאין להתיר חרם הדגמ"ה כ"א בחלוק לג' מדינות ממש וכן ראוי לעשות ועוד יש שהקל בינינו בעונ"ה רבים יושבים על כסא הוראה ואין בביתם יראת ה' אשר בודאי לא בידם נתן רגמ"ה להתיר חרמו וגם מה שמקילים לצרף אף שאינם יושבים על כסא הוראה צריך לדקדק שיהיו ראויים להוראה ויבינו הדבר לאשורו כי ראיתי בעיני המכשלה פעם אחת שראיתי חתומים אשר לא הגיעו להוראה כלל ואך מפני הכבוד והחנופה הגוברת נצטרפו למספר המאה ע"ש בלש"ק.

הנה מעין המאה רבנים הרבה יש לדבר בעונ"ה בזמן תזה אם בזמנו קינן על הרבנים החותמים אגן מה נענה אבתרי' ומיהו מה שנוגע לדין ראה ראינו שתקנו מאז ומקדם תקנות כדי להטריח עליהם שלא תהא קל להם להתגרש. ועוד ראו רבותינו בכהנים שהיו מעמד מריבי כהן ועמדו וגרשו נשותיהם תקנו להם גט מקושר כדי להטריח עליהם בכל האפשר עד שיתבטל הענין וכיוצא בזה הרבה ענינים מצינו שתקנו ז"ל לקיום ועודו תחיים המשפחתיים. לא כן בימינו אלה בעונ"ה שלאחר קטטה קטנה וכיוצא בזה תאחד אומר לשני „נוא לאמיד זיך גטן“ והצד השני מיד אומר „גיט די ווילסט בין איך מסכים“ ולא הוא ולא היא

היה בדעתם לכך אלא כיון שכבר אמרו הגאות שבהם אינו מניח לחזור ויוצאים ונכנסים לרב ובמקום אפשר אותם וליתן להם אפארציע מוסר הוא מיד קורא להסופר ומסדר הגט והם חוזרים לביתם לאחר מעשה ומתחרטים וכבר הוא לאחר מעשה ואין להשיב. והיה מן הראוי גם פה לתקן תקנות כאלו לעכב הגירושין לזמן ידוע שיסכימו עליהם גדולי ישראל ובתוך הזמן הזה ינסו לפשר ולתוך ביניהם אנשים ידועים ואצל ההורים שישפיעו עליהם ולהסבירים גדול האחריות והתוצאות מזה וכ"ש אם ישנם ילדים כמה זה גורם ליתום בחייהם ועכ"פ לא יתנו שום גט קודם שיתברר להרב המסדר שבאמת ניסו הצדדים ע"י סרטורים לפשר ביניהם ולא עלתה בידם. אבל בעונ"ה מה נאמר כי אין לנו לא כהן ולא נביא ולא גודרי גדר ולא מי שיעמוד בפרץ. ולכן עכ"פ כל ערום יעשה בדעת שלא להוציא מפיו לא היא ולא הוא בשום קטטה או כיוצא בזה תיבת גט בכל אופן לא יזכירו ענין של גט כלל וכלל לא. ואל תפתח פה לשטן, ושומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו.

נתיב טו

וכיון שזכרתי כמה מהסיבות הגורמים ח"ו לקטט ועידוד ופירוד לא אמנע מלהזכיר גם איזה סגולות והנהגות ישרות שגורמים קירוב הדעת ואהבה ואהוה ושלוש ורעות. והגם כי הסיבות הנ"ל אם לא יעשה אותם ממילא ההיפוך שלהם הוא סגולה לשלום בית מ"מ ארשום עוד איזה גרגרים. ראשון אומר שיראה האדם לבחור לו אשה כשרה ממשפחה כולם ברורים כולם צדיקים שומרי התורה כפי האפשר כי בהיותה משרש צדיקים טבע האב מוטבע בבנים והיא גם היא מושכת עצמה מטבעה אל הטוב ואשת חיל עטרת בעלה מעוטרת באות של שם י"ה כמארז"ל איש ואשה שזכו שכינה שרויה ביניהם יו"ד של איש וה"א של אשה ובשם זה ברא שני עולמות עוה"ו ועוה"ב ופלא דבגמרא מנחות כ"ט אמרו בה"א ברא עוה"ז וביו"ד העוה"ב ונמצא דע"י יחוד האיש והאשה נתאחדו עוה"ז ועוה"ב וכיון דה"א מרמו לעולם הזה לכן עניני עוה"ז הם בזכות האשה ועוה"ב בזכות הבעל והני נשי במאי קזכיא ולכן פטורין מת"ת שהוא מעין עוה"ב. ומה"ט האשה רוב פעמים אם לא על הכלל כולו נוטה ומבקשת עניני

עוה"ז יותר מהאיש. ולכן צריך שתהיה יראת שמים ושלא יצא עליה ערעוד מעולם.

ואמרו ז"ל לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח שאם מת או גולה מובטח לו שיהיו בניו ת"ח ולא יתן עיניו ביזפי אלא בכשרון מעשיה ולדבק בטובים שהרי מרע"ה נשא בת יתרו ויצא ממנו כהן לע"א (יונתן בן גרשם) ואחרן עליו השלום נשא אלישבע בת עמינדב ויצא ממנו פנחס. וטובה גדולה עשה הקב"ה שברא לו את האשה והיא אוצר הטוב והכרחה והשמחה ואמרו ז"ל השרוי בלא אשה שדוי בלא שמחה בלא טובה בלא ברכה ובתורה כתיב לא טוב היות האדם לבדו ולא מצא קורת רוח מכל עד שהביאו לו את האשה וכשם שאי אפשר לזכות לעוה"ב ולשלמות האדם כי אם ע"י העוה"ז וכמאמר התנא העולם הזה דומה לפרוזדור הוזקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין כך אי אפשר לאדם להשיג שלמות לנפשו בעינינים כדי לזכות לעוה"ב כי אם ע"י אשה טובה שבה אות זה"א שנברא העולם הזה.

הנהגה בגמרא יבמות ס"ג ע"ב ואמר רבא בא וראה כמה טובה אשה טובה דכתיב מצא אשה מצא טוב אי בגוה משתעי קרא כמה טובה אשה טובה שכתוב משבחה אי בתורה משתעי קרא כמה טובה אשה טובה שהכתוב משבחה אי בתורה משתעי קרא כמה עוד אמרו איש ואשה שכינה שרויה ביניהם אם זכו כמארו"ל. ואשה טובה מדריכתו אל הטוב ונוהג שבעולם האיש כרוך אחר האשה שנאמר באהאב אשר הסתה אותו איזבל אשתו (מ"א כ"א כ"א) ובב"ר ס"פ ט"ו הב"ד בס"ח סימן קל"ה מעשה בחסיד אחד שנשא אשה חסידה גמורה לימים נתן לה גט והלך ונשא אשה רעה בת בליעל וזאת הלכה ונשאת לרשע גמור החסיד עזב מדתו ונהפך בעצת אשתו הרעה והרשע שב מרשעתו ונעשה חסיד גמור ע"י אשתו ע"ש. ולכן הרבה צריך לדקדק כי האדם הולך אחר אשתו לכל אשר תחפוץ תטהו. ובחיות האשה צנועה וכשרה היא שוה לאיש.

נתיב מו

והנה עיקר העיקרים מה שצריכים הזוג הצעיר לדעת בשעה שמתקשרין בקשר נישואין והתחייבות שהם מתחייבים זה לעומת זה כי עפ"י רוב הצעירים חושבים שנישואין הם ענין קבלת טובה

בלי התחייבות ולכן כשאחר החתונה נתגלה להם האמת של ההתחייבות של איש ואשה הם אינם יודעים עד כמה החיוב ובמה הוא או היא חייבים לילך ולעשות ולפעמים מחמת מורא של ההתחייבות נסוגים אחור מכל אבל האמת שצריכים הם ללמוד לעצמם ההתחייבות מה שהבעל מחייב לגבי האשה וההתחייבות של האשה לגבי הבעל וכמובן שא"א לפרט כאן בפרטות הלא כל ההלכות מבוארות בא"ע ומיהו איזה עיקרי ענינים נזכיר כאן כפי האפשר.

ולאדם ראשון אומר, הנה אמרו זז"ל לאוהבה כגופו ולכבדה יותר מגופו וז"ל (יבמות ס"ב ע"ב) ת"ר האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא. וכתב הרמב"ם פט"ו מאישות, ואם יש לו ממון מרבה בטובתה כפי ממונו, ולא יטיל אימה יתירה, ויהיה דבורו עמה בנחת ולא יהיה עצב ולא רגז. ובתנאים שנהגו בינינו בשעת שידוכין כותבין להדיא ואל יבריחו ואל יעלימו זה מזו ולא זו מזה שום הברחות ממון שבעולם רק ישלטו בנכסיהון כשה באהבה ואחוה ושלום ורעות. ובשטר כתובה תקנו בלשן זה, ואנא אפלה ואוקיר ואיזון ואפרנס יתיכי ליכי כהלכות גוברין יהודאין דזנין ומוקרין ומפרנסין לנשיהון בקושטא. ואמרו ז"ל שלא יצער אותה כי אליו עיניה תלויות ודמעתה מצויה ולכן צריך להזהר מאונאתה ביותר משאר כל אדם. ואמר רבי אלעזר מיום שחרב ביהמ"ק ננעלו שערי תפלה שנאמר סתם תפלתי (איכה ג"ד) ואע"פ ששערי תפלה ננעלו שערי דמעות לא ננעלו שנאמר (תהלים ל"ח י"ג) אל דמעתי אל תחרש. ואל יטיל אימה יתירה בתוך ביתו שהרי פלגש בגבעה הטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו והפילה כמה רבבות מישראל ומעשה רבי שמעון יוכיח שהטיל אימה יתירה בתוך ביתו ובקשו להאכילו אבר מן החי.

ואין הברכה מצויה על אדם אלא בשביל אשתו שנאמר ולאברם הטיב בעבורה ולכן יהא אדם זהיר בכבודה. ובגמרא ב"מ נ"ט אוקירו לנשיכי כי היכי דתתורתו. ולעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו שאין מריבה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא על עסקי תבואה שנאמר (תהלים קמ"ז י"ד) השם גבולך שלום חלב חטים ישיבעך אר"פ היינו דאמרי אנשי כד משלם שערי מכדא נקיש ואתא תיגרא פירוש כשתכלה התבואה מן הבית השלום

יוצא ומריבה נכנסת ולכן ישתדל לעולם שיהיה תבואה בביתו ויבקש ממי שהעושר שלו ויתפלל אליו שיזמין לו די מחסורו אשר יחסר לו.

נתיב יז

הזריזות הוא יסוד גדול לשלום ולכל ההצלחות בעולם, וכבר אמר החכם ראית איש מהיר במלאכתו פני מלכים יתייצב וההיפוך העצלות שהוא סיבה לכל המכשולים ואמר החכם בעצלתיים ימך המקרה כיון שהוא עצל לתקן הנקב הקטן שיש לו על התקרה לבסוף נופל כל התקרה ואח"כ הבית נחרב ואמר על שדה איש עצל עברתי והנה כולו עלה קמשונים שאיש עצל שוכב על מטתו בשעה שהזריז מתקן שדהו ומסקלו שיעשה פירות ואין לך מדה גרועה באדם מעצלות ולכן ירגיל אדם עצמו בזריזות יתגבר כארי בבוקר השכם ובזריזות יעשה צרכיו וילך לביהמ"ד ללמוד קודם התפלה אם יש לו שיעור וכיוצא ויתפלל ויעשה כל הדברים הכל בזריזות ואחר שילך לביהמ"ד ללמוד או לעבודה יעשה הכל בזריזות ואפילו הוא בטבע אדם כבד שקשה לו הזריזות וגבריה עליו הטבע יתגבר כארי ויתרגל עצמו לעשות דברים בזריזות זמן רב עד שסוף סוף ישתנה טבעו כי כבר אמר החכם הדרגל נעשה טבע שני באדם ואל ישב בטל אפילו רגע כמימרא אלא לעולם יעסוק בתורה ומצות ויראת שמים ושאר צרכי הבית. וכשתראה אשתו שהוא באמת זריז ומלובן ואינו מבלה זמנו היקר גם היא תכנס בה אחבתו אליו יותר ותעזרהו במלאכות וחפץ ה' בידו יצליח וטוב לו ולבניו אחריו.

קביעות עתים לתורה הוא יסוד גדול ועיקר לשלום בית, כי האשה שהיא פטורה מלימוד התורה רצונה שבעלה ילמוד תורה ולהשיג על ידי בעלה מה שהיא אינה יכולה להשיג, גם כי האשה שאינה מחויבת בתורה אין לה יצר הרע נגד התורה ממילא היא רואה התועלת הגדולה המגיע מן התורה. ומקטנותה מתחנכת בבית הוריה לישא לבן ת"ח ושיהיה בעלה ת"ח וילמוד תורה. וכשנישאת היא מתארת לעצמה הכבוד והתועלת הגדולה שתקבל מבעלה ת"ח ושהוא יושב ולומד תורה ויהיה זה חלקה בעולם הזה ובעוה"ב. ומטבע הדברים לשאוף ולהגיע לדבר שאינו יכול להגיע בעצמו. וכשתראה בעלה בא בין ת"ח והוא יושב ומפלפל עמהם

נתמלאה אהבה עליו שבעלה חשוב בין הת"ת, גם אם הוא טרוד בקביעת עתים לתורה וכ"ש מי שהוא תורתו אומנתו ויושב כל היום על התורה אין לו זמן לבטל לדברים בטלים ואז אין זמן לקטטות, מלבד שהרי אמרו ז"ל זכה נעשה לו עזר לא זכה מגדתו וכיון שיושב ועוסק בתורה אין לך זכה גדול מזה וא"כ נעשה לו עזר ועזרתו בכל דבר. גם הוא מביא רוח תורה בבית ואם יזכה ויהיו לו בנים ממנו ילמדו וכן יעשו וכל הבית כולו יהיה בנוי על יסוד התורה והיראה. גם קיום המצות צריך להיות דוקא בגלוי ובפרהסיא ובקול רם ולא במסתרים שלא יהיה מקום לחשד וגם תראה אשתו כוונתו רצויה לה' כל ימיו ובכל דרכיו בקיום המצות והתורה. אבל אם תראה שהבעל אינו קובע עתים לתורה ואינו מהדר אחר מצות והתורה אין לה חשיבות א"כ תהרהר בעצמה למה זה היה לי ליקח ב"ת שהוא אינו בן תורה והלא היה טוב לי בחור שעכ"פ למד חכמות אחרות או שהוא בעל פרנסה גדולה מלישא זה שאינו לא בן תורה ולא בעל פרנסה ולא ירא שמים. ונכון מאד לקבוע עתים לתורה בבית המדרש כי ברית כרותה לתורה הלומד בבית המדרש לא במהרה שוכח, גם כי בבית המדרש הוא תלמוד תורה דרבים וזכותה גדול ואפילו כל אחד לומד בשלו כל שלומד בין הרבים מקרי תלמוד תורה ברבים כמבואר במג"א.. וכבר אמרו אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש דבבית המדרש בין בני תורה מתחשק יותר ללמוד ובידו יותר לנצח היצר הרע וכמו שאמרו אם אבן הוא נימות, ובבית ימצא טרדות פעם הטעלעפאן יצלצל ופעם אשתו תגיד לו משהו ופעם הילד וכיוצא בו או שיכנס שכן או חבר אצלו ויבטל משיעור הקבוע לו, אבל בבית המדרש כל אלו הסיבות בטלות. גם כי בבית המדרש יש עוד מעלה, כי מדרך הנשים שאינם סובלות כשהבעל מסתובב בבית בלי תכלית וכמו שאמרו ז"ל כל כבודה בת מלך פנימה שמקום האשה בבית כן הוא שבח הבעל בבית המדרש מקום תורה, וכתוב מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל ודרשו ז"ל אבתי מדרשות. ובכל עת שיש לו זמן פנוי ילך לביהמ"ד וכמו שכשאדם הולך עבודה האשה מאושרת מזה ואינה אומרת לו שב בבית אתי אלא אדרבה אם לא ילך פעם לעבודתו תשאל עליו למה הוא יושב בבית ואינו הולך לעבודה הכ"נ כן הוא בקביעות עתים לתורה. וכשחוזר מבית המדרש

נמי לא יבטל, ואם לפעמים אינו יכול לילך לבית המדרש מפני סיבה שהיא לא יבטל הקביעות אלא ישלימנו בביתו, וכשידאו אשתו ובניו שהוא אינו מבזבז ומבטל הזמן על לא דבר אלא מנצל כל רגע שיש לו ונשמע קולו בבואו אל הקדש, וממנו ילמדו וכן יעשו גם הם ויבנו בית תורה וגדולה לשם ולתפארת.

בקיצור ההסתובבות בבית גודם לקטנות שגראה כעצלן האדם צריך להיות עסוק בכל ימיו ובכל עת ובכל שעה לא יבטל הזמן כלל וכלל, וכשתראה אשתו שהזמן אצלו יקר לא תבטלו כלל וכמו שכשתראה האשה שהבעל עסוק בעסק גדול להרויח הזן רב לא תבלבלו שלא יטרידו ח"ו ויאבד הזמן רב כ"ש ומכ"ש לענין לימוד התורה כשתראה שבאתבת התורה ישגה בה תמיד לא תבלבלו מפני שגם היא רצונה בעזה"ב ע"י לימוד תורתו.

נתיב יח

סגולה ועצה טובה לשלום בית שלא יהיה הבעל להוט אחר הבולמוס וכתיב בתורה ואל אשך תשוקתך הוא ימשל בך. והנה הכונה בזה המתנתג בדרך התורה בצניעות ובקדושה ובזמנים שנקבעו ע"י חז"ל עפ"י תורה הכל כפי המצותה עלינו לש"ש בעונה האמור וכתובה עלינו ואינו הולך אחר תאות לבו ונפשו רק למלאות רצון קונו ב"ה וב"ש או מתקיים בו ואל אשך תשוקתך והוא ימשל בך אבל הלוט אחר התאות ומתנהג שלא כשורה בלי צניעות בכל המצוה ושלא במקומה ושלא בזמנו, או עבודתו פסולה ומאס תמאס בו וליכא אל אשך תשוקתך. ובגמרא גיטין י"ג עבדא בהפקרא ניהא ליה זילא ליה שכיחא ליה פריצא ליה ופירש"י זילא ליה זוללא היא בעיניו לזלול בה לכל תאותו ופריצא ליה מתנהגת עמו בפריצות. הנה דוקא בעבד ושפחה אמרו זוללא היא בעיניו לזלול בה לכל תאותו אבל בנות ישראל הכשרות והצנועות לא יסבלו הזלזול בה הפריצות בה ח"ו ואם יזלול בה לכל תאותו תמאס בו ולא יהיה עוד אל אשך תשוקתך ולכבוד נתנה לו ולא לזלול וזה ג"כ מה שאמר שכיחא ליה ולכאורה בת ישראל נמי שכיחא ליה ולמה דוקא שפחה אבל פשוט דבת ישראל הכשרה והצנועה לא שכיחא ליה בכל עת והרבה יש לדבר מזה להגררנים שע"ז אח"כ ממאסים עצמם.

נתיב יט

ולאשה אומר, התנאי הראשון בזה שתלמוד לעצמה חיובי הנישואין שהתחייבה עפ"י התורה הקדושה ולקיימם במלא מובן וכל שתעשה הדברים עפ"י התורה אז לא יהיה שום סיבה לקטטות ולמריבות ח"ו. ובתורה כתיב ויאמר ה' אלקים לא טוב היות אדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו, ובגמרא יבמות ס"ב ע"א אשכחיה ר' יוסי לאלהיהו א"ל כתיב אעשה לו עזר במה אשה עזרתו לאדם א"ל אדם מביא חטין חטין כוסס פשתן פשתן לובש לא נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו וכתב בחור"ת שמכאן יש רמז שמלאכות שהאשה עושה לבעלה הם מה"ת כלומר שמחוייבת מה"ת לתקן לו לחם ובגדים, ובגמרא כתובות נ"ט אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה טוחנת ואופה ומכבסת מבשלת ומניקה את בנה מצעת לו המטה ועושה בצמר ופסקוהו הרמב"ם וטוש"ע א"ע סי' סימן פ' וע"ש חלוקים בין עניות לעשירות. ובמד' לק"ט זכה עזרתו זה מבחוקי עובד אדמתו וזאת בבית מבשלת ואופה ועושה כל צרכי הבית.

והרמב"ם פט"ו מהלכות אישות ה"כ כתב ח"ל, וכן צו על האשה שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי ויהיה עליה מורא ממנו ותעשה כל מעשיה על פיו ויהיה בעיניה כמו שר, זה דרך בנות ישראל ובני ישראל הקדושים והטהורים בניונוג ובדרכים אלו יהיה ישובן נאה ומשובח. ומהר"י אבוהב סימן קע"ו כתב שהאשה אעפ"י שהיא בת זוגו של אדם מ"מ אל תחשוב עצמה כחבר לבעלה אלא כאדון ועל זה אמר דהמע"ה כי הוא אדוניך והשתחוי לו (תהלים מ"ח) ואם יהא בעיניה כאדון יאתבנה ותהא בעיניו כאחותו וכן מצינו לשרה שקראה לאברהם אדון שנאמר ואדוני זקן (בראשית י"ח). ואם תמעט הדבור שלא לצורך תהא חביבה יותר על בעלה ואם תדבר לפניו בחן ובענה ויהיו עיניה תלויין לו כעיני שפחה אל יד גבירתה או תתיקר ותכבד מאד בעיניו.

אמרו במדרש שצותה חכמה אחת לבתה כשהיתה מוליכה לבית בעלה אמרה לה, בתי עמדי לפניו כלפני המלך ותשרתהו ואם תהי לו אמה הוא יהיה לך עבד ויכבדוך כגבורה ואם תתגדלי

עליו יהיה לך לאדון בעל כרחך ואז תהא בעיניו נקלה כאחת השפחות ע"ש מה שהאריך בזה.

ובספר שב"מ פכ"ד, לעולם תהיה האשה נקיה במלבושיה ויהיו בגדיה לבנים בכל עת ושלא ימצא עליה שום כתם מדבר מה כדי שלא תמאס בעיני בעלה. דחוו סיבה לבטל אהבתו ממנה ולחשוב באחרת ח"ו. ואפילו תהיה עניה מחוסרת בגדים עם כל זה אותם סחובי הבלאות שלובשת יהיו מכובסים ומנוקים מכל כתם. וכן תהיה האשה נזהרת בתיקון שערוותיה ועשיית צפרניה ושלא יטיף דבר מנחיריה ואם יש בה איזה מום תכסה אותו מבעלה בכל מה שאפשר לכסות. ואם פרצה עליה איזה נגע אל תראה אותו לבעלה משום שנמאסת בפני בעלה. ואם היא חולה תראה לבעלה פחות ממה שמרגשת מהחולי ותתחזק בפניו. שכל אלו הדברים גורמים שתתחבב בעיניו ומחשבתו עליה תמיד ובוה זוכים לבנים תגונים עוסקים בתורה ובמצות. וגם תדמה האשה שאין גדול וחשוב בכל העיר כי אם בעלה דוקא ואפילו שהיא פחות שבפחותים ואומנתו בודסקי. ותהיה השתדלותה להפציר בו שיקבע עתים לתורה בעתים שהוא פטוי ממלאכתו. וכל דעתה תהיה על בניה להוריתם בדרכי השם. ועיין בראשית חכמה בדרך ארץ של נשים.

נתיב כ

לעולם תשתדל האשה לעשות מלאכה בביתה ולא תשב בטלה כי הטלה מביאה לידי שעמום (פי' תמהון הלב) והבטלה מביאה לידי הרהורים שונים לאיש וכ"ש לאשה שדעתה קלה, ואמרו הנזדר לאשתו שלא תעשה מלאכה יוציא ויתן גט ואפילו יהיו לה כמה שפחות לא תשב בקתדרה אלא תעשה מלאכה כ"ש והכתוב משבח את האשה (משלי ל"א י"ג) דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה כלומר ביריה ולא ע"י אחרים וזה שבחה וכמה עבירות באות ע"י בטלה לשון הרע ורכילות שאין לה מה לעשות או שעצלה לעשות מלאכה קוראת על הטעלעפאן לחברותיה שעצלניות ג"כ כמה ומספרים לשה"ר רכילות וליצנות ועי"ז אח"כ אין עושה צדכי ביתה והבעל כשבא הביתה אינו מוצא שום דבר וכועס וגורם חורבן הבית. וז"ל השב"מ (פכ"ד ת"ה), שלא תהא האשה עצלנית לא בצדכי ביתה וכ"ש בדבור היוצא מפי בעלה

לפי שהעצלות גורם העניות לבית לפי שהעצלות מבטל הנקיות מן הבית והיא וביתה בלתי נקיות והעניות עליהם כמשא כבד שאף שיש מלבושים וכלים בבית כיון שמחמת העצלות הם מלוכלכים וקרועים כמלבושי וכלי העניים דומים והאיש הנכנס לבית אע"פ שיבא שמח מן השוק בראתו עיפוש טומאת הבית בכמה מיני מכשולים באמצע הבית המוך והכר וצפחת ובכל זווית מזויות קדרות מפוחמות שנשארו שם מבישול הלילה וזהו מביאו לחמוד בית חבירו המנוקה מכל מכשול ומכל סרחון. ומחמדת הבית ימשך לחמוד גם אשת חבירו הנזהרת בנקיות הבית ונמצא גורמת האשה העצלנית לבעלה לעבור על לאו לא תחמוד בית רעך לא תחמוד אשת רעך. ובעלה מתפלל עליה תמיד שיענהו השם משמי מרומים שבמעוט ימים תצא מן החיים ובאים לידי מריבה וקטטה הגורם חירוב הבית והכלים. לכן תשליך האשה העצלות מעליה ותהיה זריזה במעשה ידיה ולשום עיני השגחתה בכל צרכי ביתה דוקא שתהיה ביתה נקי כבית המלך אם ברכ או במועט ותשים עיניה בבגדי בעלה ובבניה לנקותם מכל כתם ולקפלם כדי שלא יהיו בעלה ובניה בזויים בעיני הבריות כי בראותם אותם בזויים לא יכבדו להם וגורמת לה קללה באומרים ארורה האשה שאינה מנקה בגדי בעלה ובניה. ועוד גורמת העצלות לאשה שלא תדקדק בכתמי נדותה וגורמת פסול בבניה היותם בני הנדה וטורדת לעצמה ולבעלה מעולם הזה ועולם הבא ועונשה מרובה כי היא גורמת.

נתיב כא

תמיד אשה תצייר צורת בעלה כאילו הוא בפניה תמיד. ודמות צורתו תחקוק בלבבה כאילו הוא שר. וכשהוא עני בלבושים קרועין תדמה בדעתה שהוא כשר ששינה בגדיו כדי שלא יכירו אותו כדרך שהיו עושים. וכמו שמצינו בשאול כשהלך לבעלת אוב אשר זה יגרום להתגבר אהבתו אליה. וזה יגרום שבניה זכרים כמו שכתב רבינו בחיי ז"ל שאשה מזרעת תחלה יולדת זכר. משום שכשגברה אהבת האשה על בעלה צורתו נגד עיניה ומרוב תאותה עמו מזרעת תחלה והולד נוצר כפי הצורה שנגד עיניה היינו בעלה ונוצר זכר כמוהו (עיין שם יותר באורך). ועוד בהיות האשה חושבת בבעלה ונותנת צורתו נגד עיניה אף כשהוא בחוץ תדמה לה שהוא בפניה ומונעת עצמה מכל דבר רע בחושבה שבעלה

בפניה רואה אותה שהדמיון פועל. ועוד בהיותה חושבת בבעלה פונה לבה מלחשוב בדברים אחרים הגורמים מחשבת הזנות או השחוק וקלות ראש הגורמים זנות. כנודע מרז"ל שהדמיון פועל לה דבעלת רואה אותה. ולכן כל מחשבות האשה לא תהיה כי אם בצרכי ביתה ולציד צורת בעלה כאילו הוא בפניה שם בבית. ובה לא תבא גם כן לתרבות שיחה עם שום אדם בעולם ואפילו בקרובותיה.

תניא בשלהי גיטין היה ר"מ אומר כשם שהדעות במאכל כך דעות בנשים יש לך אדם שזוכב נופל לתוך כוסו וזורקו ואינו שותהו וזו היא מדת פפוס בן יהודה שהיה נועל בפני אשתו ויוצא ויש לך אדם שזוכב נופל לתוך כוסו וזורקו ושותהו וזוהי מדת כל אדם שמדברת עם אחיה וקרוביה ומניחה ויש לך אדם רע שרואה אשתו יוצאה וראשה פרוע וטוה בשוק ופרומה משני צדדיה ורוחצת עם בנ"א ופריך עם בני אדם ס"ד אלא במקום שבני אדם רוחצין זו מצוה מן התורה לגרשה שנאמר כי מצא בה ערות וגו' ושלחה מביתו וגו'.

ופירש"י דעות בנ"א חלוקות באיסטניסות של מאכל ומשהה יש שהוא איסטניס וקץ במאכל מחמת מיאוס מועט ויש שאינו איסטניס כ"כ ויש שאינו איסטניס כלל כך דעות בנ"א חלוקות בפריצות יש מקפיד על פריצות מועט ויש שאינו מקפיד כ"כ ויש שאינו מקפיד כלל וקאמר פפוס בן יהודה בעלה של מרים מגדלא נשיא היה וכשיצא מביתו לשוק נועל דלת בפניה שלא תדבר לכל אדם ומדה שאינה מהוגנת היא שמתוך כך איבה נכנסת ביניהם ומזנה תחתיו אבל להניחה להיות פרוצה ומופקרת עד שתהא רוחצת עם בני אדם זו לדעת רש"י זונה היא ואסורה לו ולתוס' עכ"פ מצוה לגרשה ואין שום אדם סובל זה באשתו ואפילו אשה קלה שבקלות אינה עושה כן.

הנה למדו לנו חז"ל דרך ישרה שיבור לו האדם בביתו עם אשת בריתו שלא יהיה קפדן יותר מדאי וכבר אמרו ז"ל (גיטין י" ע"ב) לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו שהרי פלגש בגבעה הטיל עליה בעלה אימה יתירה והפילה כמה ויבכות מישראל וכל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו אף בא לידי ג' עבירות ע"ז וג"ע וחילול שבת ושם דף ז' גדול אחד הטיל אימה

יתירה בתוך ביתו ורצו להאכילו איסורין. ובצוואת ר"א הגדול ואל תטיל אימה יתירה בתוך ביתך כי כמה רעות גורמת האימה. ובאורחות חיים להרא"ש אל תטיל אימה יתירה בתוך ביתך כי הרבה קלקולים באים על רוב מורא ע"ש. והו' בכלל שלא יתא קפדן יותר מדאי.

ומיהו שמעינן מינה דחייב הבעל להיות שומר על ביתו שתהא בית תורה ושלא תהא הפקר ח"ו. ולכן אמרו ז"ל שלא יטיל אימה יתירה כלומר יתירה דוקא אבל לא יניח על הפקר, אלא ישגיח על כל דבר והו' דרך הממוצע והישרה שהוא מדת כל אדם שמקפיד על מה שצריך להקפיד ואינו כועס רק על מה שצריך ולא על כל דבר. ובמילי דשמיא אמר רב (ב"מ נ"ט) כל ההולך בעצת אשתו נופל בגיהנם, ובמילי דעלמא חנון ולחיש לה. ומה"ט קראו לו אדם רע שרואה אשתו יוצאה וראשה פרוע וכו'. ות"ר (ביצה ל"ה) ג' חיהים אינם חיים וא' מהם מי שאשתו מושלת עליו. ובגמ' ג' צועקים ואינן נענים וכו' מי שאשתו מושלת עליו.

ועל האשה חוב גדול שתהיה צנועה בבית וכל אשה שצנועה בביתה זוכה להיות לה בנים שראויין להיות כהנים גדולים. וכתמר שהיתה צנועה בבית חמיה וכסתה פניה כתוב צדקה ממני ודרשו רז"ל שיצאה בת קול ואמרה ממני ומאתי יצאו הדברים לפי שהיתה צנועה בבית חמיה גזרתי שיצאו ממנה מלכים ומשבת יהודה גזרתי להעמיד מלכים מישראל (עייק רש"י פרשת וישב). מבואר דע"י צניעות שהיתה בה זכתה למלכות. וכן מצינו באשת מנוח כשנולד שמשון הגבור ושאל מנוח מה יהיה משפט הנער ומעשהו והשיב המלאך שהאם בשעת הריונה תשמר מלאכול דבר טמא ומלילך למקומות הטמאים וכיוצא בו, וברבי יהושע אמרו ז"ל אשרי יולדתו ואמרו ז"ל שכשהיתה אמו מעוברת עמו הלכה לבית הכנסת להתפלל לה' שיהיה צדיק וכשילדתו הניחה מטתו בביהמ"ד כדי שיתרגלו אזניו לשמוע תורה. הרי שהצלחת הבנים תולה בהתנהגות האם והרבה יש להאריך בזה.

וצניעות צריך בכל הענינים הן בדבור ובשחוק והן בלבוש והן באכילה ושתיה ועם בעלה וכני ביתה וכ"ש שאחרים בבית. וגם מהצניעות שלא תהא יצאנית, ובמדרש רבה כתוב וכבשה האיש כובש את אשתו שלא תצא לשוק שכל אשה שיוצאה לשוק סופה

להכשל מנלן מדינה וכו'. וז"ל הרמב"ם פי"ג מהלכות אישות,
 גנאי הוא לאשה שתחא יוצאה תמיד פעם סחוף פעם ברחובות
 ויש לבעל למנוע לאשתו מזה ולא יניחנה לצאת אלא כמו פעם או
 פעמים בחודש לפי הצורך שאין יופי לאשה אלא לישוב בזוית
 ביתה שכך כתוב כל כבודה בת מלך פנימה עכ"ל. וכשתצא לשוק
 כ"ש שתצא בצניעות. בקיצור בכל דרכיה יהיה בהצנע לכת ואז
 טוב לה ולביתה ויהיה שלום בחילך שלוח בארמונותיך וכו', ה'
 עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.

נתיב כב

ובדרך כלל היה נלפענ"ד איזה עצות בענין זה. א) שיראו
 שניהם שלא לכעוס והכעס בחק כסילים ינוח וכל הכועס אינו יכול
 לדבר מן הישוב ואם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו מנלן
 ממשוה רבינו ואם על משה רבינו העידה תורה שע"י שכעס ח"ו
 חכמתו נסתלקה ממנו כ"ש אנן שצריך ליוזר ביותר. ואמרו
 בשלשה דברים האדם ניכר בכוסו ובכיסו ובכעסו ולכן מאד צריך
 ליוזר שלא לכעוס אפילו על דבר שיש עליו לכעוס אלא ישתוק
 ואחר שיעבור כעסו ישאל על הדבר למה ועל מה זה עשה או
 עשתה ככה ולא בשעת כעסו. ובאבות אמרו אל תרצה את חברך
 בשעת כעסו ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלותו, והכונה דבשעת
 כעסו אינו האדם בדעתו שתוכל לרצוהו ואדרבה כל שתדעוהו יוסיף
 לכעוס ולכן כשתראה השני כועס הניחוחו ושתוק עד שיעבור
 הזעם והכעס ואז בעצמו יתבייש ויבקש ממך מחילה או שיראה
 שאתה לא השבתו יראה שאתה חכם ממנו ואז יקח לעצמו ראייה
 ממך ויכבדך יותר ג"כ, שרואה שיש בדך חכמה יתירה. ובשו"ע
 א"ע סימן ב' הביא בשם הראב"ד דבזמן הזה השותק על המריבה
 הרי זה משוכח והשומע חרפתו בשאר דברים ושותק סימן שהוא
 מיוחס וראוי להתדבק בו ולכן צריך כל בר דעת כשיראה
 שהתחיל צד אחד ח"ו ענין מריבה או כיוצא בו ישתוק ואם לא
 יוכל לסבול אז יצא לחוץ ולא ישיב כלל ועי"ז לא יהיה מחלוקות
 כי למחלוקת צריך ב' צדדים ואם האחד אינו רוצה לעולם לא
 יהיה מחלוקת.

והנה אמרו חכמינו ז"ל (סוטה ג' ע"ב) וא"ר חסדא זנותא
 בביתא כי קריא לשומשמא וא"ר חסדא תוקמא בביתא כי קריא
 לשומשמא אידי ואידי באיתתא אבל בגברא לית לן בה ופירש"י

תולעת של שומשומין אוכלתן כך הזנות מחרבת את הבית תוקפא כעס אידי ואידי תוקפא וזנותא דאמרינן דמחרבת את הבית באיתתא כשהאשה מזנה או כעסנית עכ"ל. הנה מבואר דקשה הכעס בבית כתולעת של שומשומין האוכלת את השומשומין כן הכעס אוכל את השלום החי המשפחתי ולא נשאר ממנו כלום וגם מבואר דהכעס הבא מן האשה הוא קשה מאד עד שאמרו בגברא לית לן בה.

עוד שם (דף י"ז) דרש ר"ע איש ואשה זכו שכינה שרויה בניניהן לא זכו אש אוכלתן אמר רבא ודאשה עדיפא מדאיש מ"ט האי מצרף והאי לא מצרף פירש"י זכו ללכת בדרך ישרה שלא יהא הוא נואף והיא נואפת. ודאשה עדיפא מדאיש אש של אשה קשה וממזרת לאכול וליפרע משל איש מ"ט האי מצרף אש של אשה נוחה להדליק מהר שאין אות של שם מפסיק אלא מחוברת הוא ונקרא אש אבל של איש אין אותיות של אש מצטרפות יחד שהיו"ד של שכינה מפסקת ע"כ ע"ש. והמבואר מדרשת חז"ל דהגם דהכעס וניאוף ושאר ענינים קשה בשניהם מ"מ העיקר מצד האשה ועליה להתאמץ שלא תכעוס בבית והגם שתשמע מהמעל שכועס לא תשיבנו שהבעל מתפייס מיד וח"ו אשה כעסנית מחרבת הבית ובכלל זה ג"כ אשה תקפנית וקפדנית וודאי שגם מדבעל הוא מאד מדה ראה שכל הכועס כאילו עובד ע"ז בכלל וכ"ש על אשתו אשת בריתו ומחוייב לכבדה ולאזהבה וכמ"ש לעיל. אבל מ"מ אמרו בגברא לית לן בה לענין חורבן הבית ח"ו. ולפעמים אפילו מצינו שצריך להטיל קצת אימה בבית כדי להדריכם בדרך טובים כמבואר בחז"ל שהיה שובר כלי על ראש שפחתו וכיוצא בזה, אבל כעס באשה ח"ו הוא חורבן בית ממש כי קריא לשומשמא וכל אשה חכמת לב עליה לדאות שכל דבריה יהיו בנחת ודרך חן ושפה רפה לא בקול רם וכ"ש שלא בכעס וחרון.

וח"ל השב"מ פכ"ד, כל דבריה עם בעלה יהיו בנחת ודרך חן ושפה רפה לא בקול רם וכל שכן שלא בכעס וחרון. פן יבער כאש חמת בעלה עליה ויבא לקללה ולבזותה ולהכותה וכיון שעושה כן פעם אחת ירגיל בזה ובאים לפירוד לבבות וכל אחד יבחר דרך לחשוב הוא באשה אחרת והיא באחר ובנים הנולדים מביניהם בני מחשבה הם. והנולדים לומדים ממעשה אביהם שבראותם לאביהם

מכה ומקלל לאמם גם הם עושים כך לקללה ולהכותה. לכן תהיה האשה סבלנית ולא כעסנית ומסבת רגע של כעס שכועסת על בעלה גורמת כל הרעה הזאת עליה. ואף על פי שבעלה יכעוס עליה תסבול דכמה ועמו רגע דהאיש אף על פי שיכעוס מיד מתרצה ומפייס אותה שהאיש נברא מן העפר ומיד מתפייס כארז"ל.

נתיב כג

הרבה דברים תקנו ז"ל לאשה שלא תתגנה על בעלה והרבה התירו לה לעשות שלא תתגנה על בעלה והתירו לה לקשט עצמה אפילו בימי נדתה שלא תתגנה על בעלה. והנה אמרו ז"ל אשה חמת מלא דם והכל רצין אחריה והוא משל לענין דבר מאוס הזב ממנה בכל עת וכתוב טומאתה בשוליה ועיין רש"י שם ענין גנאי ואמרה התורה וספרה לה האמינה על הספירה לעצמה ואם היה מותר לדרוש טעמא דקרא היה נראה דהטעם בזה שהאמינה בכאן הגם שאיתחזק איסורא עיין ריש מסכת גיטין ובתוספות והרמב"ן שם ובשו"ת נוב"י האמנם י"ל דכיון דהוא ענין של דבר מאוס ואם לא יאמינו לה ע"כ יצטרך הבעל לבדוק אחריה ואז תתגנה עליו ודרכיה דרכי נועם ולכן האמינה תורה שתספור לעצמה ולא תתגנה על בעלה.

הנה עצה טובה לאשה שלא תדבר מענינים אלו כלל עם בעלה ואדרבה להסתיר כל מה שאפשר שלא תתגנה עליו שהוא כדרך אשה שיש לה מום דרכה להסתירו מפני בעלה שלא יראהו, וגם זה מום הוא לה והגם שהיא לא פשעה בזה אבל כבר אמר החכם אבות אכלו בוסר ושיני בנים תכהינה והכ"נ כיון שחטאה חוה נתקללו כל צאצאיה אחריה ולכן צריכה להסתיר מבעלה כל האפשר וכגמרא אמרו בילתא אשת רב נחמן שלא רצתה להראות דמים לרב נחמן בעלה כשהיה לה שאלה על המראות אלא הלכה לחכם אחר ופי' התוס' והמאירי ושאר ראשונים כדי שלא תתגנה על בעלה ואין לה לבדוק עצמה בפני בעלה שלא תתגנה עליו וא"כ כ"ש כשתראה האשה לבעלה כל מיני דמים ומראות מאופשות שהוא גורם מיאוס ואפשר ח"ו תתגנה על בעלה. ואם יש לה שאלה תלך בעצמה אל החכם ותשאל ולא תתן לבעלה וכבר הארכתי בזה בתשובה שמעיקר דינא על האשה לילך לשאול ולא לבעל והדברים כתובים על ספר משנה הלכות ח"ו סימן קל"ה ומצוה שלה היא

ואפילו לא ע"י שליח וכ"ש שלא לשאול ע"י בעלה ושאינן לאנשים להתערב כלל בזה לראות עדי ראייה ובפרט לאברכים שמביא להם לידי ההחזק ולנשים לשמא יתגנו על בעליהן ולפעמים ממש מראות מאוסות עד שאפילו להחכם מתביישות להראותן כמבואר בגמרא נדה להדיא ע"ש שלא הראו טפה ראשונה ופלא על המנהג הרע שהונהג פה במדינה שהבעל שואל בשאלת נשים.

ועד יש טעם בזה שע"י שילכו לשאול אצל ת"ח וצדיק תדבק נפשה בתורה ותצייר לעצמה שיתן לה ה' בנים לומדי תורה ותתפלל עליהם, וגם אם יהיה להם איזה עגמ"נ תספר להחכם ויפתור לה שאלותיה בשאר דברים ואפילו מענין שלום בית יוכל יותר להשפיע על שניהם אם יהיה לה שייכות עם גדול בתורה צדיק עובד ה'.

ובגמרא ב"מ פ"ד נפק ר"א לבי מדרשא אייתי לקמיה שתינ מיני דמא טהרינתו וכו' הוי כולם זכרים ואסקהו ר"א על שמי' וכתב במנו"ה פי' הנשים הביאו דמן לר"א לטהרן לבעליהן ובעת החבור זכרו הן מי הזקיקן לדבר ודבקו מחשבתן ברבי אליעזר ונוצרו כולם זכרים כשרים והגונים כמותו כי לולי שהיו ראויים לא היו קוראים להם רבי אליעזר. והנה כמה מועיל מה שהלכו בעצמן לשאול השאלות אצל ר"א ולא שלחו לבעליהן לשאול, וגם מבואר שהנשים שאלו השאלות לעצמן וגם ר' יוחנן יתיב אשערי טבילה כי היכי דלסתכלי ביה וילדן בנן שפירן כותיה, ואמנו רבקה הלכה לדרוש את ה' בבית שם ועבר בעצמה ולא אמרה ליצחק לשאול.

נתיב כד

השיחה המרובה הוא כסם המות לשלום בית וכבר אמרו וברוב דברים לא יחדל פשע שא"א לאדם לעולם לדבר חכמות וכשמדבר הרבה בע"כ מוכרחים לדבר שטויות ודברים של מה בכך, והנה האדם סובל לשמוע שטות פעם פעמים ושלוש פעמים ועושה מזה בדיחותא אבל כשכופלים השטויות האלו בכל יום ויום הולך לו על הגערווין וא"א לו לסבול ואו או שאומר לה למה לך לדבר בכל עת שטותים והבלים, או שהיא אומרת לו כן, או שיאמר בדרך יותר מקובל כבר שמעתי זה כמה פעמים ושניהם לא מביאים אהבה. ולכן העצה לזה למעט בדיבור כפי האפשר

וכבר אמרו ז"ל ואל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו וכל
 המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו וסופו יורש גיהנם ודברי
 חז"ל אמיתיים וקיימים. וגורם רעה לעצמו מיירי בעולם הזה
 שהרי כתב וסופו יורש גיהנם וזה לעוה"ב. משמע דגורם רעה
 לעצמו היינו בעוה"ז דע"י רבוי דברים ע"כ גורם רעה לעצמו
 שמביא לידי קטטות או שמבזה עצמו בשטויות שנמצא מבוזה
 בעיניה, וכבר אמר החכם גם אויל מזריש חכם יחשוב. ואמרו ז"ל
 מילה בסלע שתיקה בתרין. ואמרו סיג לחכמה שתיקה. ואמר
 החכם כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה
 הנה אפילו המגודל בין החכמים והוא חכם ראה שגם לחכמים
 ליכא טוב משתיקה וקמ"ל דלא תימא דוקא לאויל ולפתי יפה
 השתיקה אלא אפילו לחכם לא מצא טוב משתיקה. ודייק לומר לגוף
 שלא תימא דוקא בענינים גבוהים מדבר לענין מדרגות ואמר ר"ג
 לא מצאתי לגוף היינו להגשמיות לא מצאתי טוב משתיקה. ובפרט
 האשה אשר אמרו ז"ל עשרה קבין שיחה ירדו לעולם תשעה נטלו
 נשים וא"כ בטבעם הם דברניות וכמ"ש וכ"כ למה לפי שנשים
 דברניות הם והבעל החכם הוא ההיפוך כשיראה אותה מדברת כ"כ
 תתנגה בעיניו מרוב דברים. וכ' רבינו יונה בס' היראה איזה ריבוי
 שיחה שאסרו ז"ל כאותו ששאל לברוריה באיזו דרך נלך ללוד
 אמרה לו גלילי שזטה היה לך לומר באיזו ללוד ע"כ. ולכן מאד
 מאד יש לזהר בזה הפרט הרוצה שטוב יהיה לו.

ובש"ע יו"ד סימן קצ"ה חייב אדם לפרוש מאשתו בימי
 טומאתה וכו' ולא ישחוק ולא יקל ראש עמה (אפילו בדברים)
 ובביאור הגר"א ז"ל באבות דר"נ ה"א ואל אשה בנדת טומאתה
 לא תקרב יכול יחבקנה וינשקנה וידבר עמה דברים בטלים ת"ל
 לא תקרב וכו' עכ"ל קדשו. הנה דאפילו לדבר דברים בטלים בעת
 נדתה הוא בכלל לא תקרב ועובר בלאו המדבר עמה מה שאינו
 מוכרח.

והנה השקרנים המציאו דהאבה תלויה בדבור וצריך לומר
 בפה להאשה בכל עת ערב ובקר וצהרים מאהבתו אליו אבל ידוע
 כי אלו המבטיחים בכל יום וצריכים להבטיח בכל יום מאהבתם
 הוא משום שהבטחתם שקר ואינו כלום ושבע תואבות בלבם ולכן
 יפתייה בפיהם ולבם לא נכון עמהם. אבל האהבה האמיתית בא מן
 הלב ואין צריך דבור כלל אלא בלב ולב ידברו וכל מי שצריך

להבטיח בכל יום מאהבתו אל אשתו סימן הוא שהכל שקר ואין שם אהבה אמיתית ופעמים ע"י מעשה קלה מראה יותר כיבוד ואהבה מכל הדבורים וכמ"ש בר' חייא שהיה מוצא דבר נאה היה כורכו במטפחת ומביאו לאשתו הגם שהיתה מקניטתו ואמר די לן שמצילתן מן החטא ותרבה יש להאריך בזה.

וז"ל השב"מ (פכ"ד ת"ז), לא תרבה האשה לדבר בפני בעלה רק תהיה ככלה בחופתה. משום שהאשה כיון שדעתה קלה אין סדר לדבריה ורובם בלתי הבנה ובלי שום קשר וכראות בעלה חוסר דעתה יבא לשנאותה או לבקש מיתתה אולי יודמן לו אשה בעלת שכל שכל דבריה במאזנים לעלות. שאינו יודע כי כלן שוות בזה כי לא נוסה ובמה יתקן זה שלא תרבה בדברים בפני בעלה כמדובר וכל שכן וק"ו שלא תדבר בפניו דברים מאוסים ולא תוציא דברי תפלות מפיה עם בעלה. ונדאה איסור בענין הנשים המגדלות בניהן בשירי עגבים ודברי חשוקים. לפי ששירים אלו מטמאים הגוף והנפש. וגם האשה דעתה קלה ולוקחת אותם הדברים של אהבת זנונים כאילו עליה נאמרים ומדמה בדעתה כאילו ספור המעשה נעשה בה. ומשם מגלגלת דעתה למחשבות זרות ויוצא צפע ופריו שרף מעופף צרעת ממארת הזנות. ועוד כיון שמודגלת האשה להוציא שירי עגבים מפיה נמשכה לדברי תפלות ומנבלת פה. ויש נשים המדברות עם בניהם הקטנים דברי נבלה במצחקות עמהם ימח שמם לעושות כך דהו מורה על רוע מזגם שחומדות אל הזנות וגורמות חולי רעה שהבנים בהיותם גדולים שומעים ולומדים לדבר אותם דברי הטינוף ומטמאים פיהם שלא מדעתם לכן תהיה האשה נזהרת בכל דבריה שיהיו דברי תן וחסד דברים נעימים ומשובחים ואל תהיה כבדה בדבורה לכפול דבריה ב' פעמים. ואל תזכיר דבר מיאוס בפני בעלה לפי שהדיבור של מיאוס גורם למאוס מעשה ידיה.

שלא תדבר האשה בשבח שום אדם לבעלה פן יבא בעלה לחורשה שנתנה עיניה בו ובחשק אהבתו עמו משבחתו ויבקש המיתו כדי שלא תזנה אשתו עמו כי קנאה חמת גבר ונמצאת גורמת בשפיות דם נקי. גם אל תספר בפני בעלה יופי שום אדם אפילו מקרובין מהסיבה האמורה. רק אם הוא אביו ואחיו הקטן. ולא ביופי שום אשה אפילו אמה ואחיותיה כדי שלא יבא בעלה

להרהר בהן, וכל מה שיכולה האשה למעט בדבורה זהו מעלת חן על בעלה ויקרה היא מפנינים וכל חפצים לא ישוו להן.

נתיב כה

עוד היה לי נסיון בדבר אחד, שכשיראו הצדדים שיש ביניהם הרבה חילוקי דעות ואינם רוצים לותר זה לזה והוא ימצא הרבה פעמים שנוגע יותר בכבוד (פרעסטיזש בלע"ז) מהעצם ענינים לותר שאינם ענינים עיקריים אלא שכיון שאמרתי כך כן צריך להיות ולמשל הבעל רוצה לאכול הקאמפאט עם הבשר והאשה אומרת לא אני הבעלת הבית זמה שאני נותנת תאכל או שהוא רוצה לאכול דבר זה קודם וכיוצא בו והיא רוצה דוקא להיפוך ומדברים כאלו יוצאים מחלוקות גדולות. ולכן עצתי לזה ששניהם יקבלו עליהם ללכת לרב חשוב בעידם או אפילו לאדם חשוב שמקובל על שניהם ובפירושו יתנו ביניהם שבשום אופן אין כונתם בשביל גירושיין אלא להסתדר בענינים המחלוקים ויחתמו אצל הרב שהאיך שהוא יאמר הם יעשו, ואז יספרו לו החלוקי דעות והשלים יגיד להם כפי שכלו הישר והטוב ואז שוב בע"כ יקבלו הדברים, כי באופן כזה נח לו לאדם לותר על עמדתו שמטבע האדם הוא להכניע ולקבל מצד השלישי. ובתורה כתיב וכן שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם והוא בנוי על יסודות התורה שבכל מקום שיש שני כתובים המכחישים זה את זה לא יבא הכתוב השלישי ויפריד ביניהם אלא יכריע ביניהם יסכים קצת לצד זה וקצת לצד זה ויצא הכל לטובה ויבא שני המקראות למקומם בלי עקש ופתלתול. עכ"פ הוא בדוק ומנוסה שכח"ג יש לסדר כמה מחלוקות לרצון שניהם.

גם הרבה פעמים סדרתי בין זוגים שלאחר שקבלו עליהם בכמה ענינים אצלי נתתי להם צו שחוץ מאלו הדברים אם יהיה להם ויכוח על ענינים אחרים במשך ששה חדשים או כיוצא בזה לימן מוגבל, לא יעשו שום דבר עד שישאלו את פי ואני אכריע ביניהם. וב"ה הצלחתי בזה כי בדברים אלו רוב מהגיטין ילדות עושה או סתם שטויות, הוא רוצה מטאטא (וואקיום קלינער בלע"ז) בעד כך וכך ובצבע ארגמן והיא רוצה מטאטא עבור כך וכך וצבע חבלת ועוד דברים כאלו אשר ממש אין להם שום ממשות לחיי

המשפחה שלהם. ועי"ז וכיוצא בזה הם באים להתגרש ולסבול כל ימי חייהם, ועי"י השלש דברים כאלו באים לידי פשר בטוב.

נתיב כו

גזרה חכמתו ית"ש על המין האנושי להוליד בנים ובני בנים כדכתיב ואתם פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה והגם שקיים המצוה כשהיה לו בן ובת והבן ובת ג"כ אח"כ היו להם בן ובת מ"מ מהידור מצוה וחיוב להוליד כל מה שבידו להוליד ואמרו ז"ל בבוקר זרע זרעך ובערב אל תנח ידיך. ובאמהות מצינו ששקדו שיהיה להם רבוי בנים ובלאה כתיב עתה יאהבני אשי כי ילדתי לו ששה בנים והרי הרבוי בנים מוסיף אהבה, ולבן כשבירך את רבקה ברכתו היתה, אחותינו את היי לאלפי רבבה, ובדברי קבלה אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך בניך כשתולי זתים סביב לשלחניך, ובנשים צדקניות שבזכותן נגאלו ישראל ממצרים כתיב תחת התפוח עוררתך שהיו בעליהם פורשים מהן מחמת עבודה קשה והיו באים הנשים ומפתים אותם שלא יפרשו מהם ואדרבה כאשר יענה אותו כן ירבה וכן יפרוץ, ועמרם שפירש מאשתו אמרה לו מרים בתו אבא גזרתך קשה משל פרעה וחזר ונשאה ובכל מקום מצינו שבח באשה ברבוי בנים, ובקמחית נשתבחה שזכתה לו' בנים כהנים גדולים. בקיצור אין לך מצוה גדולה מפ"ו והוא עושה סיפוק נפש להאשה ולהבעל ולהקב"ה.

והנה האשה הכשרה, כאמהות, עושה כל מה שבידה כדי לקיים מצוה זו בשלמות ואם הבנים שמחה, ובעלה שמח בראותו מעשי ידיהם פרי עץ הדר בית מלא ברכת ה' בבנים ובנות. אבל בעונ"ה מעשה יצר הצליח גם בזה שבכמה נשים או אנשים ח"ו אחזה להם רוח מאדערניזאציע וממעטים במצוה זו באיזה אופן שהוא, ודבר זה גורם הרבה להשבתת השלום בבית, כי אם הבעל הוא יר"ש והרי רוצה לקיים המצוה כמו שנצטוה והיא אינה רוצה, ובזמן הזה שאסור לישא אשה על אשתו אין לו ברירה לישא אשה אחרת, א"כ החיוב על האשה שנשא לקיים כל מה דאפשר שע"ת זה נשאה כיון שעל ידה הוא אינו יכול לישא אחרת וכמ"ש בזה הראשונים והאחרונים ז"ל. וכן אם האשה כשרה והבעל אינו רוצה בקיום המצוה ג"כ הוא גורם להשבתת

שלום בית, וכל זה פשוט. וזה מלבד האיסורים שעיי"ז באים לידי איסורים כל ימיהם, כל זמן שראויה להוליד כמובן, ואין להאריך בזה הרבה כי כל מי שיש לו מח בקקדו יודע כמה איסורין כרוכין בזה.

בר מן דין הרי אמרו ז"ל בבוקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידיך שאי אתה יודע איזה מהם יתקיימו, וכונתם או הראשונים או האחרונים יהיו צדיקים וראויים. אמנם ראו ראינו בעונ"ה בדרך החיים כמשך המלחמות והשלום שהשטן מקטרג וראינו שאותן המשפחות שהיו להם בנים הרבה הצליחו ואותם שלא היה אלא אחד או שנים אם ח"ו יקרה מה שהוא אז ערירים ימותו. ובעיני ראיתי באחד שהיה להם בן אחד ולא רצו יותר ומסבב הסיבות גזר בחכמתו ואותו הילד נכוה ר"ל באש ומת ונשארו ערירים וכן במלחמה המשפחות שהיו להם הרבה ילדים בחמלת השם נשארו כמה עכ"פ, אבל אותם שלא היה להם אלא אחד או שנים נשארו ר"ל בלי כלום. וגם בדרך החיים שח"ו כמה מקראות יכולין לעבור עליו. ומעתה אדם דן ק"ו ומה אדם שיש לו מנה רוצה עוד מאתים שאם ח"ו יאבד המנה ישאר לו מנה אחרת, ואם בבצע כסף שהוא גשמי שיכול בכל עת להרויח כך מבטיח עצמו שלא יאבד ממנו ומוסיף עוד ועוד, כ"ש בבנים שזה כל החיים שלו ודאי צריך להבטיח עצמו בכל האפשר ועוד ועוד עד שיהא בטוח שבעוה"י יעלה לו ויהיה לו עד עולמי עד ולא יאבדו ממנו ח"ו. והלכה מפורשת היא דאפילו נשא אשה בילדותו והיו לו בנים חייב לישא אשה בזקנותו בת בנים והוא חיוב מן התורה וחז"ל. ואפילו אי נימא דאשה פטורה ממצות פ"ו וממילא גם מלערב ואינה חייבת אלא בלשבת מ"מ כיון שלא יוכל הבעל לישא אחרת א"כ ממילא חייבת בשבילו לקיים המצוה, כן כתבו הפוסקים מלבד שבאמת גם היא מקיימת מצות עשה דאורייתא בזה אלא שאינה מחוייבת.

גם צריך לזהר בענין החינוך להבנים שלא יבואו מזה לידי מחלוקת וקטטות. ופשוט דמצות חינוך מצד ד"ת חל על האב, אבל באמת העיקר מי שמחנך הבנים היא האשה עקרת הבית שהיא עם הילדים בכל עת לא כן הבעל שהוא טרוד על המחיה ועל הכלכלה ואין לו זמן בעונ"ה עפ"י רוב לחנך הבנים כראוי. ולכן תראה האשה ותשתדל בכל כחה לגדל הבנים לתורה ואמרו

ר' יהושע אשרי יולדתו. והנני להעתיק קצת בזה ממה שכתב בשבט מוסר פכ"ד.

וזה לשונו הקדוש, תהיה האשה צדקנית ורחמנית על כל בני ביתה ועל העניים לתת להם אם יש לה ליתן או לפייסם בדברים אך לא עם האנשים העניים דאסור להרבות עמהם בדברים פן יבואו להרהר עליה. ותתרחק עצמה מהמדות אשר מנו חכמים עליה לגנאי. והוא שתתרחק בכל יכולתה מקלות ראש ולא תהיה סקרנית ולא צייתנית ולא דברנית ולא קנטרנית ולא משמשנית ולא פרסנית משום שאם תהיה קלות ראש תבא לזנות כמאמר התנא שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה כל שכן לאשה שדעתה קלה. ולא סקרנית שהרואה אותה מרמזת בעיניה ידמה שרמזה לו ויבא לפתותה ואפשר שיוכל לה. צייתנית דהו גורם שתשמע עליה דבר שאינו הגון ותבא לידי קטטה ומריבה ומזלזלת עצמה ומאבדת כבודה. ולא דברנית שרבויה הדברים מביא אותה לגלות דברים נסתרים שבינה לבין בעלה. ולא קנטרנית פירוש קנאית מפני שהקנאה גורמת לה רעות רבות שבראותה בתכשיטי חברתה ואין לה תאמר בלבה מי יתן שבעלה יהיה בעלי וגורמת לה כל מיני חלאים רעים ונאמנים ועצמותיה נרקבין ובאה במחלוקת עם בעלה ואין מכהה ויוצאה מן העולם בלא זמנה. ולא יצאנית משום כשהאשה יוצאה מפתח ביתה גורמת אחרים שיכשלו בה ופוגמת עצמה ומעשה דינה יוכיח. וכל הרואים אותה אומרים ראו זאת האשה הומיה היא וסוררת בביתה לא ישכנו רגליה פעם בחוץ פעם ברחובות וכו' ובניה אינן מבעלה. וגורמת פסול לבניה וכשהם גדולים כל משפחה מיוחסת בודלת מהם ומוכרחים לשאת נשים שאינן מהוגנות כיון שיצא עליהם מהדופי והכיעור. ונמצא האשה היצאנית גורמת פגם לה ולבניה ולכל משפחתה וכל אלו התנאים האמורים בנשים צריכים גם האנשים לזוהר מהדברים הנוגע להם כגון הנקיות וכעס ודברי תפלות ודברי מאוסים וקנאה ותאוה וכדומה.

גם צריכה האשה שתהיה זריזה בענין טבילה שתפנה לבה מכל מחשבה פגומה ומכל הרהור רע. וכשיוצאה מן הטבילה תהיה זריזה שלא תפגע בדבר טומאה ובבהמה טמאה כגון כלב או חמור. וכמ"ש בספר שערי דורא (דף ס"א ע"א) וז"ל, האשה היוצאת מן הטבילה חברתה תפגע בה פן יפגעו בה רשע או חזיר או כלב או

חמור לקראתה. כי בספר המקצועות כתב אם טבלה ופגעה בכלב או בכל דבר טמא אם האשה יראת שמים לא תשמש עם בעלה עד שתחזור ותטבול כדי שלא יהיה דבר רע יוצא ממנה או שלא יהיו לה בנים מכוערים דומה לכלב וכן אם פגעה בעם הארץ וכו'. מעשה באלישע כ"ג שלא היה לו בנים מתקיימים נכנס לפני הקב"ה ואמר לפניו רבון כל העולמים מפני מה יש לצדיקים בנים ולי אין בנים א"ל מפני שנהגים בטהרה בשעה ששימשו מטותיהן הלך והרצה הדבדים לאשתו וקבלו לעשות כן. פעם אחת ירדה לטבול ופגע בה מצורע וחזרה וטבלה ועלתה ופגע בה גמל וכו'. בששית כלב בשביעת חמור בשמינית סוס בתשיעית עם הארץ בעשירית ישמעאלי, ובכל פעם טבלה פעם אחרת. נכמרו רחמיו של הקב"ה ואמר למט"ט שר הפנים צדקת זו מטצרת לך ועמוד בפניה כדי שתתעבר הלילה הזאת ותלד קדוש וטהור. מיד ירד מטטרו"ן שר הפנים וישב על פתח המקוה וראתהו ורצתה לחזור ולטבול. אמר לה דעי שאני מטטרו"ן שר הפנים כבר בא עלבונך לפני הקב"ה והוא שגרני אצלך. מיד שמחה שמחה גדולה הלכה ונתעברה את רבי ישמעאל בן אלישע כ"ג והנה דומה דיוקנו למטטרו"ן. מה עשה מטטרו"ן נעשה סנדק שלו לפיכך כל שעה שהיה רוצה רבי ישמעאל לעלות אל הרקיע היה מזכיר השם שמסר לו מטטרו"ן ועלה. לכך אמרו בברכות שר' יוחנן היה יושב על שערי טבילה שלא יפגעו חמור או חזיר או כלב, ופירש ר"ח ומנהג שפוגעת בחברתה שהולכת עמה לבית הטבילה ע"כ. ונ"ל שאם אין לה אפילו אשה לפגוע בה תצייר צורת בעלה או צורת איזה צדיק זקן או חסיד שתכיר לה נגד עיניה ותחשב לה כאלו פגעה באדם כשר תחילה.

גם צריכה האשה בשעה שמזדווגת עם בעלה שתחשוב באיזה חסיד כדי שיהיו לה בנים חכמים וחסידים. דמטעם זה היה רבי יוחנן יושב על שערי טבילה כדי שיפגעו בו ויהיו להן בנים יפים וחכמים כמותו כנוכר. וטוב לבעל היכא דאפשר לשמור לאשתו בשעת הטבילה כדי שתפגע בו תחלה ולא תפגע ברשע או כלב או חמור. ושמעתי שיש במלכות פיס מדינת שבית הטבילה בחצר היהודים במקום מוצנע. מטעם זה כדי שלא תפגע האשה בעלותה מן הטבילה ברשע או בדבר טמא כי אם ביהודים איש או אשה.

גם צריכה האשה שתזהר להיות טהורה תמיד כלומר שתטבול כשיגיע זמנה ואפילו אין בעלה בעיר משום שבהיותה באותה טומאה מתפשטת באבריה ומעפשת שכלה. וכן מצאתי בשערי דורא טובלות אע"פ שאין בעליהן בעיר וכן הנהיג רבינו שמעון ז"ל את בתו לטבול אפילו בימי החורף בעת טבילתה אפילו שאין בעלה עמה ע"כ. גם תזהר האשה שלא תעכב טבילתה שבבא זמנה לטבול אל תעביר רגע. וכן אמרינן בירושלמי וכו' אסור לאשה לעמוד בלא טבילה. וצריך שתדקדק האשה במקוה שטובלת בה אם רואה אותה חסרה מה שלא היה כך מקודם שאפשר שנחסר שיעורה. גם תכוין בטבילתה שירחמוה מן השמים לתת לה הריון מטבילה זו מבן זכר ירא אלקים וסר מרע מוכן לעבודתו יתברך.

ובחדשי עיבורה תבקש רחמים שיהיה מתוקן באבריו ולא יהיה נפל שפיר וסנדל או חולני שלא יעכב חוליו לימוד התורה. שהתפלה מועלת לבטל הגזירה אף אם נגזר על הולד הזה איזה דבר מהנזכרים ולאח תוכיח שהפכה לדינה מזכר לנקבה כארז"ל. גם תזהר שלא תכעס בימי עיבורה ואע"פ שהכעס רע בכל זמן כ"ש וק"ו בימי עיבורה שמזיק לולד שיחלה ונחלש. ואפשר שתפיל מרוב כעסה ונמצא הורגת בניה בידיה בכעסה ונמצא בשביל כעס רגע תצטער כל ימיה. שאם יוצא הולד חולני כמה מצטערת עמו ואם תפיל אין צריך לומר שכל ימיה מכאובים. גם תהיה נזהרת האשה בימי עיבורה בענין המאכלים (עיי'ן בראשית חכמה ז"ל שהמאכלים הרעים מזיק לולד עיין שם מה תאכל לתיקון הולד ומה לא תאכל). שהמאכל הרע מטפש לילד שכל מה שאמה אוכלת הולד טועם כארז"ל וגם הולד מתאוה כפי מאכלה. ומעשה אותה מלכתא יוכיח שהיתה אוכלת אתרוגים בימי עיבורה וילדה בת שהיתה מריחה ריח אתרוג כדאיתא במדרש. גם תהיה נזהרת בפרט בימי עיבורה שלא תכנס במקומות של טומאה ובמקומות שיש שם ריח רע. לפי שהולד נוצר כפי ראות עיניה. ועובדא דהיא מלכתא יוכיח שילדה בן כושי על שהיתה בחדר משכבם צורה כושית ונוצר הולד כפי הצורה שראתה באותה שעה כדאי' במדרש. גם אמרו רז"ל עשרה דברים משכחים התלמוד דחד מהם העובר במקומות מריח רע והאשה העוברת בימי עיבורה במקומות אלו נוצר הולד טיפש או חסר דעת כי הריח רע מטפש דמו. אלא

תשב בימי עיבורה במקומות קדושה וטהרה בבתי כנסיות ומדרשות ותמיד לראות ת"ח חסידים ואנשי מעשה ותשמע דברי תורה שהדברים נכנסים באזנה ומתקדש הולד בקרבה שהאזן לגוף פקנקן לכלים כארז"ל שהולד שומע הכל ומבין. כעובדא גבי אותה מעוברת שלחשו באזנה ביוה"כ ונח כנודע מרז"ל ויצא צדיק גמור. והדברים בהפכו במעוברת אחרת שנתאה ולחשו ולא נח והאכילה ויצא הולד רשע. לכן תהיה ישיבתה במקומות מקודשים בבתי כנסיות ומדרשות כדי שתשמע ד"ת וכארז"ל גבי ר' יהושע בן חנניא אשרי יולדתו דאמו גרמה לו להיות חכם כי מיד שילדתו הגדילתו בבית המדרש דקול תורה נכנס באזני הילד ומקדש כל אבריו.

גם אע"פ שתהיה האשה רבה בשנים ובן אין לה אל תתיאש מן הרחמים אלא בתפלה ומצות ומעשים טובים ואפשר תועילה לה איזה זכות שיחדשה ה' לתחזירה כימי נעוריה כאשר חידשה לשרה אמנו אחר צ' שנים ונפשטו קמטיה ולחנה אחר ק"ל שנים כארז"ל. גם אם היו לה בנים ופסקת מלדת ונתרבו עליה השנים אל תתיאש כי עוד השמש במרומים לחזור וללדת. ויוכבד אם משה רבע"ה ילדה בת ק"ל שנים כארז"ל. וכמה מהתימה על אותם הנשים שעברו משנת ארבעים ולא ילדה שמתיאשת מן הרחמים ואינן שמיין על לבן לנזכרות שחידשן הקב"ה בזנותן. אלא לעולם תהיה בטחונו של אשה בהקב"ה שיכול לחדשה כאמהות שאע"פ דבית מטרון לא היה להן וילדו. גם צריכה האשה שלא תרבה בתעניות תמיד בעבור הבנים אלא תקבל גורתו יתברך באהבתו ותהיה מתפללת לפני הקב"ה בלי תעניות כי התעניות נזק להולדה ומבטלת אותה מצורכי ביתה והמתלוקת מתרבה בבית וקשה מחלוקת בביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג כארז"ל. גם אין ראוי לאיש או אשה להרבות בתעניות ותפלות על ענין הבנים דכמה הפצירו על זה בתעניות ותפלות ויצאו מהם בנים בלתי מהוגנים ומוכדלים מבני אדם במדות משונות ומכוערות והורידו שיבת אביהם ביגון שאול. ושמעתי מפי זקן חכם דלפעמים מונע הקב"ה בנים מאיש ואשה אע"פ שהם צדיקים גמורים משום שרואה במזל שלהם שמחייב להיות להם בנים בלתי הגונים. כאשר היה מחייב מזלו של חזקיה שלכך לא היה רוצה ליקח אשה כנודע. וכדי שלא לצערם מונע אותם מהם אך כשמרבים בתפלה הוצרך

לעשות שאלתם ובקשתם שרצה למונעם ממנו על היותו בלתי הגון וראוי. ומטעם זה תראה לפעמים חסידים שאין להם בנים הגונים והוא על שמרבים בתפלה עליהם. לכן טוב לגבר ולאשה שלא להרבות תעניות ותפלות פעם אחר פעם על ענין הבנים דאין טוב להפציר הרבה דכמה הפצירו והיה לרע להם.

כמה מהמעלה והשכר לעולם הבא לאשה שנמצאת עקרה או שמתו בניה והיא זקנה לתת רשות לבעלה לישא אחרת להוליד בנים וגורמת בזה קירוב הגאולה שאין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף והיא גורמת לזה. וגם טוב להם שבהתקרב הגאולה אז עתיד הקב"ה לחדשן כלבנה כארז"ל על פסוק ועלהו לתרופה פה של מטה וגם אז עתידה אשה שתלד בכל יום. לפעמים בזכות שמשתדלת שיולידו בעליהם בנים נפקדות גם הן וכמה פעמים אירע זה ומעשה האמהות הקדושות יוכיחו. שרה נתנה הגד לאברהם ולאה נתנה זלפה ליעקב ורחל בלזה וגרמו להרבות נשמות צדיקים בעולם וגם הן נפקדו. הרי מבואר כמה מעלת הנשים הזריונות שישאו בעליהן בראות עצמן עקרות או שמתו הבנים ואינה יולדת עוד. ואחר שזכתה האשה לבן ומגיעו השם לאויר העולם תהיה תפלתה שיגיעהו למולו ותכין בלבה דמוסרתו למיתה לשמו יתברך. ותסכים בלבה שאם יצויר שיאמר לה שתשחטהו לשמו הרי מוסרתו מעכשיו. ותתפלל שתהיה מכתו תמה ותאמר :

יהי רצון מלפניך כשם שהוא רצוי לפניך עכשיו שאין בו לא חטא ולא עון כך יהיה תמיד לפניך שלא יפגום בריתו. שאל תביאהו לידי נסיון ולא לידי בזיון ויהיה בריא אולם לעבודתך ותמיד יהי נגד פניו יראתך. ולא יסור דעתו ורצונו מלימוד תורתך ובעשיית מצותיך ויהיה כן עמך עד יום מותו. ותזמין לו פרנסתו מידך ואל תביאהו לידי מתנת בו"ד דזהו מסך מבדיל שלא יוכל לעובדך בהיותו מכוסה בושה וכלימה לצפות מיד בו"ד נבל וקפדן ומתנתו מועט זעיר שם זעיר שם וכיון שמצפה לאחרים חכמתו נסרחת ונפשו עליו נעצבת ובשדו עליו יכאב. לא כן המקבל מידך הטובה הפתוחה והרחבה והמלאה. ולא יצטרך מן הבריות עד יום מותו ושיזכה לזקנה יהי רצון שלא יבואו עליו יסורים לא כבדים ולא קלים ולא יארע לו חולאים בחייו ותצילהו מכל פגעים ומקרים רעים כדי שתמיד יהיה מוכן לעשות רצונך. ותן

ברצונו לכיין לעשות רצונך ואל יבא לידי שום מכשול דבר בעולם לא בדברי תורה ולא בדברי צרכיו ולא יפול בו מום מחמת חולי או מכה ותגיעהו לזקנה בבנים ובנות שיראה בחופתן עוסקים בתורה ומצות ולא תהיה מיתתו מחולי כבוד ומשונה. ויבא אל הקבר שלם בכל אבריו אמן. עד כה תהיה תפלת האם על הבן בעת שנותנתו למילה דעת רצון היא.

גם בעניני האשה איך תתנהג עם בנה כשהוא קטן מוטל בעריסה, לא תשיר לו שירת עגבים דמהבל תפלות היוצא מפיה נברא שטן כנודע ונמצא שאותו רוח רעה שנתהזה בדבריה שורה על בנה. אלא תשיר לו שירים המספרים מאורעות המוסרים מעניני ג"ע וגיהנם והדין והחשבון. וכשמתחיל התינוק לדבר תרגילהו בפסוקים כגון תורה צוה לנו וכדומה כמ"ש הרמב"ם ז"ל. ותגד לו אמו שיש אלוה בעולם והוא בראו ויצרו והוציאו מאפילה לאורה והוא אדון הכל בורא כל הנבראים והוא שולט בעליונים ובתחתונים והוא המחיה והממית ועתיד להחיות מתים. וירגיל בפיהו י"ג עיקרי התורה. ותספר לו מענין גן עדן וגיהנם ושכל העוסק בתורה ניצל מגיהנם ונוחל גן עדן. ותדמה לפניו ענין גן עדן וגיהנם בענין שיוכל דעת התינוק לסבול ותאמר לו מגיהנם דברים המפחידים את הלב כדי שירשום בלבו פחד אלקים. וערב ובקר וצהרים תרגילהו שיאמר אמן קודם שיאכל וישתה כדי לתרגילו ליתן הודאה לבוראו קודם אכילתו ושתייתו. וכשיגדל יותר תרגילהו בברכת נטילת ידים ואשר יצר וברכת הפירות וכדומה. ותמיד תהיה עיניה שלא יאכל בלי נטילת ידים. וגם תדקק עמו שלא יוציא מפיו דבר שאינו הגון ותכהו על כל זה ולא תחוש על בכיתו. ואל תאמר עדיין קטן הוא שכיון שירגיל בקטנותו עוד לא יסור ממנו וכל הטורח שתטריח עצמה עכשיו בקטנותו משמחים לה באחרונה שתשמח עמו בעה"ו ובעה"ב.

***

ובדרך כלל יש לדעת כי שלום בית אינו דבר שבא ממילא אלא צריך השתדלות לזה משני הצדדים ומאחרים והשתדלות לזה צריך כל ימי חייו. ובגמרא אמרו שלשה דברים צריך לומר ע"ש עם השיכה ואמרו וצריך לומר בניחותא כדי שיתקבלו דבריו עיין

שבת (ל"ד ע"א) צריך למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלינהו מיניה אמר רב אשי אנא לא שמיע לי הא דרבה בר רב הונא וקיימתי מסברא ולפום ריהטא לא ידענא מה חידש רב אשי שקיים זה מסברא שאמר בלשון נוחותא ולא בצעקה אבל נראה דדבר גדול משמיענו דבכיון תקנו ז"ל לומר בניחותא אבל מעצמו יחשוב למרמי אימתא אאינשי ביתו אולי מותר לגעור קמ"ל דמסברא קיימה משום שלום בית ועיין שאילתות פרשת בהעלותך דאי לא מערבי כיון דלא שרי טלטולי מאניה ליכא שלמא בביתאי ואי לא מדלקי שרגא ולא מעשרי ליכא שלמא בביתיה עכ"ל עיין גליון על הש"ס שם וכמה דברים תקנו ז"ל בשביל שלום בית והתם אפילו לאנשים שכבר הגיעו לשנים זקנים גדולים מופלגים ואפ"ה צריכים לעשות דברים אלו בכל עת משום שלום בית.

וגדולה מזו מצינו בתורה (פ' וירא) ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל ואמרו ז"ל (ב"מ פ"ו) יודעים היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה אלא להודיע שצנועה היתה כדי לחבבה על בעלה והדברים מתמיהים אין להם מובן אטו אברהם אבינו בן מאה שנה ושרה אמנו בת תשעים שנה קדושים וטהורים ראשי האבות בני ישראל אכתי צריכים לחבבה על בעלה אבל לימוד גדול הוא לנו דאפילו צדיקים וקדושים סאלו הקב"ה מזהיר להזהיר על שלום בית ושצריך לעשות למען שלום בית כל ימיו ולא להם בעצמם אלא לאחרים שבאים במחיצתם צריכים לעשות פעולה כדי לחבבה על בעלה.

ובשעת נישואין הנה אמרו ז"ל שכל מי שמשתתף בשמחת נישואין חייבים לחבבה על בעלה ולרקוד לפני הכלה ואומרים לפניה כלה נאה וחסודה ואמרו להן ב"ש לב"ה הרי שהיתה חגרת או סומא אומרים לה כלה נאה וחסודה והתורה אמרה מדבר שקר תרחק אמרו להם ב"ה לב"ש לדבריכם מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בעיניו או יגננו הוי אומר ישבחנו בעיניו עיין כתובות (י"ז ע"א) כמה ענינים בזה. והנה כל זה בשעת נישואין וקרוב להם אבל התורה מעידה שאפילו עד למאה שנה לעולם צריך לחבבה על בעלה ויש ליזהר בזה, דלא כמו שישנם כמה אנשים גרועים שדרכם לעולם לעשות ליצנות מאשתו בפני בעלה וכיוצא בזה או לעשות ליצנות מבעלה בפני אשתו ובאמת המלאכים שאלו לשרה על אברהם ולאברהם על שרה כדי לחבבם כ"ש לדידן

שצריך לכל אחד ואחד להשתדל לעסוק בשלום בית ואפילו יש שלום בית אם יזדמן לחבבה על בעלה כמ"ש בתורה. והעושה שלום במרומו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ויזכו בני ובנות ישראל לחיות באהבה אחיה ורעות עבגצ"א.

הנה ידעתי גם ידעתי כי לא יצאתי ידי חובתי וישנם עוד כמה וכמה גורמים לזה אבל העיקרים בזה לפענ"ד כתבתי, ואידך פירושא תן לחכם ויחכם עוד. והעיקר אצלנו בזה הוא כי הסבלנות הוא אב לקיום האדם ותולדה לשלום בית ולכל הטובות. והרגזנות הוא אב לקטטות ומריבות ותולדה להשבתת שלום בית. וכל ערום יעשה בדעת שיהיה צהלה בפניו אפילו כשח"ו דאנה בלבו ואז ישיחנה בדרך שיחה נאה וטובים השנים מן האחד שיוכלו לעבור על כל המכשולות ויצליח בכל הענינים.

כדי שלא להוציא הנייר חלק תננו כאן בדבר שהוא עומד על הפרק מה שראינו בזמן האחרון עלה למעלה ראש הענין של לוקסוס בכל חלקי החיים וגם כבר פגע בבני תורה, שהרבה מהם נרתעים מזה והרבה פעמים גורם ר"ל פירוד בין הדבקים כשרואים לאחר החתונה שאין להם כל הלוקסוס שיש לחברותיהם או שמוציאים ועוזבים את הישיבה והסולל והולכים לדושאב להביא בבית מה שיש לאחרות או שח"ו גורם פירוד. והלוקסוס הזה מתחיל שהחתן צריך ליתן טבעת להכלה של דיימאנד בעד אלפים, ואח"כ עוד מתנות יקרות הרבה עד להתחונה, ואח"כ עושין חתונה עם כל מיני לוקסוס ורק הפרחים עולים לאלפים דאללאר והכל צריך להיות מעטש בלע"ז, הכל מתאים כולו מקשה זהב עד ירבה, עד פרחה. המפה, הכלי מאכל, הכל בפערפעקט מעטש בלע"ז. אך ורק המחנותנים השאלה אם הם פוירפעקט מעטש כי באמת אלו היו נוטלין מצות הזה שהם מבזבזים לחתונה כזו והיו נותנין זה להזוג הצעיר היו יכולין לישוב בנחת ללמוד תורה כמה שנים. גם המחנותנים היו יכולים לקבוע עתים לתורה בזמן הזה שצריכים לאסוף ממון זה כדי להוציא ללוקסוס הנ"ל, ובאמת לא תועלת כלל רק עבור כמה שעות. גם לקידוש שעושין הנקרא אופרופען מבזבזין כמה מאות כסף ולרוב משליך השמש באשפה העוגות והדגים והטשולענד וכיוצא בו. גם בר מצות עושים בזבז עם

הסעודות שאינן צריכות עד למדי, הגם כי סעודת מצות הם אלו, אבל לכל יש גם גבול. על החתונה מביאין איזה ליצן ועושה לצנות מכל ומפסקי תורה, ובמקום הקדושה שהחתונה צריכה להיות, ה"ו מהפכין אותה למושב לצים. גם בהדירה יש להסתפק ברהיטים צנועים בכל האפשר.

והננו להעתיק כאן קצת תקנות שנתקנו בכעין זה ע"י מופת הדור מרן הגאון בעל נודע ביהודה בפראג מובא בשו"ת נו"ב מהד' ג'. במופת הדור ואלה המה התקנות :

(א) לסעודת בר מצוה יזמינו רק עשרה אנשים, לבד בעל הסעודה, הבר מצוה, המשרת, החזן, וגם אנשים הבאים ממקום אחר וכו'. מזמרים ובדחנים לא יביאו אל הסעודה. האיש המשלם מס ארבע מאות שקל כסף לשנה אין לו לכבד את קרואיו מן הדגים רק בקארפען לא במינים אחרים הטובים ויפים מאלה. ומן הבשר לא יתן רק בשר שור או אוחים או תרנגולים אבל אין ליתן משני מינים יחד. מיני תפונים ופרפראות לקנוח הסעודה לא יתן לפנייהם, והשתיה כדת. האיש אשר כסף ארנונותיו, מסו וגלגלתו לא יעלו למאה כסף בשנה אין לו ליתן יין לפני המסובין. והאיש אשר ישלם את הסך הזה ולמעלה יכול ליתן יין לשותיו לכל היותר מדה בת שלשה פינד יכיל. ואשר ישלם ארבע מאות כסף ולמעלה לו הותרה הרצועה ויוכל להתהלך ברחבה בתרנגולים מפותמים ככל אות נפשו, אולם בקאפפע לא ולא.

(ב) לסעודת אירוסין אין לקרא רק עשרה אנשים מלבד שארי בשר היותר קרובים. החתן כשהוא בחור רשאי לקרות מצדו חמשה בחורים. אם הסעודה תהיה בשבת בערב אזי סדר המאכלים הוא ככל האמור אצל סעודת הבר מצוה בכל אופניו. אך אם יחוגו את הסעודה באחד מימות השבוע אז ינתן לפני הקרואים מרק תרנגולים וחלת לחם וכו'. אין לקחת לסעודה זו יותר משני משרתים.

(ג) בעת אשר מביאין להחתן והכלה חורונות (שערבערל געלד) אל יקראו נשים אחרות לבד האמהות של המאורשים עם בנותיהן וכלותיהן. לרגלי התשורות האלה אסור לקדם את פני הנאספים במטעמים ומיני מתיקה בתפוחים אשורים (ציטראנען) בתפוחי זהב רק בקאפפע יש לכבד.

(ד) הנשים אינן רשאות בהיותן בבית הכנסת לברך ברכת מזל טוב את חברותיהן בעלות השמחה ביום שמחתן כי בניקל יסובב על ידי זה הפרעת התפלה ובטול עבודה, אם הנשים תלכנה

לבית בעל השמחה אין לכבד אותן לא בממתקים ותפוני נופת ולא בקאפסע.

ה) ביום החתונה רשות ליקח מנגנים ולא יותר מארבעה. לסעודת נשואין אל יקראו רק חמשה עשר אנשים ושש נשים, חוץ משארי בשר הקרובים. והאנשים אשר ישלמו מס משלש מאות כסף ומעלה המה יכולין לסדר את השלחן כנפשם אבל לא בלאקס ופארעליין וגם לא בכלים מכלים שונים היקרים ביותר. אולם אשר ישלמו שש מאות כסף לשנה יכולין להתנהג בסעודת נשואין ביד רחבה בלי מצדים, בכל זאת נפון בעצתינו גם אל פני העשירים לתת מזה וקצב להמותרות היתירות בכדי שלא לבייש את מי שאין ידו משגת וגם לחוס על ממונם ולא יכלו כחם להבל ולדיק כל יגיעם בהוצאות עודפות.

ו) בסעודת ברית מילה האיש המשלם עד חמשים כסף מס אל יקרא רק עשרה אנשים ויתן שני מיני מאכלים, בשר עגל ויין אל יתן. האיש המשלם מאה כסף ועד שלש מאות יוכל לקרות עשרים אנשים ולכבדם בתפונים ותרנגולים ויין. האיש המשלם משלש מאות ולמעלה יוכל להזמין חמשה ועשרים אנשים ויערוך לפניהם שלחן ככל אורת נפשו, אולם אם יום הסעודה יקרה בערב שבת או בערב פסח או גם המשלם מס היותר גדול איננו רשאי לקרות יותר מחמש עשרה קרואים ובסדר המאכלים מוגבל הוא כמו האיש המשלם מס ממדרגה נמוכה.

ז) המנהג הרע אשר השתרש בינינו זה שנים אחדות אשר מעשה-מאפה יקרים מאד עומדים להמכר בפומבי ברחובות קרי' ואשר בעבור זה באים בני אדם לידי רעבתנות ולידי נטיה למותרות למשוך את בשרם בתענוגים. מעתה נאסר בכל תוקף ורק תפונים קטנים בשביל הילדים אשר מחיר כל אחד הוא צ"ל אחד או חצי מותר למכור. עיי"ש עוד תקנות חשובות.

הנה ראה ראינו מרבותינו הגדולים עד כמה שקדו על בני ישראל שלא יכנסו ברבוי המותרות בסעודות ברית מילה, אירוסין, בר מצוה, נשואין וכיוצא בזה, ומאד מענין הסעיף ז' שאסרו למכור מיני מאפה שעיי"ז באים בני אדם לרעבתנות וזה היפוך מה שנהוג בזמנינו שמפרסמים כל מיני מאכלים וכל מיני רעבתנות בהכשר גלאט כשר רק שתקנו ותטעמו טעם טוב ותמשכו בשרכם בשר תענוגים שהוא היפוך התורה לגמרי כמבואר זה בכל הפוסקים. והגם כי לזהמון עם אין כח בידינו לתקן טעת תקנות כי אין אתנו הקהילה והכח המאורגן, אבל מ"מ לבני תורה הצגנו סעיפים אלו כדי שאם יראו עד היכן הדברים מגיעין ודאי מתם ילמדו וכן יעשו.